T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÖNETİŞİM VE SİVİLTOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

İYİ YÖNETİŞİM: GÖSTERGELERİ VE ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

ŞAZİYE ŞENTÜRK

İstanbul,2023

T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÖNETİŞİM VE SİVİLTOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

İYİ YÖNETİŞİM: GÖSTERGELERİ VE ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

ŞAZİYE ŞENTÜRK

Tez Danışmanı: PROF.DR. İCLAL ATTİLA

İstanbul,2023

ÖZET

1970'ler ile yönetim, hizmet sunumu gibi birçok alanda bir dönüşüme yol açan iyi yönetişim kavramını değerlendirmek için pek çok gösterge üretilmektedir. Göstergelerin sayısındaki artışa paralel olarak da bu alan gittikçe birer epistemik topluluk alanına evirilmektedir. Bugün iyi yönetişimi ölçme girişiminde olan sayısız gösterge bulunmaktadır. Bunların ölçüm yöntemleri, boyutları birbirinden farklılaşmaktadır.

Bu çalışma farklı boyutta ve oluşturulma niteliğinde olan en bilinen ve yapımına son yıllarda başlanmış olan göstergeleri belirli kriterler çerçevesinde değerlendirilmeyi amaçlamaktadır. Göstergelerden bazıları iyi yönetişimin hukukun üstünlüğü, şeffaflık ilkesine odaklanırken bazı göstergeler yönetişimin birden fazla boyutuna odaklanarak değerlendirme gerçekleştirmektedir. Göstergelerden bazıları küresel nitelikte iken bazı göstergeler yerel niteliktedir. Her birinin farklı amaç, yöntem ve boyutları vardır. Çalışma, konunun ve amacın yer aldığı giriş bölümü ile başlayıp ikinci bölümde yönetişim ve iyi yönetişim kavramlarının kapsamı ve anlamı üzerinde durularak devam edecektir. Daha sonra iyi yönetişim göstergelerini değerlendirmek üzere seçilen kriterler anlatılacaktır. Son bölümde bu kriterler ile iyi yönetişimi ölçme amacıyla üretilen göstergelerin bir değerlendirmesi ve yerel düzeyde bir örnek olarak ülkemizde faaliyet gösteren Kadın Adayları Destekleme Derneği'nin iyi yönetişim kalitesi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yönetişim, İyi Yönetişim, İyi Yönetişim Göstergeleri, Ka.Der

ABSTRACT

GOOD GOVERNANCE: INDICATORS AND ANALYSIS

In the 1970s, many indicators were produced to evaluate the concept of good governance, which led to a transformation in many areas such as management and service delivery. Parallel to the increase in the number of indicators, this area is gradually evolving into an epistemic community area. There are numerous indicators that attempt to measure good governance. Their measurement methods and sizes differ from each other.

This study aims to evaluate the most well-known and constructive indicators of different dimensions and the construction of which has been started in recent years, within the framework of certain criteria. While some of the indicators focus on the rule of law and transparency of good governance, some indicators focus on more than one dimension of Governance. While some of the indicators are of a global nature, some indicators are of a local nature. Each of the indicators has different purposes, methods and dimensions. The study will start with the introductory part, which includes the subject and purpose, and will continue by focusing on the scope and meaning of the concepts of governance and good governance in the second part. The criteria chosen to evaluate good governance indicators will then be explained. In the last section, an evaluation of these criteria and the indicators produced to measure good governance is made. As an example at the local level, the good governance quality of the women candidates support association operating in our country was evaluated.

KeyWords: Governance, Good Governance, Good Governance İndicators, Ka.Der

ÖNSÖZ

Yüksek lisans sürecimde yardımları ve tavsiyeleri ile yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Tez çalışmam süresince bana desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. İclal Attila'ya teşekkürlerimi sunarım.

Şaziye Şentürk

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....i

ABSTRACT.....ii

ÖNSÖZ.....iii

İÇİNDEKİLER.....iv

KISALTMALAR.....vi

TABLO LİSTESİ.....vii

GİRİŞ..... 1

1. YÖNETİŞİM..... 3

1.1. Yönetişim Anlayışının Tarihsel Gelişimi..... 3

1.2. Kurumların Yönetişim Tanımları..... 10

1.3. İyi Yönetişim..... 12

1.4. İyi Yönetişim İlkeleri..... 16

1.4.1. Hesapverebilirlik..... 17

1.4.2. Katılımcılık..... 18

1.4.3. Hukukun Üstünlüğü..... 18

1.4.4. Şeffaflık..... 19

1.4.5. Etkinlik ve Verimlilik..... 20

1.5. İyi Yönetişimin Ölçülmesi..... 20

1.6. Yönetişim Göstergelerini Değerlendiren Çalışmalar..... 21

1.7. Göstergeleri Sınıflandırma..... 23

1.8. Gösterge Oluşturmada Sorunlar..... 28

1.9. İyi Yönetişim Göstergelerinin Belirleyicileri..... 29

2. İYİ YÖNETİŞİM GÖSTERGELERİ..... 30

2.1. Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri..... 31

2.2. Dünya Adalet Projesi..... 35

2.3. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi..... 38

2.4. Demokrasi Çeşitleri..... 40

2.5. Ülke Politikası Ve Kurumsal Değerlendirmesi..... 42

2.6. Açık Bütçe Araştırması..... 44

2.7. Sosyal İlerleme Endeksi..... 46

2.8. Yolsuzluk Algılama Endeksi..... 49

2.9. Demokrasi Endeksi..... 51

2.10. Dünya Yönetişim Göstergeleri..... 53

2.11.Belediye Yönetişim Karnesi..... 55

3.KADIN ADAYLARI DESTEKLEME DERNEĞİ 60

3.1 Ka. Der'in Katılımcılık ve İş Birliği İlkesi Açısından Değerlendirilmesi 61

3.2. Ka. Der'in Şeffaflık İlkesi Açısından Değerlendirilmesi 63

3.3. Ka Der'in Etkinlik ve Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi 65

3.4. Ka.Der'in Hesap Verebilirlik İlkesi Açısından Değerlendirilmesi 68

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME…….....70

5.KAYNAKÇA……...…….. 76

KISALTMALAR

AB :	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
CPI	Yolsuzluk Algılama Endeksi
CPIA	Ülke Politikası ve Kurumsal Değerlendirmesi
IT	Uluslararası Şeffaflık
Ka.Der	Kadın Adayları Destekleme Derneği
OPS	Açık Bütçe Çalışması
SGI	Sürdürülebilir yönetişim göstergeleri
SPI	Sosyal İlerleme İndeksi
WJP	Dünya Adalet Projesi
WGI	Dünya Yönetişim Göstergeleri
V-DEM	Demokrasi Çeşitleri

Sayfa no:

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri İyi Yönetişim Kriterleri……32

Tablo 2: Hukukun Üstünlüğü Endeksi Kriterleri……..35

Tablo 3: Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu İyi Yönetişim Kriterleri……...39

Tablo 4: CPIA'nın 2022 İtibariyle Değerlendirmeye Dahil Ettiği Konular……43

Tablo 5: Sosyal İlerleme Endeksinin Değerlendirmeye Dahil Ettiği Konular……...47

Tablo 6: Belediye Yönetişim Karnesi Göstergeleri……....57

1. GİRİŞ

Sosyal bilimlerde neo-kurumsalcılığın yükselişinin önemli etkilerinden biri (March & Olsen, 1983) olan yönetişim; siyaset bilimi, işletme, uluslararası ilişkiler, yönetim gibi birçok farklı disiplini etkilemektedir. Kavramın disiplinler arası oluşu, anlamı üzerinde bir uzlaşı olmaması sonucunu da doğurmaktadır. Yönetişim kavramı yeni bir kavram değildir. Kavramın etimolojik kökeni 13. yüzyıla dayanmaktadır. Kavramın etimolojik kökeni ‘*’birliktelik’* ’vurgusu barındırmaktadır. Kavramın alan yazınında ve uluslararası kuruluşların kalkınma gündemlerinde yer alması 1980’lerin sonu ile gerçekleşmektedir. Bu dönem itibariyle küreselleşme ve demokratikleşme taleplerinde yaşanan artış yönetişim anlayışının ortaya çıkışında etkili olmuştur.

Küreselleşme ve demokrasinin tüm toplumlar için kaçınılmaz olduğu düşüncesi yeni yönetim anlayışı fikirlerini ortaya atmaktadır. Yönetim anlayışında iyileştirmeler yapma gerekliliği de bu düşünceden hareketle tüm ülkelerin hedefi olmuştur. Yönetişim böyle bir amaçla hem uluslararası kuruluşların hem de ülke yönetimlerinin anahtar kavramı haline gelmiştir. Yönetişim kavramı genel itibariyle farklı birçok bağlamda ve anlamda kullanılmaktadır. Herhangi bir kurumun şeffaflığına, yönetiminde ve işleyişinde hesap verebilir oluşuna ve katılımın herhangi bir sürecinin paydaş odaklı oluşunu niteleme için kullanılabilmektedir. Hükümetlerde ve hükümet yönetimlerinde yapılan bu yeniliklerin ne gibi ilerlemeleri tetiklediği ve yönetişim sonuçlarını inceleyerek bol miktarda siyasi mal (iyi yönetişim) üreten hükümetleri artık olmayan veya hiç üretmeyenlerden (Rotberg, 2014a) ayırabilmek için 1980’ler sonu ile birçok kalkınma kuruluşu, sivil toplum örgütü ve akademisyen *çok biçimli bir güç eylemi* (Erkkilä & Piironen, 2014) olan yönetişim göstergeleri üretmeye başladılar. Bu göstergelerle kuruluşlar farklı amaç ve metotlarda ölçümler geliştirerek ülkelerde ilerlemeyi ya da gerilemeyi ölçmeye çalışmaktadırlar. Böylelikle tanımında dahi uzlaşılamayan yönetişim kavramı ölçülmeye başlandı.

Gelişmekte olan ülkelerde ve yükselen ekonomilerde yönetişimi ölçme amacıyla üretilen nicel göstergeler 1990'ların ortalarından bu yana büyük ölçüde çoğalmıştır (Oman & Arndt, 2010:1). Küresel, ulusal ve yerel düzeyde yönetişimi derecelendirme amacıyla birçok gösterge üretilmektedir. Bu göstergeler ile kuruluşlar belli ilkeler üzerinden yönetişimin normatif yanına dikkat çekmektedir. Bu da ne olması gerektiği sorularına cevap arayan iyi yönetişim kavramında bulunmaktadır. *Normatif iyi yönetişim kavramı, evrensel iyiyi evrensel kötüden ayıran sabit bir sayısal parametreler dizisi olarak görülür* (Erkkilä & Piironen, 2014:346) . 2018 tarihli *hertie scholl of governance* raporu yönetişimin basit bir tanımının yapılır yapılmaz sonraki hedefin ise uluslararası kuruluşların onu ölçmek için girişimde bulunduğuna değinmektedir.

Günümüzde yönetişimle ilgili olarak temel ilgi onun sürdürülebilirliği üzerindedir. Bu da kavramın sistematik analizi ile olmaktadır. Bu hedef doğrultusunda yönetişimle ilgili yönetimde vurgulanan yeni metotların belli kriterler çerçevesinde zaman içinde seyrinin izlenmesi onun sürdürülebilirliğine katkı sağlayacağı görüşündeyim.

Bu açıklamalara istinaden, çalışmada farklı kuruluşlar tarafından üretilen, iyi yönetişim göstergelerinin amaç, kuruluşun türü, veri toplama ve sunma yöntemleri, kapsam üzerinden bir değerlendirmesini yapmaktadır. Çalışma şu sorulara cevap aramaktadır. Yönetişim ve iyi yönetişim nedir? İkisi arasındaki ayırım nedir? İyi yönetişim ölçmek için hangi ölçütler geliştirilmiştir? (Yöntem, bağlam, ilkeler). Farklı kurumların üretmiş oldukları endeksler iyi yönetişimi nasıl ölçüyor? Farklı metotları kullanılmasının avantaj ve dezavantajları nelerdir? Ülkemizde farklı kurumlar tarafından üretilen iyi yönetişim göstergeleri nelerdir? İyi yönetişimi ölçmede yaşanan sorunlar nelerdir? Çalışma bu araştırma sorularına cevap arayarak iyi yönetişim endekslerinin bir değerlendirmesini sunmaktadır.

İyi yönetişim göstergelerinin çalışma konusu olarak seçilmesinin nedeni, iyi yönetişim göstergelerini değerlendiren çalışmaların sınırlılığıdır. Alan yazınında çalışmalar genellikle bu göstergelerin verileri kullanılarak yapılmaktadır. Ek olarak yapılan çalışmaların çoğu uluslararası kuruluşların iyi yönetişim bağlamlarını araştırmasıdır. Yerel bazda değerlendirilen çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle çalışma yerel düzeyde iyi yönetişimin boyutlarını ölçmek için gerçekleştirilen çalışmaları da Türkiye üzerinden Kadın Adayları Destekleme Derneği örneğiyle incelemektedir. İyi yönetişimi ölçme amacıyla üretilen endekslerin sayısındaki artışa rağmen *sadece birkaç çalışma endeksleri* (Arndt, 2008; Erkkilä et al., 2016; Gisselquist, 2014; Oman & Arndt, 2010) uygun şekilde sınıflandırmak, kategorize etmek ve kapsamını karşılaştırmak için girişimde bulunmuştur.

İyi yönetişim ölçütlerinin incelemeleri önemlidir (Arndt, 2008; Rothstein & Teorell, 2008; Gisselquist, 2014; Rotberg, 2014a ;Hallerberg, 2013). Çünkü doğru değişimi tetiklemek (Erkkilä & Piironen, 2014), ihtiyaçları değerlendirmek, sorunları vurgulamak ve politik müdahalelerinin etkinliğinin seyrinin izlemek (Norris, 2011:180) araştırma, kaynak tahsisi, idari geliştirme gibi amaçlarla üretilen endeksler gittikçe resmi birer inceleme gibi görülmektedir (Löwenheim, 2008:257). Bu nedenle çalışma iyi yönetişim göstergelerini belli kriterler çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Ölçüm konusu bir kavramı görünür kılarak, onu şekillendirir (Desrosières, 1998) ve bugün birçok alanda kullanılan göstergeler epistemik bir topluluk alanını oluşturmaktadır. Çünkü bu kuruluşlar geliştirmiş oldukları ölçütlerle iyi yönetişimi tanımlamaktadır. Esas da iyi yönetişim ve yönetişim kavramları kalkınma kuruluşlarının çabalarıyla ortaya atılan bir gelişmedir. Bu nedenle bu kuruluşların geliştirmiş olduğu iyi yönetişim göstergelerini incelemek kavramı tanımlamada fayda sağlamaktadır.

Tezin birinci bölümü olan giriş kısmında amaç ve konu genel hatlarıyla anlatılmaktadır. İkinci bölümünde iyi yönetişim göstergelerinin analizine ilişkin literatür sunulmaktadır. Bölüm yönetişim, iyi

yönetişim, iyi yönetişimin ilkeleri ve göstergelerin sınıflandırma yöntemlerini açıklama ile devam etmektedir. Üçüncü bölüm iyi yönetişimi ölçen göstergeleri açıklamaktadır. Farklı kuruluşların üretmekte olduğu endekslerin kamuya açık raporları ve internet siteleri incelenmektedir. Bu bölümde araştırma soruları üzerinden ikinci bölümde sıralanan sınıflandırma çerçeveleri doğrultusunda bir inceleme yapılmaktadır. Bölüm yerel düzeyde iyi yönetişimi değerlendirmek için ülkemizden seçilen Kadın Adayları Destekleme Derneği'nin çalışması ile devam etmektedir. Sonuç bölümünde üretilme amacı, veri toplama yöntemleri ve etkileri bakımından göstergelerin ve yerel düzeyde bir çalışma olan Kadın Adayları Destekleme Derneği'nin iyi yönetişim düzeyinin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

1. YÖNETİŞİM

Bu bölüm yönetişim kavramının tanımı yapılarak başlamaktadır. Ardından yönetişim kavramının tarihsel gelişimi, ortaya çıkışına sebep olan dinamikler ve yönetişim kavramının özellikleri incelenmektedir. Bölüm farklı yazarlar ve kuruluşların yönetişim tanımları ile devam etmektedir.

1.1.YÖNETİŞİM ANLAYIŞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Yeterince kavramsallaştıramadığımız herhangi bir şeyi ölçmek zordur (Fukuyama, 2013: 347). Bu nedenle çalışmaya öncelikle yönetişim ve iyi yönetişimi kavramsallaştırarak başlamak gerekmektedir. Yönetişim kavramının kılavuzluk etmek, yönlendirmek, yol göstermek anlamları olan Yunanca *''kubernan''* kelimesinden geldiği bilinmektedir.

Yönetişim yeni bir kavram olmamakla birlikte, kökenine baktığımızda insan uygarlığı kadar eski (Nations, 2000:1) olduğunu görmekteyiz. Etimolojik olarak 13. yüzyıla değin götürülebilmektedir. Kavramın tarihi bu kadar eski olmasına rağmen bir reform gündemi ile ön plana çıkması 1970'li yıllar ile beraber gerçekleşmektedir. Kavram, uluslararası yardım kuruluşları çevrelerinde, özellikle de Dünya Bankası öncülüğünde ortaya çıkmıştır (Doornbos, 2001:96). Kısa sürede farklı kalkınma kuruluşlarının gündemlerine eklemlenerek popüler hale gelmiştir. Yönetişimin sosyal bilimlerde bu kadar yaygın bir kavram haline gelmesinin nedeni yaşanan değişimin imaj ve anlamlarını barındırmasından kaynaklanmaktadır (Levi-faur & Levi-faur, 2011:7). Küreselleşme ile birlikte yaşanan değişim ve dönüşümler farklı yönetme, hizmet görme pratikleri hakkında kalkınma kuruluşlarını ve hükümetleri düşünmeye itmektedir. Bu nedenle yönetişime olan ilginin artmasının nedeni,'' toplumları yönetme pratiğindeki değişikliklerin güçlü ve yeni güçler tarafından yönlendirilmesidir (Chhotray & Stoker, 2014:7). Bu gelişme hem yönetişim modelinin ortaya çıkışında hem de kavramın kalkınma

kuruluşlarının gündemine girmesinde etkili olmaktadır. Yönetişim kavramı sosyal bilimlerin tartışmalı kavramlarından biridir. Kapsamı ve tanımı üzerinde bir uzlaşı bulunmayan bir kavramdır.

Agnostik niteliğine rağmen, yıllar içinde gündemde kalmaya devam etmektedir. Ek olarak terimin kavramsal bir belirsizliğinin olmasını, başarısının sırrı (Gaudin, 1998:53; Schneider, 2004:25 ;Bevir, 2011) olduğu da düşünülmektedir.

Yönetişim kavramı birçok disiplini etkileyen ve girdiği alanlarda değişimleri vurgulayan bir kavramdır. Bu gibi özelliklerinden dolayı yönetişimin farklı tanımları bulunmaktadır. Bu tanımlamalar kuruluşlara ve bağlamlara göre farklılık gösterebilmektedir (Pomeranz & Stedman, 2020,2). Yönetişim farklı boyutlarda da ifade edilmektedir. Kurumsal yönetişim, uluslararası yönetişim, ulusal yönetişim ve yerel yönetişim gibi boyutları bulunmaktadır (Nations, 2000:1).

Yönetişim bir anda ortaya çıkan kavram değildir. Kalkınma kuruluşlarının söylemlerine bir anda girmiş gibi gözükse de kavramı tetikleyen gelişmeler yaşanmıştır**.** Yönetişim kavramı, ortaya çıkış itibari ile var olan yönetimin sorunlarına bir çözüm arayışıdır. Siyaset biliminde ve kamu yönetiminde yönetişim anlayışının ortaya çıkışının başlangıç noktası ‘’devletin içinin oyulması’’ fikrine dayanmaktadır (Chhotray & Stoker, 2014:18). 1970'lerden itibaren Anglo-Amerikan çıkışlı olan yeni liberal politikaların dünyanın birçok bölgesine etki ettiği (Zapçı, 2002:155) bir dönemdir. Bu dönem ile devletin aşırı yüklenmiş niteliğine yapılan vurgu da etkili olmaktadır. Devletlerin var olan hizmetleri gerçekleştirmede artık yetersiz kaldığı düşüncesi dönem itibariyle birçok kesim tarafından kabul edilmektedir.

Muhafazakâr sağdan gelen ve yönetişim anlayışının ortaya çıkışında etkili olan neoliberal bakış modern hükümetin şişkin, verimsiz olduğunu vurgulamaktadır. Refah devletinin önceleri başarısı olarak görülen gelişme ve uygulamalar refah devletini krize soktuğu ifade edilmektedir. 1975 yılında Thatcher iktidara geldiğinde ‘’toplum diye bir şey yoktur bireyler vardır ‘’düşüncesi aslında refah devletinin başarısı olarak ön plana çıkan uygulamaların, artan devlet harcamaları, atıllaşan hizmet görme kapasitesi, hizmet sunumundaki yetersizlikler gibi sonuçlarla kendi başarısının altında kaldığını göstermektedir. Bu nedenle refah devletinin içinde bulunduğu sorunlara piyasa ekonomisi modeli ile çözüm aranmaktadır. Bu model ile devletten beklentileri azaltma, alternatif hizmet sunum kaynaklarını keşfetme (sivil toplum kuruluşları, özel sektör aktörleri) ve devletin toplumdaki merkeziliğini azaltma şeklinde yenilikler ortaya atılmaktadır.

Küreselleşmenin getirdiği yenilikler ile yönetişim vazgeçilmez, yanlışlanamaz bir yönetim modeli olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Küreselleşme ile birlikte enformasyon araçlarının hiç olmadığı kadar hızlı yayılması, sermayenin ulus devlet sınırlarından özgürleşmesi (Mouffe, 2009) ulus ötesi şirketlerin dünyanın her yerinde üretim yapma serbestliğinin artması gibi gelişmeler hem üretimde

hem de yönetimde bazı değişiklikleri öngörmektedir. Bu gibi bir üretim ve yönetim modelinde geleneksel yönetim modelini kullanarak hizmet görmek zorlaşmaktadır. Üretimde ve hizmet görmede yaşanan esnekliği yönetebilecek, değişime ayak uydurabilecek bir yönetim modeli fikri yönetişim anlayışını ortaya çıkarmaktadır.

1970'lere kadar devletin merkezde olduğu bir anlayıştan 1980'ler ile birlikte devletin birçok alandaki müdahaleci rolünün azaltılmaya çalışıldığı bir anlayışa geçilmektedir. Piyasaya öncelik veren Washington mutabakatının eğilimleri 1990'lı yıllara kadar benimsenmiştir. Ancak daha sonra var olan sorunlara neo-liberal politika ile de çözüm üretilemeyince kurumların önemine vurgu yapan yeni kurumcu iktisat ön plana çıkmıştır. Post Washington diye adlandırılan süreç, sorunların çözümü için devlet ve piyasa birlikteliği vurgusu yapmaktadır. Buradaki önemli nokta, özel sektörün iyi ve optimal bir şekilde çalışması için devletin yönlendirme ve düzenleme yeteneğinin önemine yapılan vurgudur (Holmberg & Rothstein, 2012:144).

American Heritage Dictionary'e göre yönetişim, *yönetme eylemi, süreci veya gücüdür: ve iyi yönetişim ilkeler*i olarak tanımlanmaktadır (*American Heritage Dictionary*, 2022). Oxford İngilizce Sözlüğünde kavram; *bir ülkeyi yönetme veya bir şirket veya kuruluşu kontrol etme faaliyeti; bir ülkenin yönetilme şekli veya bir şirket, kurumun kontrol edilme şekli* olarak kavramsallaştırılmaktadır (Oxford Learner's Dictionary, 2022) . New Webster'ın Uluslararası Sözlüğü, terimi *''bir şeyin (bir ülke veya kuruluş gibi) kontrolünü ve yönünü yönetme veya denetleme eylemi veya süreci''* (New Webster Dictionary, 2022) olarak tanımlamaktadır.

Yönetişim, devlet ile toplum arasındaki ilişkinin niteliğinde değişimi öngören ve *devlet-toplum dikotomisine dayalı ortodoksinin terk edilmesiyle,* birliktelik vurgusu üzerinden olumlu ön kabulleri olan bir kavram olarak tanımlanabilmektedir (Adadağ & Yıldızcan, 2011:298). Genel olarak politika belirleme, hizmet görme sürecindeki aktör sayısındaki artış ve sürecin niteliğinin daha heterarşik oluşunu vurgulamaktadır. Kavram, devlet dışı aktörlerle birlikte yönetme (Bayramoğlu, 2004:27) iktidarın sadece hükümetçe değil sivil toplum ve piyasa aktörleriyle birlikte kullanılarak çoklu bir yapıda olması (Güler, 2003:110) ve bu aktörler arasındaki ilişkinin niteliğini daha müzakereci ve adil vurgular üzerinden açıklayan bir model olarak ifade edilmektedir.

Yönetişim, bir süreç veya bir hedefe yönelik araç olarak değerlendirilebilir (Anheier et al., 2018:256). Toplumların veya kuruluşların önemli kararlarını aldıkları, ortama kimleri dâhil edeceklerini ve nasıl hesap vereceklerini belirledikleri bir süreç ve (Graham et al., 2003) bu yönetim sürecinin niteliğinin daha katılımcı, müzakereci olduğunu ifade etmektedir. Geleneksel devlet ve yönetim modellerinin hizmet görmesine engel olan katı, hiyerarşik anlayış yerine yatay ilişki ağlarına dayanan, heterarşik bir düzene vurgu yapmaktadır. Yönetişimin en belirgin yönü ise yönetim sürecinde bir dizi

aktöre ayrıcalık tanıma eğiliminde olmasıdır (Bevir, 2011). Bu, farklı boyutlarda gerçekleşebilmektedir. Yönetişim küresel konularda toplu karar alma ile ilgili olabileceği gibi yerel bir yürütme veya idari organı yöneten kurallarla ilgili de olabilmektedir (Chhotray & Stoker, 2014:4). Yönetişim genellikle bir ülkenin hükümet yetkisini uyguladığı, sorumluluklarını yerine getirdiği ve bu sorumlulukları yerine getirirken katılımcı, müzakereci bir anlayışla hareket ettiği ve kamu kaynaklarını yönettiği çeşitli kurumlar, mekanizmalar ve yerleşik uygulamalar olarak anlaşılmaktadır.

Kavram bir toplumun politika oluşturma ve politika uygulamasına rehberlik eden kuralları belirleme ve bunları yönetme şekli olarak da tanımlanabilmektedir. Farklı yazarların yönetişim kavramsallaştırmaları bulunmaktadır. Aşağıdaki bu tanımlardan bazılarına yer verilmektedir.

Howlett & Ramesh'e göre, "yönetişim", yönetim sürecinde hükümet ve sivil toplum aktörleri arasında diyalog kurmak, bu diyaloğun sağlanmasını teşvik etmek ve bu sürecin devam etmesine destek olmak ile ilgili bir kavram olarak ele alınmaktadır (Howlett & Ramesh, 2014:318). Daha önceleri devletin domine ettiği yönetme ve hizmet görme alanlarını farklı aktörlere açılması ile ilgidir. Âdemi merkeziyetçilik yoluyla, devlet güçlerinin uluslararası kuruluşlara, özel şirketlere ve yerel yönetime doğru kayması (Peters & Pierre, 2000) farklı ve karşıt çıkarlara, az çok bağımsız konumlara sahip birçok ayrı aktörden oluşan bir ağda birlikte yönetme süreci olarak (Dunsire, 1993) ifade edilmektedir.

Zafarullah ve Huque ise yönetişim kavramını hükümetin kalitesi ve devlet kurumlarının hizmet sağlama kapasitesi ile açıklamaktadır. Kavram hükümetlerin hizmet görürken en az ayrımcılık ile hareket etmesi ve insan haklarına saygılı bir şekilde hizmetleri sağlaması ile ilgilidir. Yazarlara göre yönetişim ilgili tüm aktörlerin etkileşimli müdahale çabalarının ortak sonucu olarak ortaya çıkan model veya yapıya gönderme yapmaktadır (Zafarullah & Huque, 2001,1380).

Schneider kavramı daha geniş bir şekilde ele alarak yönetişimin yalnızca devlet kurumlarıyla sınırlı olmadığı ve farklı boyutları da olduğunu ifade etmektedir. Ona göre yönetişim belirlenen kararlar ya da kendi kendini yöneten düzenlemelerin kurulması ile politik amaçlı ve sosyal müdahalelerde bulunarak toplumsal düzenin sağlanması, kolektif malların üretilmesi ve oluşan problemlerin çözülmesidir (Schneider, 2015:2).

Rosenau'ya göre yönetişim, resmi olarak onaylanmış anayasa ve bölümler gibi özneler arası anlamlara bağlı olan bir yönetim sistemi şeklinde tanımlanmaktadır. Yönetişimin yalnızca çoğunluk tarafından kabul edilmesi ile işlediğini ancak hükümetlerin politikalarına yaygın muhalefete rağmen işlev görebildiğini ifade etmektedir. Bu tanımından da anlaşıldığı üzere Rosenau yönetişimi, yönetimden farklı olarak kavramsallaştırmaktadır. Kavram anlamı itibariyle yerel veya küresel düzeyde olsun, hükümetlerin faaliyetlerini kapsamaktadır. Aynı zamanda kuralların çerçevelenen hedefler, yayınlanan

yönergeler ve izlenen politikalar biçiminde olan diğer birçok kanalı da içerir (Rosenau, 2009). Rosenau yönetişimi hükümetten daha kapsayıcı olarak ele almaktadır.

Boeninger, yönetişim modelinin politik, teknik ve kurumsal boyutları olduğunu belirterek kavramın ekonomik ve sosyal hedeflerin belirlenmesi, planlanması ve toplumu bu hedefler doğrultusunda yönetmede kullanıldığını ifade etmektedir. Ona göre kavram, toplumun iyi bir şekilde yönetilmesini ifade etmektedir (Boeninger, 1992:1-5).

Yönetişim, çeşitli mekanizma türlerini, özellikle kuruluşla ilgili olarak çeşitli paydaşların sorumluluklarını belirleyen yapıları, paydaşların sorumlulukları karşılama yeteneklerini geliştiren yaklaşımları, iç kontrol ve dış hesap verebilirlik sistemleri gibi araçları içermektedir (Almquist et al., 2013:2).

Tartışmalara kavramı hem tanımlama hem de ölçme noktasında katkılar sunan Fukuyama yönetişimi, bir hükümetin demokratik olup olmadığına bakılmaksızın kurallar koyma, konulan kuralları uygulama ve yönetimlerin hizmet sunma yeteneği olarak (Fukuyama, 2013:350) tanımlamaktadır**.** Fukuyama üç yönetişim anlayışı kavramsallaştırmaktadır**.** İlk olarak devlet sistemi dışındaki bağımsız kuruluşlar aracılığıyla uluslararası iş birliği olarak yönetişimi tanımlar. Kendisi bunu uluslararası yönetişim olarak adlandırır. İkinci olarak kamu yönetimi olarak yönetişimi iyi yönetişim şeklinde ifade eder. Son olarak ise ağlar ve diğer hiyerarşik olmayan mekanizmalar (hükümetsiz yönetim) aracılığıyla sosyal davranışın düzenlenmesi olarak yönetişimdir (Fukuyama, 2016:2). Devletler hizmet görme ve karar alma süreçlerini; uluslararası kuruluşlar, özel firmalar, sivil toplum kuruluşları ve kâr amacı gütmeyen hizmet sağlayıcılar dâhil olmak üzere toplumsal aktörlerle yönetme faaliyetlerini giderek daha fazla paylaşmaktadır. Ek olarak günümüzde kamunun yaşadığı sorunlar nadiren belirli kuruluşların ve devletlerin yetki alanına girmektedir. Yönetişim modeli ile birlikte geleneksel devlet kurumlarını bazen tamamlayıcı bazen de onlara ikame olarak hükümet benzeri hizmetler sunduğu söylenen (Fukuyama, 2016:6) sivil toplum örgütlerinin varlığını görmekteyiz.

Stoker ise yönetişimi, bir dizi aktörün veya kuruluşun bulunduğu ve hiçbir resmi kontrol sisteminin bu aktörler ve kuruluşlar arasındaki ilişkinin şartlarını belirleyemediği, karar alım süreçlerinde toplu karar alma kuralları ile ilgili bir kavram olarak ele alır. Yönetişim anlayışı, bu kuruluşların artık basit bir hiyerarşik zincirle birbirine bağlanamayacağı fikri üzerinden kimsenin sorumlu olmadığı bir alana işaret etmektedir. Kavram, ağlar arası ilişkiler, düzenli kural ve toplu eylem için gerekli koşulları yaratmakla ilgili olarak tanımlamaktadır (Chhotray & Stoker, 2014).

Yönetişim kavramı örgütlenme ve yönlendirme süreçleriyle ilgilidir. Yönetişim, kamu alanını, devletin, ekonomik ve toplumsal aktörlerin karar vermek için etkileşime girdiği arenayı düzenleyen resmi ve gayri resmi kuralların oluşumuna, bunların yönetimine atıfta bulunmak için (Court et al., 2002)

kullanılabilmektedir. Çağdaş politika oluşturmanın karmaşıklığını çözebilmek için kurulmuş bir odak, yani bir toplumun ve siyasi süreçlerinin örgütlenme ve yönlendirilme şekli (Capano et al., 2015) olarak da açıklanabilir.

Kavramı değişen süreçlere vurgu yaparak tanımlayan Rhodes'e göre yönetişim, kendi kendini organize eden, organizasyonlar arası ağları ifade eder. Yönetişim, yeni yönetim süreçlerine atıfta bulunarak, hükümetin anlamındaki bir değişikliği yansıtmaktadır. Düzenin değişen koşulları veya toplumun yönetildiği yeni yöntemler şeklinde tanımlanabilmektedir. Rhodes, başka bir makalesinde terimin minimal devlet, kurumsal yönetim, yeni kamu yönetimi, iyi yönetişim, sosyo-sibernetik sistem ve kendi kendini örgütleyen ağlar gibi altı kullanımını olduğunu belirtmektedir. Yönetişim, karşılıklı bağımlılık, kaynak değişimi, düzenin kuralları, devletten önemli ölçüde özerklik, kendi kendini örgütleyen, örgütler arası ağları ifade etmektedir (Rhodes, 1996, 2012).

Yönetişim kavramını sonuç odaklı bir bakış açısı ile açıklayan Rotberg göre *''*yönetişim, bir şehrin, bir ilçenin, bir eyaletin, bir ilin, bir bölgenin ve ulusun, vatandaşlarına temel siyasi malların kabul edilebilir miktarlarda sunulması ve bu siyasi malların belli kalitede devlet tarafından sağlanmasıdır (Rotberg, 2014a, 2014b). Rotberg bu tanımı ile yönetişimi çıktı, hizmet üretme kapasitesi olarak ifade etmektedir.

Yönetişim kavramının hükümetten farklılaşmasının önemi üzerinde duran Graham ve Plumptre yönetişimi, hükümetlerin diğer aktörlerle nasıl etkileşime girdiği, vatandaşlarla nasıl ilişki kurduğu ve giderek daha karmaşık hale gelen bir dünyada kararların nasıl alındığıyla ilgili bir kavram olarak açıklamaktadır. Ek olarak karar alma sürecinin çoğulcu yapısına vurgu yapmaktadırlar. Örneğin; medya, askeri ve dini, ticari kuruluşlar, kamu sorunlarının ele alınmasında bir çıkar ve bazen bir rol paylaşan aktörler olarak görülmektedirler. Yönetişimi, ‘*'toplumları ve organizasyonları yönlendirme sanatı'*(Plumptre & Graham, 1999) olarak tanımlayan yazarlar sürece etkisi olan aktörlerin dâhil olma kapasitelerinin de üzerinde durulması gerektiğini ifade etmektedirler.

Landell-Mills and Serageldin yönetişimi, insanların nasıl yönetildiğini ve bir devletin işlerinin nasıl yürütüldüğünü ve düzenlendiğini ifade eden bir kavram olarak tanımlamaktadır. Ek olarak bir ulusun siyasi sistemine ve bunun kamu yönetimi ve hukukla ilgili olarak nasıl işlediğine değinerek kavramın hükümet kavramının ötesine geçerek siyasi bir boyutu da bulunduğunu ifade etmektedirler (Landell-Mills & Serageldin, 1992:303-323).

Bevir' e göre yönetişimin en belirgin olan özelliği yerleşik idari düzenlemeleri özel sektörün özellikleriyle birleştirmesidir. Yönetişim modeli kural kalıplarını oluşturan karmaşık süreçlere, etkileşimlere dikkat çeker (Bevir, 2011). Yönetişim düzenlemeleri genellikle idari sistemleri özel sektör mekanizmalarını ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların uygulamalarıyla birleştiren karma uygulamalardır.

Yönetişimin bir diğer ayırt edici özelliği ise süreçte söz sahibi olan aktör sayısına bağlı olarak çoklu yargı yetkisine sahip olması ve çoğu zaman uluslar ötesi niteliğinin bulunmasıdır. Yönetişim artan çeşitlilik ve paydaşların çoğulluğudur. STK'lar birer aktif katılımcıya dönüştüğü görülmektedir. Bevir'in yönetişim tanımı yönetişimin farklı boyutlarına vurgu yapmaktadır (Bevir, 2011).

Yönetişim, bir ülkenin işlerinin düzenlenmesinde ve yönetiminde her kademedeki ekonomik, siyasal ve yönetsel yetkilerin kullanılması (Bozkurt, 2014:232) ve bu değişikliğin yeni bir siyasal iktidar modeli ve yeni bir devlet ile toplum ilişkisi kuramlaştırması ortaya çıkarmasıdır (Bayramoğlu, 2012).

Yönetişim politika belirleme, hizmet görme süreçlerine yeni aktörlerin dâhil edildiği bir modeldir. Süreçten etkilenen, hizmet alımının herhangi bir noktasında bu sürecin ortağı olan aktörleri de içine alan paydaşlı bir yönetim modeli olarak kavramsallaştırabilir. ''Küresel, ulusal, yerel ya da örgütsel düzeydeki denetim, düzenleme ve yönetim sorunları için ortaya konan her türden strateji, süreç, prosedür veya program ''anlamına gelmektedir (Lemke, 2015).

''Yönetişim kavramı, ulusal düzeydeki aktörlerin tek başlarına siyasal olanı anlamakta ve açıklamakta yetersiz kaldığından hareketle, ulusüstü ve ulusaltı bir dizi aktör arasında karşılıklı etkileşimin ve formel ile enformel süreçlerin biraradalığının varlığına vurgu yapar''(Adadağ & Yıldızcan, 2011:303). Kavram uluslararası kalkınma kuruluşlarının, gelişmekte olan ülkelerde gittikçe artan ve daha "doğrudan" bir hale gelen müdahaleciliklerinin bir göstergesi olduğu kadar, bu müdahaleciliği meşru kılan bir kavram (Zapçı, 2002) ve kapitalist devletin yeni iktidar tekniği olarak (Adadağ & Yıldızcan, 2011) da eleştirilmektedir.

Van Doeveren ise yönetişimin bir ağ ortamında hem hükümet hem de hükümet dışı aktörler tarafından kuralların belirlenmesi, uygulanması ve uygulanma (Van Doeveren, 2011) süreci olduğuna dikkat çekmektedir. Yönetişim, hükümet dışı aktörlerin politika ağlarına dâhil edilmesini ve onlarla delegasyon, sözleşmeler şeklini alabilen işbirlikçi ilişkileri, yapılarla ilgili olarak ise yönetişim, çok sayıda karar merkezine gönderme yapmaktadır. Karar yapılarının önemli karakteri ise ağlardan oluşmasıdır. Bu karar yapılarının sınırları, bölgesel olarak değil, işlevsel olarak tanımlanmaktadır. Çıkar gruplarının katılımı yönetişimin önemli bir özelliğidir, dolayısıyla yönetişim kurumsal aktörlerin yükselişini ima etmektedir. Yönetişim, farklı kontrol ve koordinasyon yöntemlerinin birlikteliğidir (Benz & Papadopoulos, 2006:3).

Farklı yazarların yönetişim tanımlamalarına baktığımızda yönetişim kavramı, her şeyden önce yönetimden farklı anlamlara sahip olduğunu görmekteyiz (Court et al., 2002; Rosenau, 2009; Howlett & Ramesh, 2014; Schneider, 2015; Jessop & Jessop, 2019; Schneider, 2015).

Farklı yazarların tanımlamaları doğrultusunda yönetim bürokratik, statükocu, hesap sorucu, gizlilik, otoriter; Yönetişim ise demokratik, heterarşik düzen, şeffaf, kaliteli, reformcu, hesap verici

(Aktan, 2010:120) niteliklerle ifade edilmektedir. Cope vd. göre yönetim, düzeni dayatmak ile ilgiliyken ve nispeten basit sistemleri yönetmekle ilgiliyken, yönetişim yaşanan düzensizliği yönetmek ve karmaşık sistemleri yönetmekle ilgili bir modeldir (Cope vd., 1997).

1.2. Kurumların Yönetişim Tanımları

Kavramın ortaya çıkışında ve geliştirilmesinde Dünya Bankası, OECD, BM gibi uluslarası kuruluşlar etkisi olduğu için, yönetişim kavramı uluslararası kurumların çalışmaları incelenerek de takip edilebilir.

Dünya bankası 1989 tarihinde yayınladığı yıllık raporunda gelişmekte olan ülkelerde kalkınma sorunlarının nedeninin yönetişim krizi olduğunu vurgular ve yönetişimi, ‘’bir ulusun işlerini yönetmek ve düzenlemek için siyasi gücün kullanılması’’(World Bank, 1989:60) olarak tanımlamaktadır. Ancak buradaki kullanım yönetişimin yeni bir modele göndermede bulunmasından uzak bir anlamdadır. Bu raporda yönetişim kavramı “government” terimi ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Güler, 2003b: 102). Yönetim ve yönetişim ayrımının vurgusu yoktur. Raporun temel vurgusu devletin değişen niteliği üzerindedir. Bu raporda devletin daha etkin bir hali olan minimal devlet vurgusu ön plandadır.1992 tarihli raporda banka yönetişime olan vurgusunu adil ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme çabalarının bir parçası olduğunu vurgulayarak yönetişimi *’’bir ülkenin kalkınması için ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde yetkinin uygulanma biçimi’’*(World Bank, 1992) olarak tanımlamaktadır. 1994 raporu ise devletin; özel sektör, sivil toplum kuruluşları gibi aktörleri güçlendirecek yönlendirme sorumluluklarına vurgu yaparak tanımlamaktadır (World Bank, 1994) 1997 yılında yayınlanan raporda küreselleşen dünyada devletlerin dünya ekonomisinin taleplerine cevap vermede sorunlar yaşayabileceğini vurgulamaktadır. Ancak rapor hem ekonomik hem de sürdürülebilir bir kalkınma için devletin önemine değinmektedir. Rapor etkin bir devletin, mal ve hizmetlerin sunulması, piyasaların gelişmesi ve insanların daha sağlıklı, mutlu bir yaşam sürmesine imkân tanıyan kuralların ve kurumların sağlanmasında gerekli olduğuna değinmektedir. Rapor devleti yeniden sürecin önemli bir parçası haline getirmektedir. Raporda vurgu devletin etkinliği üzerinde ve piyasa için devletin yönlendirici niteliğine vurgu yapmaktadır. Burada devlet piyasa için vardır. Yönetişim modelinin uygulanmasında devletin yönlendirici rolüne dikkat çekmektedir. Yönetişimin iyileştirilmesi üzerinde duran 2000 tarihli Dünya Bankası raporu yönetişimin iyileştirilmesi için idari ve düzenleyici kapasitenin oluşturulmasını ve yolsuzluğun önlenmesi gerektiği üzerinde durmaktadır.

Yönetişimi, bir ülkedeki otoritenin, toplumda yaşayan bireylerin ortak yararı için kullanılan gelenekler ve kurumlar olarak tanımlayan Daniel Kaufmann, yönetişimi açıklarken üç içerikten bahsetmektedir.

• Hükümet yetkililerin seçildiği, izlendiği ve değiştirildiği süreç üzerinde duran siyasi boyut

• hükümetin kaynaklarını etkin bir şekilde yönetme ve sağlam politikalar uygulama kapasitesine sahip olmasını ifade eden ekonomik boyut ve

• vatandaşların ve devletin ülkenin kurumlarına saygısını ifade eden kurumsal saygı boyutu şeklindedir (Kaufmann, 2005:82).

Yönetişimi anlama noktasında diğer bir önemli kuruluş ise Birleşmiş Milletlerdir. Kuruluş, yönetişim kavramının kurumlardan daha geniş olduğunu ve sektörler arasında (özel, sivil toplum, devlet) iş birliğini sağlayacak mekanizmaların varlığı olarak tanımlamaktadır. Yönetişim modeli bir toplumun kararlar almak ve aldığı bu kararları uygulamak için kendini organize etme şekli ile ilgilidir. Bu süreç sonuca ulaşmak için karşılıklı anlayış ve anlaşmaya vurgu yapmaktadır. Bireylerin taleplerini dile getirmeleri ve yasal hak ve yükümlülüklerini kullanmaları için olması gereken mekanizma ve süreçleri içerir (UNDP, 2000). Kavram bir toplumun devlet, sivil toplum ve özel sektör içindeki etkileşimler, diyaloglar yoluyla ekonomik, politik ve sosyal ilişkilerini yönettiği değerler, politikalar ve kurumlar sistemi şeklinde ifade edilmektedir. Toplumun kararlar almak ve bu kararları uygulamak için kendisini örgütleme ve karar alma sürecine dahil olmasıdır.

OECD Dünya Bankasının kavramsallaştırmasına benzer bir tanımla ile yönetişimi tanımlamaktadır. Yönetişimin üç yönünün belirtilmesinin önemli olduğu vurgusunu yapan OECD, siyasi rejimin biçimi olarak bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde yetkinin kullanıldığı süreçleri ve hükümetin politikalar oluşturma, uygulama ve devlet işlevlerini yerine getirme kapasitesi olarak tanımlamaktadır (OECD, 1995:14). Toplumda yaşayan bireylerin farklı ve birbiriyle çatışan çıkarlarının uyum sağlanarak hareket etmesidir. Çeşitli taleplerin belli konularda uzlaştırılması üzerinden tanımlanabilmektedir. Bu süreçte uyumu gerçekleştirmekle sorumlu kurumlar hem formal hem de informal düzenlemeleri kapsayabilmektedir.

Sonuç olarak yönetişim yönetimden farklıdır ve katılımla ilgilidir. Önceleri devletin domine ettiği alanı farklı aktörlere açmaktadır. Yönetişim müzakereci bir model önerisidir. Sürece dâhil ettiği aktörler arasındaki ilişkinin daha demokratik ve müzakereci olması üzerinde durmaktadır. Politika belirleme, hizmet görme faaliyetlerinde yatay ilişki ağlarına vurgu yapmaktadır. Bazı yazarlar yönetişimi, hükümetin sorumlu olduğu mal ve hizmetler üzerinde etkisi olan tüm sosyal, politik ve yasal kurumlara atıfta bulunmak için daha geniş bir şekilde kullanırken, diğerleri onu özel olarak devlet kapasitesine atıfta bulunmak için kullanmaktadır. Bazı yazar ve kurumlarca hükümetin yolsuzluk ve görevi kötüye kullanmalarını önlemede bir araç olarak kullanmaktadır.

Yönetişim kavramının getirdiği anlayışla birlikte tek özneli, tüm yetkileri bünyesinde toplayan, merkezi, yapan ve üreten, hiyerarşik bir yapılanmaya sahip olan, önceden belirlenen hedef

doğrultusunda hareket eden, mevzuat odaklı olan bir anlayıştan önceden belirlenen bir yöne doğru değil, değişimin götürdüğü ve değişimin dayattıklarıyla başa çıkmayı hedefleyen, çok aktörlü, gücün desantralize olduğu, kendisi yapmaktan çok toplumu yapabilir kılma amacı güden, performans ölçütlerini kullanan, özel sektör tekniklerini uygulayan, STK'ları ve özel sektör aktörlerini yönetime (karar alma sürecine, hizmet görme şekillerine) katmayı amaç edinen bir anlayıştır.

1.3.İyi Yönetişim

Bu bölümde iyi yönetişim tanımı ve alan yazınındaki farklı iyi yönetişim ilkeleri açıklanmaktadır. İyi yönetişimin kalkınma kuruluşları tarafından ortaya atılmasından itibaren kazandığı anlamlar incelenmektedir.

Alan yazınında 1990'ların ortalarından itibaren kullanılmaya başlanan iyi yönetişim, muğlaklığı olan bir diğer kavramdır. Bazı yazarlarca yönetişim anlayışına denk olarak, bazılarınca kalkınma sürecinin kılavuzu olarak ve bazen yönetişimin zamanla gelişen bir türü olarak kavramsallaştırılmaktır.

Kavram içerik olarak yönetişimin gerçekleştirmek istediği yeniliklerden çok da farklı şeyler söylememektedir. Ancak iyi yönetişimin, yeni nesil siyasi koşulların başlatılmasını sağlamada bir araç (Chhotray & Stoker, 2014:97) olarak çok daha işlevsel olduğu bilinmektedir. 'İyi sıfatının yönetişime dâhil olması ile kavram bir ülkenin, kurumun *nasıl* yönetilmesi gerektiği hakkında yargılarda bulunmaktadır. Bir hükümetin iyi yönetilmesi için uygun düzenlemeler, şeffaflık, karar alım süreçleri, sürecin kalitesi ve benzeri diğer konularda değer biçen soruların doğuşuna olanak sağlamaktadır (Doornbos, 2001:94).

Yönetişim kavramı Dünya Bankasının değişen stratejisinin bir aracı haline gelmiştir. Yönetişim yeni yönetim tarzı, yapıları, yeni karar alım süreçleri, planlamanın ve uygulamanın nitelikleri vs. olarak birçok yenilik ifade etmektedir. Ancak iyi yönetişim kavramsallaştırması yönetişime göre daha net noktalara değiniyordu. İyi yönetişim sorun alanlarını tespit ediyor ve kalkınma kuruluşları, reformları gündeme getirerek bu sorunlara bir reçete sunuyordu. Yönetişim kavramı farklı yazarlar ve kurumlarca değinilen pek çok farklı sürecin niteliğine göre açıklanmaktadır. Ancak İyi yönetişim, bu yönetişim süreçleriyle ilgili olarak normatif rehberlik sağlamaktadır (Pomeranz & Stedman, 2020:2) .Çoğu yazar, yönetişimin kendisinin "otomatik normatif çağrışım" olmadığı konusunda hemfikirdir. (Plumptre & Graham, 1999:11) Ancak İyi yönetişim, iyi sıfatının ima ettiği gibi normatif bir kavramdır; dolayısıyla anlamı siyasi karar vermeye tabidir ve farklı örgütsel ideolojileri yansıtır (Van Doeveren, 2011:304) .İyi yönetişim kavramı ise yönetişimden farklı olarak kurumların rolüne işaret ediyordu. Kavram gelişmekte

olan ülkelerde kalkınmayı teşvik etme noktasında genellikle uluslararası kalkınma kuruluşları tarafından kullanılmıştır.

Kavramı kullanan kuruluşlar (DB, OECD, BM), onu hükümetlerin kuralları, yönetim süreçleri ve davranışlarından oluşan bir istek listesi belirleyerek tanımlamaktadırlar (Bevir, 2009; Court et al., 2002).

Tarihsel açıdan inceleyecek olursak *Dünya Bankası, bir politika stratejisi olarak iyi yönetişimi izleyen ilk kuruluştur*. Kavram dünya bankasının gündeminde banka *yardımını alan ülkelerin yerine getirmesi gereken normatif kriterlerin listesini* (Van Doeveren, 2011:304) oluşturmaktadır. Bu kullanım, 1989'da Dünya Bankası, Afrika'nın bir yönetişim krizine tanık olduğunu ilan eden Sahra Altı Afrika: Krizden Sürdürülebilir Büyümeye' başlıklı bir raporda (World Bank, 1989: 60) görülmektedir. Bu kullanımda yönetişimin gelişmekte olan ülkelerde bir sorunla karşılaştığı vurgulanmıştır. Bu zamana kadar bankanın kredi verdiği gelişmekte olan ülkelerdeki bakış açısı değişmiş ve iyi yönetişimle beraber meselenin daha politik olduğu vurgusu görülmektedir.

Kavram, Afrika ülkelerinin yapısal uyum reformlarına entegre olması noktasında gerekli kurumsal düzenlemeleri gerçekleştirmesi için kullanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yapılan hibe, yardım ve reformların, bu ülkelerin kendi bağlamlarında ortaya çıkan sorunlardan dolayı başarılı olamadığını ifade etmektedir. Banka, yozlaşmış ve kurumsallaşamamış kurumların sürdürülebilir kalkınmayı ve demokrasiyi gerçekleştirmede engeller yarattığını ifade etmektedir (World Bank, 1989). Bu raporla banka *normatif bir iyi yönetişim terimi* (Doornbos, 2001, 2006) kullanmaktadır. Banka daha sonra 1992'de Yönetişim ve Kalkınma başlıklı raporunda iyi yönetişimi sağlam kalkınma yönetimi ile eşanlamlı olarak tanımlamaktadır (World Bank, 1992) Belirli türden siyasi ve kurumsal reformları yardım yoluyla yönlendirmek için iyi yönetişim temasını kullanması, uluslararası kalkınmanın niteliğinde bir değişim olduğunu göstermektedir (Chhotray & Stoker, 2014,100). Soğuk Savaş döneminde yardımlar Doğu ya da Batı bloğunda yer alma ile ilgili olarak belirlenmekte ve alıcı ülkeler buna göre desteklenmekteydi. Ancak savaşın son ermesi ile yardımlar belli türden şartlılıklara bağlanmaya başladı (Doornbos, 2001:95 -100). Banka yardımları kurumsal yapısını iyi yönetişime dayandıran ülkelere kredi, hibe akışı sağlayacağı yönündeki söylemleri ile iyi yönetişimi özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir kavram haline getirmektedir. Kuruluşlar iyi yönetişime sahip gelişmekte olan ülkelerin verilen yardımları, daha iyi kullanacağı bakış açısına sahiptirler. Bu ülkelerde ekonomik politikaların yerleştirilmesinin en önemli noktası olarak iyi yönetişimi görmektedir. Banka proje ve desteklerinin sağlam olduğunu ancak bu sürecin hükümet kurumlarının kalitesiyle bağlantısı olduğunu vurgulamaktadır. Kurumların ve hükümetlerin kalitesi sonuçları değiştirebilmektedir. Yolsuzluk, kurumların şeffaflık düzeylerinin yetersizliği, hükümet etkililiği gibi ülke bağlamlarındaki sorunların projelerin uygulanmasını engellediği ifade etmektedir. Banka bu konuyla ilgili olarak ‘’yoksulluğu azaltma ve çevre koruma programları, kamuya hesap verme sorumluluğu gibi iyi yönetişim

uygulamaları yolsuzluk ve kamu hizmetlerinin seçkinler tarafından ele geçirilmesi ‘’nedeniyle engellenebileceğini (World Bank, 1994) ifade etmektedir.

Bu örnekler daha geniş bir noktayı göstermektedir: iyi yönetişim, güçlü, sürdürülebilir, adil kalkınmayı teşvik eden bir ortamın yaratılmasında ve sağlam ekonomik politikaların temel bir tamamlayıcısıdır (World Bank, 1992). İyi yönetişime sahip olmayan ülkelerde yapılan reformlar ve verilen yardımlar tehlikeye girebilmektedir. Yoksullara yönelik fonlar özel çıkar gruplarının yararına yönlendirilebilir ve yoksulların bu yardımlara ve bunu çözmek için yasal yollara erişimi engellenebilir. Bankanın iyi yönetişime olan ilgisi ‘’iyi yönetişimin kalkınma için elverişli bir ortamın yaratılması ve sürdürülmesinin merkezinde’ ’olmasından kaynaklanmaktadır. 1992 yılında ilan edilen iyi yönetişim söylemi daha çok yapısal uyum programlarına karşı yükselen eleştiriler karşısında bankanın özellikle siyasal ve hukuki alandaki müdahalelerini açıklığa kavuşturma, sistemleştirme ve meşrulaştırma girişimi olarak öne çıkmaktadır (Peker, 1996:7). Kalkınma iş birliğinde değişim yaşandığı vurgusu bulunan 2000/2001 yıllık raporda banka *iyi politikaların ve kurumların desteklenmesi önemlidir, bunu ancak yeterli* olmadığı argümanından hareketle en etkili kalkınma politikalarının duruma göre değişeceği ve bu yüzden yerel koşulların ve gerçeklerin önemli olduğunu ileri sürmektedir.

İyi yönetişim, iyi uygulamaların hükümetlerde yerleştirilmesi için hem bir araç hem de hükümetlerden beklenen performansa denk olacak şekilde bir amaç olarak da kullanılır. Nanda, Dünya Bankası ve birkaç donör ülkenin, odaklarını, yardım sağlayarak ve siyasi koşulluluk ekleyerek iyi yönetişim sağlamaya çalışmaktan, alıcı bir hükümetten ön koşul olarak performans ve iyi yönetişim talep etmeye kaydırdıklarını ifade etmektedir (Nanda, 2006:274). Buradan da anlaşıldığı gibi iyi yönetişim kavramı Dünya Bankası tarafından hem belli türden reformların amacı hem de yardımları dağıtmada bir araç olarak kullanılmıştır.

Dünya bankasının iyi yönetişim gündemi farklı kalkınma kuruluşları tarafından da benimsenmektedir. Kendi meşruiyetlerini korumak isteyen bağışçı kuruluşlar “iyi” yönetişimi aktif olarak desteklemeye, raporlarında ve konferanslarında sıkça kullanmaktadırlar**.** Doeveren makalesinde iyi yönetişimin normatif bir kavram olduğunu ve bu niteliğinde dolayı siyasi karar vermeye tabii olup farklı kuruşların ideolojilerine göre değişebileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenden dolayı örgütler iyi yönetişimi tanımlama noktasında farklılaşmaktadır (Van Doeveren, 2011)**.**

Dünya bankasının iyi yönetişim kullanımı literatürde sıklıkla eleştirilen bir kavram olmuştur**.** En önemli eleştiri ise alıcı ülkelerden istenilen prosedürel düzenlemelerin fazlalığıyla ilgilidir. Banka “iyi yönetişim” başlığı altında ne istenip istenmeyeceği konusunda emin (Doornbos, 2001) olamadığı düşüncesiyle iyi yönetişim gündeminin gereksiz uzun olduğu ifade edilmektedir.

Bu konuyla, ilgili olarak Grindle gelişmekte olan ülkelerde kalkınmayı teşvik etmek ve yoksulluğu azaltmak için "yapılması gereken" çok sayıda yönetim reformu arasında, neyin gerekli olup neyin olmadığına, neyin önce gelip neyin ardından gelmesi gerektiğine dair, kalkınma kuruluşları arasında fikir birliğinin olmadığını ifade etmektedir (Grindle, 2004, 2011).

İyi yönetişim başlığı altında kalkınma kuruluşlarının ve donör ülkelerin isteklerinin uzun listesini sıralayan Grindle daha işlevsel bir tanım olan *yeterince iyi yönetişim* kavramsallaştırmasını ortaya atmıştır. Grindle iyi yönetişimi tanımlarken hükümetlerin bağlamsal özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. İyi yönetişimin farklı birçok iyi reformu teşvik ederken eylemi, her ülkenin bağlamsal gerçeklerine dayandırır. Grindle'e göre kalkınma kuruluşlarının gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı birçok soruna iyi yönetişim elde edilmesi reçetesiyle gidilmesi hatalı bir yaklaşımdır. Yönetişim kavramının tanımında olduğu gibi kalkınmayı teşvik etme ve yoksul ülkelerde yoksulluğun son bulması için kalkınma kuruluşlarının bu ülkelerden beklentilerinin çok uzun olduğunu vurgulamaktadır (Grindle, 2004, 2011).

UNDP, iyi yönetişimi insani gelişmeyle birlikte kavramsallaştırmaktadır. 1997 raporunda insani gelişmenin yönetişimden ayrılamayacağını vurgulamaktadır (UNDP, 1997) . İyi yönetişim ilkelerini katılım; eşitlik, ayrımcılık yapmama ve kapsayıcılık; cinsiyet eşitliği, kurallara dayalı; şeffaflık ve hesap verebilirlik ve yanıt verebilirlik olarak sıralamaktadır. Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi, ülkelerin ekonomik kalkınmayı teşvik etmesi ve yoksulluğu azaltması için önemli bir gereklilik olarak iyi yönetişimi tanımlamaktadır (UNDP, 2000:13).

Kofi Annan iyi yönetişimi yoksulluğun ortadan kaldırılmasında ve kalkınmanın desteklenmesinde en önemli faktör" olarak açıklamıştır. İyi yönetişimi, hükümetlerin iyi düzenlemeler gerçekleştirmesini ve kamu bütçesinin iyi idare edilmesi olarak açılanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, iyi yönetişimin, kamu kurumlarının kamu işlerini nasıl yürüttüğünü ve kamu kaynaklarını nasıl yönettiğini açıklayan bir kavramdır " (Annan, 1998).

Politik, idari yönetişim ayrımına giden Sam Agare (Agere, 2000) iyi yönetişimi eşitlik, yoksulluk, yaşam kalitesi üzerinde etkileri olan siyasi ve sosyo-ekonomik ilişkilere rehberlik eden süreç ve yapılar olarak tanımlamaktadır.

Keeping' e göre ise (Keping, 2018:6) iyi yönetişim, devlet ve vatandaşlar arasındaki aktif ve üretken işbirliğinin tanımıdır. Bu iş birliğinin başarılı olması devlet, özel sektör ve sivil toplum kanadının güçlü olmasında yatmaktadır.

İzci ve Sarıtürk'e göre ''İyi yönetişim, şeffaf bir kamu idaresi, hükümetin yönetimde hukukun üstünlüğünü benimsemesi, yönetimin tüm süreçlerinde hesap verilebilirlik, ülkede güçlü bir sivil

toplumun oluşturulması ve devlet aktörlerinin eylemlerimden sorumlu olması, ekonomik istikrar ve gelişmeye açık olma, etkin siyasi çerçevenin kurulmasıdır (İzci & SARITÜRK, 2020:507).

Rothstein'a (2012) göre ise son ekonomik krizler kötü yönetişimin sadece gelişmekte olan ve geçiş ülkelerinde görülmediği aynı zamanda yüksek derecede gelişmiş ülkelerin de sorunları olduğunu vurgulamaktadır. Rothstein iyi yönetişimin evrenselliğine vurgu yaparak kavramı tanımlarken bazı önemli noktalara değinir. İlk olarak iyi yönetişim tanımları belirli bir kurumsal düzenlemeyle ilgili değildir. Ek olarak kavramın tanımları normatif bir teoriye dayanarak açıklanabilir ve iyi yönetişim ilgiyi siyasi sistemin girdi tarafından, çıktı tarafına kaydırdığı hesaba katılarak açıklanmalıdır (Rothstein, 2012:144-154).

İyi yönetişim, hükümet ile ilgili işlerin ve düzenlemelerin yapılması ve hizmetlerin sunulma kapasitesi ile ilgili ve devletin piyasaya müdahalesini piyasa aktörlerinin lehine sınırlandıran bir yönetim (Bayramoğlu, 2002) modelidir. Farklı olarak Pierre and Peters iyi yönetişimin sadece hükümetlerin üretiminde olan bir kavram olarak tanımlar. Bazı durumlarda ise özel sektör ve hükümet dışı kuruluşların işbirliğine ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir (Peters & Pierre, 2000).

Fukuyama ise kavramın normatif içerikten arındırılması gerektiğini söyler ve yönetim şeklinden bağımsız olarak sadece yönetim kalitesini ölçen, hem demokrasilere hem de otokrasilere eşit şekilde uygulanabilecek bir tanım ve ölçme yönteminin gerekliliğini vurgular (Fukuyama, 2013:350). Fukuyama iyi yönetişimi ölçme noktasında hükümetlerin özellikle bürokrasilerinin hizmet görme kalitesine odaklanmaktadır.

İyi yönetişim, bir ülkenin işlerini yönetmek için ekonomik, siyasi ve idari otoritelerin kullanımı olarak anlaşılırken, iyi yönetişim, siyasi ve sosyo-ekonomik ilişkilere rehberlik eden süreçler ve yapılara odaklanmaktadır. Yönetişim kavramı bize iyi ve olması gereken yönetme eyleminin teorik boyutu ile ilgiliyken, iyi yönetişim o teorik boyutun normatif halini içermektedir (Hatun Korkmaz, 2020:89).

1.4. İyi Yönetişim İlkeleri

İyi yönetişimin farklı kurum ve yazarlarca tanımlanmış ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler hesap verebilirlik, şeffaflık, katılım, hukukun üstünlüğü ve etkinlik ve verimliliktir. Aşağıda bu ilkeler sırasıyla açılanacaktır.

1.4.1. Hesapverebilirlik

Hesap verebilirlik kavramı yolsuzlukla ilişkilendirilen bir kavramdır. Uluslararası finans kuruluşlarının gelişmekte olan ülkelerde reformlarının başarısız olmasının nedeni olarak gösterilen yolsuzlukla mücadelede öne sürülen ilkelerden biridir. Hesap verebilirlik bir yönetimin, kuruluşun gerçekleştirdiği faaliyetleri ilgililere açıklamasıyla ilgilidir. Yetkiyi elinde bulunduran ve kullananlardan hesap sorulacağı süreçleri bilgilendiren ilkeyi (Aline & Frank, 2013:15) içerdiği için hesap verebilirlik yönetişimin yerleştirilmesinde en önemli ilkedir. Hesapverebilirlik kavramı Dünya bankası, OECD, BM gibi birçok kuruluşun gündeminde yer almaktadır. Farklı kurumların iyi yönetişim ilkelerini değerlendirdiği makalesinde bu konuyla ilgili olarak Van Doeveren hesap verebilirliğin tüm listelerde bulunan tek ilke olduğunu ifade etmektedir (Van Doeveren, 2011). Hesap verebilirlik, belirli eylemler, faaliyetler veya kararlar için yetkilerini aldıkları halka hesap vermek için kamu göreviyle görevlendirilmiş seçilmiş veya atanmış kişi ve kuruluşları sorumlu tutmak olarak tanımlanır (Agere, 2000). Bir başka tanıma göre hesap verebilirlik; yönetim faaliyetlerine dair bilgi, belge, dokümana erişim ile hükümetlerin yaptığı işlemlerinin denetlenebilmesidir. Hesap verebilirlik, (a) kararlar ve eylemler için sorumluluğun tahsisi ve kabulü ve (b) bu sorumlulukların karşılanıp karşılanmadığının ve nasıl karşılandığının ifade edilmesi anlamına gelmektedir (Lockwood et al., 2010:759).

Bir başka tanıma göre hesap verebilirlik, bir kişi ya da grubun, gerçekleştirdiği faaliyetleri ve işlemleri, kendisi dışında yer alan başka bir kişi ya da gruba açıklaması, ilgililere cevap vermesi şeklinde tanımlanmaktadır (Kluvers & Tippett, 2010:47; Mulgan, 2003:1).

Yetkililerin ve yetkililerin faaliyetlerini etkilemeye çalışanların, kabul edilebilir süreçleri ve sonuçları tanımlayan yerleşik kurallara uymalarını ve bu prosedürleri izlediklerini göstermelerini gerektiren bir kavram (Johnston, 2002:2) olarak da tanımlanmaktadır. Kamu kurumlarının, karar alma süreçlerinin ilgililere açık hale getirilmesi ve alınan kararların hızlı, açık ve yaygın bir biçimde ilgililere duyurulması (Güler, 2003,10) şeklinde de ifade edilmektedir.

Hesap verme herhangi bir pozisyonda bulunan bir kimsenin gerçekleştirdiği eylemlerini başka bir otoriteye açıklaması, ilan etmesi ve bir aktörün, davranışını önemli bir diğer kişiye alenen açıklama ve haklı gösterme yükümlülüğü (Bovens, 2004:157) olarak da tanımlanmaktadır.

Hesapverebilirlik kavramının iyi yönetişim anlayışı için bu kadar önemli olmasının nedeni kurumları daha meşru, daha etkili, bağışçılarına ve politikalarından etkilenenlere karşı daha duyarlı hale (Barnett, 2016) getirmesidir. Yolsuzluğun birçok çeşidine karşı bir denetleme mekanizması olarak da işlev görebilmesinden kaynaklanmaktadır.

1.4.2. Katılımcılık

İyi yönetişimin bir diğer ilkesi ise katılımcılıktır. Katılımcılık demokrasi ve iyi yönetişim tartışmalarında sıklıkla değinilen bir diğer kavramdır. İyi yönetişimin geliştirilmesi için katılımcılığın sağlaması gerekmektedir. Kavram, bir grubun ya da bireyin kolektif karar alma sürecine aktif katılımı olarak ve vatandaşların kendilerini etkileyecek kalkınma faaliyetlerinde söz sahibi olmasını ifade etmektedir (Addink, 2019:129-139). Ülkede yaşayan sıradan vatandaşlar, girişimciler, her türlü sivil ve resmi kuruluşlar kendilerini etkileyecek olan siyasal kararların ayrıntılarından, karar alınmadan önce haberdar olmak, mevcut proje ve politikalarda aktif biçimde rol almak ve kararlara doğrudan katılmak istemektedirler (İzci & SARITÜRK, 2020).

Katılımcılık karar alma sürenin her aşamasında gerçekleşebilir. Halkı ilgilendiren konularda kararların alınması, planlanması veyahut uygulanması gibi süreçlerde gerçekleşebilir. Temsili demokrasi için gerekli olduğunu ifade eden Addink'e göre; katılım, bir grup bireyin kolektif bir sürece aktif katılımı olarak tanımlanmıştır (Addink, 2019). Kamu yönetimi bağlamında, vatandaşların idari makamların ve kamu kurumlarının fiili veya amaçlanan eylemlerine dahlini ifade eder. Katılımın oluşması politika ve uygulamaların başarısı ve kararların meşruiyetinin sağlanması, aktif vatandaş ve güçlü demokrasinin oluşumuna katkı sağlamaktadır.

OECD'nin katılımı yalnızca ticari firmalarla ilgili olarak özele indirgerken, BM ise "hem erkeklerin hem de kadınların katılımını iyi yönetişimin temeli" olarak görmektedir; "doğrudan veya meşru aracı kurumları kullanarak gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. BM'ye göre tüm erkekler ve kadınlar, ya doğrudan ya da isteklerini temsil eden meşru aracı kurumlar ile karar alma süreçlerine dahil olmalı ve bu süreçte söz sahibi olmalılar (UNDP, 1997).

1.4.3. Hukukun Üstünlüğü

Kamusal karar almada keyfiliğe karşıt olarak hükümetin herkese eşit ve şeffaf bir şekilde yasaları, yönetmelikleri uygulaması(OECD, 2012:6) olarak tanımlanan, hukukun üstünlüğü ilkesi ülke bütünlüğü, demokrasinin yerleşmesi ve iyi yönetişim anlayışının gerçekleşmesinde önemli ilkelerden bir diğeridir. İyi yönetişim anlayışındaki yoksul ve kırılgan kesimin korunması noktasında eşitlik vurgusu, hukukun üstünlüğü ilkesi ile gerçekleşebilmektedir. Hukukun üstünlüğü ilkesinin yerleştirtilebilmesi için bir ülkede çağdaş kanunlara, etkin ve verimli çalışan mahkemelere ve yasaları şeffaf bir biçimde yorumlayarak uygulayan düzenleyici kurumlara sahip bağımsız bir yargı sisteminin bulunması gerekir (Özer, Deniz Koçak, Türe 2020:41).

Hukukun üstünlüğü ilkesini gerçekleştirebilmek için çağdaş kanunlara, etkin ve verimli çalışan mahkemelere ve yasaları şeffaf bir biçimde yorumlayarak uygulayan düzenleyici kurumlara sahip bağımsız bir yargı sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Bir devletin en güçlü yanını onun faaliyetlerinde hukukun üstünlüğüne bağlı olmasıdır. Hukukun üstünlüğünün temeli ise ülkede yaşayan her vatandaşın kanun önünde eşit olmasıdır.

1.4.4. Şeffaflık

Şeffaflık konusu çoğu zaman hesap verilebilirlik kavramıyla karıştırılmaktadır. Öncelikle en genel tanımıyla hesap verebilirlik, bir kurumun faaliyetleri ve iç işleyişinde gerçekleştirdiklerinin sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmasıdır. Bir kurumun hesap verebilir olması ise onun işleyişinde ve faaliyetlerinde şeffaf olması ile gerçekleşir.

Demokrasi, küreselleşme ve iyi yönetişim gündemlerinin yükselmesi ile birlikte artık bireyler yöneticilerden, uygulayıcılardan yaptıkları iş ve eylemlerinden haberdar olmak istemektedirler. Hayatlarını etkileyen faaliyetler hakkında bilgi sahibi olmak istemektedirler. Bunun nedeni gizliliğin keyfilik, verimsizlik ve yolsuzluk için bir paravan (Addink, 2019) olabilmesidir. Şeffaflık uygulamalarının olmaması ya da tam olarak işleyememesi yolsuzluk, yöneticilere güvensizlik gibi sonuçlara neden olmaktadır.

Şeffaflık ilkesi hükümetlerin ve yönetimlerin meşruluğu için de önemlidir. Aldığı kararlarda ve uygulamalarda vatandaşa güvenilir bilgiler veren hükümet yönetimlerinin etkili ve verimli olmasını sağlamaktadır. Şeffaflık bir hükümetin ya da herhangi bir kurumun kararlarının güvenilirliğini arttırır ve hükümettekilerin kamu çıkarını ön planda tutmasına katkı sağlamaktadır. Şeffaflık, yönetimlerin gerçekleştiği faaliyetleri halka açıklamasıdır. Transparency International, şeffaflığı "idari kararlardan, ticari işlemlerden veya hayır işlerinden etkilenenlerin yalnızca temel gerçekleri ve rakamları değil, aynı zamanda mekanizma ve süreçleri de bilmelerini sağlayan bir ilke" olarak tanımlamaktadır (Oliver, 2004). En genel anlamıyla ise şeffaflık ülkede yaşayan bireylerin konuşma, düşüncelerini ifade etme basın özgürlüğü, şeklinde tanımlanabilmektedir.

1.4.5. Etkinlik ve Verimlilik

İşletme terminolojisinde sıklıkla kullanılan bir kavram olan etkinlik ve verimlilik yönetişim modelinin vurgulanmaya başlanmasıyla beraber hizmet görme, karar alma gibi süreçlere dâhil edilerek kamu yönetiminde de kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Başarı ve sonuç odaklı yaklaşımla eldeki kaynakların doğru yönlendirilmesi, doğru alanların seçilmesi, performans hedeflerinin doğru belirlenmesi (Argüden, 2014) olarak tanımlanan etkinlik, uluslararası sistemin yapılanmasına ilişkin sorunları ortadan kaldırma ya da hafifletme derecesini (Çukurçayır et al., 2021:13) belirtmektedir. Hizmetlerin, hedeflerin önceden planlandığı şekilde ve zamanında gerçekleştirilmesidir. Etkinlik hükümetin en az maliyetle maksimum kalitede hizmetler üretmesidir. Hükümetler kamu hizmetlerini gerçekleştirirken ülke kaynaklarını en az ve uygun bir şekilde kullanarak alabilecekleri en kaliteli sonucu almaları anlamına gelmektedir. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını ve bunu gerçekleştirirken çevrenin korunmasını da kapsamaktadır(United Nations, 2000:70).

1.5. İyi Yönetişimin Ölçülmesi

İyi yönetişim üzerine son gelişmeler kavramın ölçülmesi üzerine yaşanmaktadır. Farklı amaçlar ve yöntemlerle uluslararası kuruluşlar, hükümetler, sivil toplum kuruluşları göstergeler belirleyerek, ölçümler yapmaktadır. Terim birçok kuruluş ve akademisyen tarafından kavramsallaştırıldığı için, iyi yönetişimin anlamı, nedenleri ve etkileri konusunda anlaşmazlıklar mevcuttur (Andrews, 2010). Anlamında ortak bir görüş bulunmayan bu kavramın ölçümünde de farklı metot ve yöntemler bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde yönetişimin operasyonel hale getirilmiş yanlarını ölçmek için ne gibi iyi yönetişim ölçütleri geliştirilmiş olduğu incelenmektedir. İlk olarak iyi yönetişimin nasıl ölçüldüğü sorusuna cevap aranmaktadır. Farklı yazarların iyi yönetişim endekslerini sınıflandırmak için kullandığı kategorilere yer verilmektedir. Farklı sınıflandırma çerçevelerine değinerek ölçüm konusu açıklanmaktadır. İyi yönetişimin kalitesi üzerine düşünmek yönetişimin, 2030 Gündeminin gösterge çerçevesine dâhil edilmesi ile daha da önemli hale gelmektedir. Bu gelişme yönetişim istatistiklerinin sayısının artmasında önemli bir adımdır (Programme, 2002).

Günümüzde iyi yönetişimin farklı yönlerini ölçmek için üretilmekte olan pek çok endeks vardır. Bu endekslerin üretilme nedenlerini Oman ve Arndt dört şekilde açıklamaktadır. Bu nedenlerden ilki uluslararası yatırımın gelişmekte olan ülkelere akışındaki artıştır. Yatırımların artması ilgili ülkelerdeki yönetişim düzenlemelerine de dikkat edilmesini gerektirmektedir. Bir diğer neden ise soğuk savaşın bitişi ile yardımların iyi yönetişim şartı ile dağıtılmasıdır. Ek olarak yönetişim reformlarının gelişmekte olan ülkelerde başarısız olması da bu nedenlerden biridir. Önerilen yönetişim reformlarını ilgili ülke için

çok ya da az olması fikri yönetişimin ölçülmesi düşüncesini geliştirmektedir. Son neden ise yeni kurumcu iktisat ile ilişkilidir. Ülkelerin yönetim sistemlerinin, uzun vadeli ekonomik büyümeyi, insan refahının arttırılması ve toplumsal kalkınma açısından önemli olduğu üzerinde durmaktadır (Oman & Arndt, 2010:4-18) Göstergelerin sayısının gittikçe artmasının nedenini ülkelerin iyi yönetişim ve yolsuzlukla ilgili küresel endişesiyle (Ivanov, 2009:146) teknolojide ve istatistik biliminde yaşanan gelişmelerle de ilişkilendirebiliriz. Nicel göstergeler, bir ülkenin uluslararası standartlarla karşılaştırıldığında demokratik durumunu değerlendirmede önemli yer tutmaktadır (Norris, 2011:179).

Kamu kurumlarının yönetişim istatistikleri üretmesi durumunda elde edecekleri faydalar bulunmaktadır. Özellikle politikacılar, hedeflenen sonuçlara ulaşıp ulaşmadığını tespit etmek için faaliyetlerinin sonuçları hakkında kanıta ihtiyaç duymaktadırlar (Nutley&Boaz, 2003:228-236).

Bu şekilde hükümetler kamu politikasında iyileştirmeler yapmak ve sorun olanlarını tespit ederek hareket edebilmektedirler. Buna ek olarak uygun kamu politikalarının tasarlanıp uygulamaya konulacağı bir dizi ilke ve sürecin tüm paydaşlar tarafından uygulanması (Bovaird & Löffler, 2003) ile süreç iyi yönetişim ilkelerine uygun bir hale getirilmektedir.

1.6. Yönetişim Göstergelerini Değerlendiren Çalışmalar

Arndt ve Oman iyi yönetişimi ölçme nedenlerine odaklanarak en bilenen bazı yönetişim göstergelerini değerlendirmektedir. Göstergelerin farklı kullanıcı grupları tarafından hangi amaçlarla kullanıldığına değinmektedir. Yardım etkililiği, yatırım tavsiyesi gibi çeşitli kullanım alanlarını analiz etmektedir (Arndt, 2008:276-293).

Yönetişim göstergelerindeki, güç unsuruna dikkat çeken Löwenheim, uluslararası kuruluşların üretmekte olduğu göstergelerin, hiyerarşi ve yetki yapılarını oluşturduğunu ve bu kuruluşların derecelendirmeye dâhil ettikleri devletlerin davranışlarını şekillendirdiklerini ve yönlendirdiklerini ifade etmektedir (Löwenheim, 2008:255). Ek olarak göstergelerin söylemsel bir devlet meşruiyeti ve normalliği alanı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Devletleri *doğru, sorumlu* tercihler ve kararlar alan etik aktörler haline getirdiklerini açıklamaktadır. İyi yönetişimin bir ya da birden fazla boyutunu ölçme girişiminde bulunan kuruluşlar bu konularda siyasa üreten aktörler haline gelmektedir (Löwenheim, 2008:255-274). Esas olarak *politik yaratıklardır. Sosyal ve politik süreçler, bunların yaratılmasını, kullanımını ve politikalar ve kamular üzerindeki etkilerini belirler* (Merry, Davis, Kingsbury,2015:255) .

Pippa Norris kamu ve uzman değerlendirmelerini karşılaştırarak göstergelerin güvenilirliğini incelemektedir. Genel eğilimin uzman anketlerine güven olduğunu ifade etmektedir. Buna karşılık kamuoyu araştırmalarının siyasi olarak meşru olduğundan yönetişimin kalitesini izlemede daha yararlı olduğunu vurgulamaktadır. Norris, çalışmasında iyi yönetişimin göstergeleri, kamu ve seçkinlerin

değerlendirmeleri arasında daha büyük bir uyumun bulunduğunu açıklamaktadır. Ancak anlaşmanın göstergelerdeki üst sıradaki devletlerin seçkinleri ile halkı arasında bulunduğunu vurgulamaktadır. Uluslararası şeffaflık örgütünün CPI'nın yolsuzluk karşılaştırmalarında düşük sıralardaki ülkeler için bu uyumun bulunmadığı vurgulamaktadır (Norris, 2011).

İyi yönetişim ölçümlerini değerlendiren bir diğer çalışma ise Robert Rotberg tarafından gerçekleştirilmiştir. Rotberg iyi yönetişimi hizmet sunma kalitesi üzerinden ölçmektedir. Çalışmasında yönetişimi zaman içinde izlemenin ekonomik, politik ve sosyal alanlarda önceki yıllara göre ilerlemenin gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemede önemli olduğunu ifade etmektedir. Yönetişimi hükümetlerin ürettiği siyasi mal ve hizmet olarak kavramsallaştırması Rotberg'in bu bakış açısına uygun olarak yönetişimi ölçmede *kamuya açık nesnel (öznel olmayan) verileri kullanarak ve girdileri değil çıktıları (sonuçları) inceleyerek* gerçekleşeceğini ifade etmektedir. İyi yönetişimi ayrıştırmak için ise hükümetlerin hizmet verme kapasitesini beş kategoriye ayırarak değerlendirmektedir. Bunları: güvenlik, hukukun üstünlüğü ve şeffaflık, katılım ve insan haklarına saygı, sürdürülebilir ekonomik fırsat ve insani gelişme olarak açıklamaktadır. Rotberg güvenlik ve hukukun üstünlüğünü diğer dört ilkenin üzerinde görür. İyi yönetişimi oluşturan diğer siyasi mallar ancak güvenliğin sağlandığı ve hukukun üstünlüğünün geçerli ilke olarak kabul gördüğü yönetimlerde gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır. Bu ilke aynı zamanda düşük yolsuzluğu vurgulamaktadır. Hukukun üstünlüğü ilkesi siyasi malların vatandaşlara eşit dağılmasını sağlamaktadır. Rotberg, yönetişim ölçümlerini değerlendirirken somut çıktılara odaklanmaktadır. Sağlık sistemini değerlendirirken, ayrılan bütçeye, yaşam beklentisi ve anne ölüm oranları gibi uluslararası standart değişkenlerini incelemeyi önermektedir. Güvenliği değerlendirirken de Rotberg, cinayetlerin sayılmasını, uzmanlara bir ülkenin güvenli olup olmadığını sormaktan daha yararlı olacağının altını çizmektedir. Ancak bu istatistikleri derleyen kuruluşların yeterince finanse edilmemesi ve yetersiz personele sahip olması, güvenilir verilerin geliştirilmesinde sorunlar yaratmaktadır. Ancak Rotberg bunun var olan nesnel, çıktı odaklı endekslerin bir zayıflığı olduğunu da belirtmektedir. Yönetşimin veya bileşenlerinin ölçülmesinin, araştırmacıların ve politika yapıcıların iyi performans gösterenleri bölgesel ve küresel olarak kötü performans gösterenlerden ayırmalarına, rejimlerin hükümet tarafından vatandaşlarına sağlanan gerekli ve arzu edilen performans sonuçlarını sağlayıp sağlamadığını ve gelişmekte olan ülkelerde yaşam koşularını iyileştirecek önemli kararların alınmasında faydalar sağlamaktadır (Rotberg, 2014a, 2014b; Rotberg & West, 2004).

Gisselquist yönetişim göstergelerini ülke düzeyindeki önlemlere odaklanarak 6'sı kritik olarak nitelendirdiği 10 soru üzerinden değerlendirmektedir. Çalışma bileşik göstergelere odaklanmaktadır. Yönetişim göstergelerinin üreticilerinin ve kullanıcılarının sosyal bilim metodolojisine dikkat etmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Sorduğu sorular ile yönetişim kavramının ve göstergelerinin *kavram oluşturma, içerik geçerliliği, güvenilirlik, tekrarlanabilirlik, sağlamlık ve belirli önlemlerin temel*

araştırma sorularıyla ilgisi hakkında daha kritik sorular sorarak tartışmaktadır. Yönetişim endekslerinin üretilmesini meşruiyet, maliyet ve değer oluşturma üzerinden düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Gösterge üreticilerinin ayrı gerçekleri bir kategoriye toplamasını ve kafa karıştırıcı durumu azaltmasını tavsiye etmektedir (Gisselquist, 2014:513-531).

Yönetişimi, hükümetin kuralları uygulama ve hizmet sağlama yeteneği olarak tanımlayan Fukuyama 'ya göre yönetişimin kalitesi devlet kapasitesiyle ölçülmektedir. Bu konuda bazı yaklaşımlardan söz etmektedir. Bunlar Prosedürel ölçütler, girdi, çıktı ölçütleri ve bürokratik özerklik ölçütleri (Fukuyama, 2013) olarak ifade etmektedir. İyi yönetişim ölçümleri ile ilgili çalışmasında Fukuyama veri toplama şekillerinin güçlü ve zayıf yanlarına değinerek iyi yönetişimin boyutlarının uzmanlara ve ülke bağlamına göre değişebileceğini ifade etmektedir. Ölçümlerde doğrudan yolsuzluk ya da adam kayırmacılığın ayrımının olmadığını ifade etmektedir. Fukuyama hem demokratik hem de otoriter rejimlerde işlevsel olacak göstergeler geliştirmeye odaklanmaktadır.

Diğer bir çalışma ise Matthias Haber ve Olga Kononykhina (Helmut K. Anheier, Matthias Haber, 2018a) tarafından gerçekleştirilmektedir. Çalışmalarında yönetişimi kalite, kapasite ve performans olarak 3 boyutta elen alan yazarlar, 37 yönetişim endeksinin bir değerlendirmesini yapmaktadırlar. Ele aldıkları endekslerin iyi yönetişimin hangi boyutuyla ilgili olduklarını incelemektedirler**.** Dünya Yönetişim Göstergeleri, Sosyal ilerleme İndeksi ve hükümet Kalite Standardı Veri Set'i her üç boyuta da eşit düşmektedir.

Kaynak Yönetişim Endeksi, hükümet kalitesi ve idari kapasite göstergelerinin bir karışımına denk düşerken, Dünya adalet projesi hükümet kalitesine, Daha İyi Yaşam İndeksi, İnsani Gelişme İndeksi ise performansa odaklanmaktadır (Helmut K. Anheier, Matthias Haber, 2018a).

1.7. Göstergeleri Sınıflandırma

İyi yönetişim göstergelerini değerlendirebilmek için öncelikli olarak bu endekslerin üretilme yöntemlerini bilmemiz gerekmektedir. Ek olarak farklı sınıflandırma çerçevelerini incelemek değerlendirme yapmak için faydalı olmaktadır. İyi yönetişim göstergeleri farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. En önemli ayırım *de jure* ve *de facto* nitelikleri olmaları üzerinden gerçekleşmektedir. Bu ayırım göstergelerde kullanılan verilerin niteliğinden oluşmaktadır. Aşağıdaki sınıflandırma çerçeveleri Quibria ve Erkkilä'dan alınmıştır(Erkkilä et al., 2016:323; Quibria, 2015:386).

İyi yönetişim göstergelerini üretici organizasyonunun türüne göre sınıflandırabiliriz. İyi yönetişim göstergelerinin üretiminde çoğunlukla Dünya Bankası, OECD, dünya Ekonomik forumu gibi uluslararası veya kamu dışı kurumları görmekteyiz. Bunun nedeni Erkkilä bu kuruluşların *ulusal bürokrasiler içinde üretilen bilgilere ayrıcalıklı* (Erkkilä et al., 2016:324) erişimlerinin olmasıyla

açıklamaktadır. Kuruluşlar endeksleri öncelikli olarak, ülkelere sağlanan yardım ve hibelerde seçim yapabilmek için kullanmaktadır. Yönetişimi ölçmede sivil toplum kuruluşları da ön planda bulunmaktadır. Akademisyenler yönetişim ölçümlerinde ön planda bulunmamaktadırlar. Bunun nedeni iyi yönetişim kavramının sahip olduğu ateşli ideolojik ve normatif tartışmalardan bağımsız kalma arzusu (Gisselquist, 2014; Rotberg, 2014a) olabilmektedir. Ancak akademisyenler analizlerinde uluslararası kuruluşlar tarafından geliştirilen mevcut yönetişim göstergelerini sıkça kullanmaktadırlar. İyi yönetişimi ölçmek kamu kurumlarına fayda sağlayacak olmasına rağmen kamu kuruluşları bu alanda başarılı değildir (Praia City Group, 2020).

İyi yönetişim göstergeleri ölçüm yaptıkları konuya göre de değişmektedir. Bazı göstergeler yolsuzluk, hukukun üstünlüğü, verimlilik gibi birçok boyutu kapsamaktadır. Bazı göstergeler ise daha dar bir iyi yönetişim boyutu hakkında nicelleştirme yapmaktadır. Yolsuzluk, güvenlik gibi tek boyutta gösterge üretip, ülkeleri buna göre değerlendirmektedirler.

Ölçümler üretilme amacına göre de sınıflandırılmaktadır. Araştırma, kaynakların tahsisi, idari gelişme, kamu/Sektörel farkındalığın arttırılması ve yatırımcılar için bilgi sağlama şeklinde ayrılabilmektedir. Yönetişim ülkelerin hangi alanlarla iyileştirmeler yapması gerektiğini belirlemek amacıyla da ölçülebilmektedir. Bu ölçüm yöntemi yerel düzeyde yapılan ölçümlerde daha iyi sonuç verebilmektedir. Rotberg bu konuyla ilgili olarak politika yapıcılar, yasaları yapmak ve yönetmek, yönetimde ve hizmet sunumunda başarılarını/başarısızlıklarını gerekçelendirmek ve mevcut öncelikleri yeni koşullara göre ayarlamak, iyi performansı kötü performanstan ayırmak için göstergelere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir (Rotberg, 2014a, 2014b).

Göstergeler üretildikleri günden itibaren farklı amaçlarda kullanılmaktadır. Bunlar ulus ötesi yönetişimi etkili kılan mekanizmalar (Erkkilä et al., 2016:320) bilgi toplama aracı olarak işlev gören politika araçları ve hükümetin dış dünyayı etkileme etki araçları (Christopher Hood, 2007:7) olarak görülmektedir. Bu araçların uluslararası karşılaştırmaları kolaylaştırmak, zaman içindeki eğilimleri keşfetmek gibi birçok kullanım alanı vardır (Rotberg, 2014a).Yönetişim ölçümleri, iyileştirme ve başarı için standartlar belirleyebilir ve ayrıca fonların en iyi nerede kullanılabileceğini ve politikanın en etkili olduğu yeri gösterebilir (Besançon, 2003:2).

Göstergeler farklı boyutlarda iyi yönetişimin kalitesini belirlemek için üretilebilmektedir. Uluslararası düzeyde, ulusal ya da yerel düzeyde yönetişimin kalitesi hakkında olabilmektedir. Bazı göstergeler AB ülkelerini kapsayabiliyorken bazıları OECD ülkelerini kapsayabilmektedir. Bölgesel olarak da üretilen endeksler bulunmaktadır. Daha eyleme geçirilebilir olan yerel göstergeler ise dar bir bölge ya da kurum için yapılabilmektedir.

Göstergeler veri toplama yöntemlerine göre nesnel makroekonomik verilere dayanan objektif göstergeler ve *kanun ve anayasa uzmanlarının sübjektif yorumlarından veya vatandaşların, işletmelerin deneyimlerinden* (Quibria, 2015:5) oluşan sübjektif göstergeler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. *Sübjektif göstergeler* ise uzman/paydaş anketleri ve uzman değerlendirmelerinden oluşmaktadır (Erkkilä et al., 2016, s. 325).

Göstergelerin birçoğu iyi yönetişimin sübjektif algılarından elde edilen verilerden üretilmektedir. Bu nedenle algıya dayalı göstergelerin sayısı daha fazladır. Bunun nedenini Quibria, gerçeklere dayalı göstergeler oluşturmak için gereken verilerin genellikle gelişmekte olan ülkeler için mevcut olmadığını ileri sürerek açıklamaktadır. Bir diğer nedeni ise yatırımcıların ticari amaçları için algıya dayalı göstergelere daha fazla taleplerinin olmasıdır. Bunun nedeni objektif verilerin de facto durum hakkında yanıltıcı olabilmesinden kaynaklanmaktadır.

Algısal gösterge kullanmanın bazı avantajları bulunmaktadır. Bu tür veri kaynakları ile üretilen göstergeler hükümetlere, politika ve kullanıcılarına yapıcılara faydalı bilgiler sağlamaktadır. Hollyer 'e göre (2018) bu yöntem esneklikten yararlanır ve uzman algılarına dayanan yöntemler sıralama ve değerlendirme çalışmaları için daha elverişlidir (Anheier,Haber, 2018a). Bu tür yöntemlere sonradan bilgi dâhil etme daha kolaydır. Bu nedenle bir kavramı algıya dayalı olarak ölçmek o ölçümün içerik geçerliliğini arttırmaktadır.

Bu konu ile ilgili olarak Fukuyama uzman anketlerinin doğası gereği zayıf olduğunu ve özellikle bu zayıflık *zaman serisi verileri oluşturmaya çalışırken* yaşandığını söylemektedir (Fukuyama, 2013:349). Algıya dayalı göstergeler önyargıyla ilişkili güvenilirlik sorunlarını da barındırmaktadır (Kurtz,Schrank, 2007). Çünkü bir şeyi ölçmek ile onun algılarını ölçmek arasındaki bir fark bulunmaktadır (Thomas, 2010:36). Ek olarak uzmanların bir kavram hakkında algıları değişken olabildiğinden *farklı uzmanlar aynı anket sorusuna farklı yanıt* (Fukuyama, 2013:349) verebilmektedir. Bunun nedeni ölçülmekte olan kavram ve kavramın bileşenlerinin cevaplayan uzmanlar arasında farklılaşabileceğidir. Suç riski algılarının gerçek suç seviyelerinden; yolsuzluk algıları gerçek yolsuzluk seviyelerinden farklıdır ve hükümete güven, idari performanstan farklı olabilmektedir (Thomas, 2010:36) Örneğin herhangi bir kamu pozisyonunda bulanan birinin kamu görevini özel kazanç için kullanılması olan yolsuzluk bir diğer ülke uzmanlarınca hediye verilmesi şeklinde (Rotberg, 2014a) algılanabilmektedir. Değerlerin çeşitliliği ve göstergelerin heterojenliği nedeniyle bu tür karmaşıklıkları tek bir sayıda anlamlı bir şekilde yakalayabilecek bir yolsuzluk endeksinin bulunması oldukça zordur (Johnston, 2008). Öznel anketlerin kapsamı ne kadar geniş olsa da bize bir hükümetin nasıl performans gösterdiğini tam ve tarafsız bir şekilde söyleyememektedir. Çünkü bu tür ölçülerde, iyi yönetişimin nedenlerini ve etkilerini birbirinden ayırmada zorluklar bulunmaktadır (Bersch & Botero, 2014). Bu, kişilerin algılarında farklılıklar gösterebilmektedir.

İyi yönetişimi ölçmede başvurulan farklı istatistiksel kaynaklar bulunmaktadır. İlk olarak nüfusun belli bir fenomen hakkında ne algıladığını/ hissettiğini farklı metotlarla soran hane halkı anketleridir. Hane halkı anketleri çevrimiçi/yüz yüze/telefon ile yapılabilmektedir.

Bir diğeri iş anketleridir. İş anketleri hane halkı anketlerine benzemektedir. Yönetişimin boyutlarını ölçebilmek için iş çevrelerinin algılarına başvurulabilmektedir. Akademisyen, memur gibi kişilere de yönetişim ile ilgili sorular yöneltilerek algısına başvurulmaktadır.

Bir diğer veri toplama yöntemi ise objektif göstergelerdir. Gerçek/olgusal verilerin toplanması ile oluşturulmaktadır. Bir ülkede görülen dava sayısı, eğitim sonuçları, *işçi sayısı, bütçe, bir kamu dairesinde bulunan kalemler veya bir kurum tarafından belirli bir yılda gerçekleştirilen işlem sayısı gibi somut kavramların varlığına* (Praia City Group, 2020) işaret eden işlemler nesnel göstergeleri oluşturmaktadır. Bir ülkede çözüme bağlanan dava sayısına göre hukukun üstünlüğü ilkesi ile ilgili çıkarımlarda bulunulabilir ancak bunlar karşılaştırma konusunda sorunlar barındırabilmektedir. Ülkelerin rejim, hukuk yapısı gibi değişkenler bunu zorlaştırmaktadır. Ek olarak *çok sayıda ülke için nesnel yönetişim göstergeleri belirlemek ve toplamak* zordur (Bersch & Botero, 2014,126). Ancak nesnel göstergeler tekrarlanabilirlik ve şeffaflık bakımından avantajlar sağlamaktadır. Ek olarak *nesnel girdilere dayanan endeksler teori testi için daha uygundur* ve ek olarak objektif göstergeler daha dar bir bilgi havuzundan yararlanır ve bu nedenle daha zayıf içerik geçerliliğine sahiptir (Helmut K. Anheier, Matthias Haber, 2018b).

Sübjektif göstergelerin önemli bir eleştirtişi olan önyargılılık, gerçeklere dayalı göstergelerde de gerek olguların seçimi gerekse yorumlamadan dolayı olabilmektedir.

''Objektif ölçüler yaklaşık gerçekliği ararken, öznel veriler toplumun kurumlar, yapılar veya belirli davranışlar hakkında yaptığı değerlendirmenin yanı sıra yönetişimin insanlar için "işe yarayıp yaramadığını" yansıtır'' (Praia City Group, 2020).

Sonuçların sunumu açısından iyi yönetişim göstergeleri toplu sıralamalar ve ayrıştırılmış veriler olarak ikiye ayrılmaktadır. Toplu sıralamalar, birçok bireysel bilgi kaynağından, veri tabanından ve göstergeden yararlanır (Maurseth, 2008). Daha basittir ve ölçülen kavramın soyutlama düzeyi daha yüksektir ve bu yöntemde ölçülen farklı öğeleri tek bir şekilde gruplandırarak bir puan sıralaması oluşturulmaktır (Erkkilä et al., 2016:325). Diğerlerine göre toplu yönetişim göstergeleri, seçkinler tarafından seçmenlerini harekete geçirmek için siyasi bir kaldıraç olarak kullanılmaktadır (Jeffrey Herbst, 1998). Ancak toplu sıralamalar, analitik belirsizlikleri nedeniyle eleştirilmektedir (Walle, 2006:440). Toplu sıralamalar birçok politikayı tek bir sırada sunması açısından ikinci nesil diye adlandırılan ve farklı boyutları ayrı ayrı değerlendiren göstergelerle desteklenmelidir (Knack et al., 2003). Bu göstergeler iyi yönetişimin birçok boyutu hakkında ölçüt belirlemektedir.

Bu göstergeler performans ve kurumsal düzenlemelerin değerlendirilmesinde, ülkeye özgü olmalı ve belli konuları ayrıştırmalı ve süreci şeffaf bir şekilde gerçekleştirmelidir (Besançon, 2003). Bu amaçla üretilen endeksler ayrıştırılmış verileri, belirli sayıda kaynaktan gelen verilerin yönetişimin boyutlarına denk gelecek şekilde eşleştirilmesi ile oluşturulmaktadır. Bu yöntem kullanıcıların yalnızca toplam sayıya bakmak yerine ölçüm konusunu seçmelerine olanak tanır (Erkkilä et al., 2016). Yönetişimin yolsuzluk, hükümet etkililiği, hesap verebilirlik gibi birden fazla boyutuna odaklanmaktadır. Gisselquist' a göre:

'Bu ölçülerin çoğu, bir şekilde, tek bir puan, not veya derecelendirme elde etmek için çeşitli ölçütleri birleştirir. Bu tür 'bileşik göstergeler' veya 'endeksler' dolayısıyla, değerlendirme ve karşılaştırmayı kolaylaştıracak şekilde karmaşık, çok boyutlu bir kavramın çoklu gerçeklerini veya boyutlarını yakalar''(Gisselquist, 2014).

İyi yönetişim derecelendirmeleri yayın stratejisi ve görünürlük açısından da ayrıştırılmaktadır. Bazı endeksler geniş medya görünürlüğü elde ederek dikkat çekmek isterken bazıları ise daha dar kesime yönelik olarak üretilmektedir. Burada nicelleştirmeye konu olan kavram ve üretmekte olan kurumun örgütsel rolü de belirleyici olmaktadır. Örneğin yolsuzluk kavramı basın özgürlüğü kavramına göre daha dikkat çekici bir konu olduğunda yolsuzluk derecelendirmeleri daha medya görünürlüğü elde edebilmektedir (Erkkilä et al., 2016).

İyi yönetişim göstergeleri eyleme geçirilebilir olup olmamasına göre de değerlendirilebilmektedir. Bir ülkenin iyi yönetişim derecelendirmelerinde almış olduğu düşük ya da yüksek skorun onu harekete geçirip geçirmemesi de bir değerlendirme kriteri olarak düşünülmektedir. Ölçüm sonuçlarına göre somut eylemler için bir plan, program veya bir reform stratejisi oluşturulması göstergelerin politika amaçları için faydalı bir araca dönüşmesini sağlamaktadır (Kaufmann & Kraay, 2008).

Knack et al. (2003), iyi yönetişim göstergelerinin taşıması gereken nitelikleri şöyle sıralamaktadır

- *Verilerin oluşturulma sürecinin niteliği*

Göstergeye konu olan verilerin iyi belgelenmiş, tekrarlanabilir ve güvenilir kaynaklardan gelmelidir. Veriler üzerinde siyasi bir tartışma olmamalıdır.

- *Birçok ülkede ve zamanla kullanılabilir*

Gösterge verilerinin geniş bir ülke kapsamı bulunmalı ve veriler belli sürekliliğe sahip olmalıdır.

- *Yüksek kalite ve doğruluk*

Göstergeler ülkeler arasında tutarlı olmalı ve değerler göstergenin üretilme amacında hedeflediği konuyu ölçmelidir.

- *Özgüllük*

Göstergeler belirli bir yönetişim kurumlarını ya da tanımlanmış bir çıktıyı ölçmelidir. Dış faktörlerin ölçüm konusunu etkilememesidir (Knack et al., 2003).

1.8.Gösterge Oluşturmada Sorunlar

Göstergeleri değerlendirirken, herhangi bir gösterge oluşturulurken ya da üretilirken yaşanabilecek sorunları tespit etmek ve ona göre bir değerlendirme yapmak önemlidir. Çünkü gösterge üretirken yaşanan bazı sorunlar göstergelerin üretiminin doğasından kaynaklanabilmektedir. İlgili konu hakkında Quibria yönetişim göstergelerini değerlendirdiği çalışmasında üç kriterden söz etmektedir. Bunlardan ilki göstergenin ölçmek istediği şeyi gerçekten ölçüp ölçmediğini ifade eden geçerliliktir. Bu tanıma göre '*geçerli bir ölçü, ölçtüğünü düşündüğümüz kavramı ölçer*''(Adcock & Collier, 2001). Bir diğeri ölçüm aracının çeşitli kullanıcılar tarafından tekrar tekrar uygulanmasının tutarlı sonuçlar getirip getirmeyeceğini ifade eden güvenilirlik ve son olarak ise yönetişim göstergesindeki küçük ölçüm hatalarını belirten kesinlilik konusudur.

Yazar diğer sorun olarak tek sayı probleminden bahsetmektedir. İyi yönetişimi ölçme amacıyla toplanan verilerin heterojen niteliği tüm karmaşıklığı tek bir sayıya atayarak ölçüm yapmayı zorlaştırmaktadır. Yolsuzluk, hükümet etkililiği, insan hakları gibi bağlamsal faktörlerden etkilenen kavramlar ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin yolsuzluk bir ülkede küçük ve yaygın nitelikte olabilirken, başka bir ülkede büyük miktarlarda ancak daha az görülebilmektedir. Yolsuzluğun birden fazla bağlamı ve türü olabilmektedir. Siyasi, bürokratik yolsuzluk şeklinde oluşabilmektedir. Bunlar ölçüme dâhil edilen konuların sübjektif niteliğinden kaynaklanmaktadır. Gösterge üretilirken bu konular ön plana alınmalıdır (Quibria, 2015).

Göstergeler zamanlar arası karşılaştırabilirlik bakımından eleştirilmektedir. Zamanlar arası karşılaştırma yapmaya anket sayısının ve içeriğinin yıldan yıla değişmesi neden olabilmektedir. Bir ülkenin yönetişim kalitesinde bir değişiklik söz konusu olmasa bile veri ve metodolojideki küçük bir değişiklik, ülkelerin sıralamasını etkilemektedir. Hatta bazen sıralamaları sadece bu revize etkilemektedir.

Bir diğer eleştiri noktası ise göstergelerin eyleme geçirilebilir olmamasıdır. Göstergelerin eyleme geçirilebilirliği, somut eylemler için bir plan, bir reform stratejisi ve etkileri ölçmek için bir ölçü içeren net tanımlar gerektirmektedir.

1.9. İyi Yönetişim Göstergelerinin Belirleyicileri

İyi yönetişim göstergelerini incelemeden önce göstergelerin üretimini belirleyen unsurlara da değinmek gerekmektedir. Çünkü göstergelerin üretimi ve sonuçları bazı belirleyicilerden dolayı değişebilmektedir. Tarihi, politik, coğrafi sosyal ve kültürel faktörlerden kaynaklanan sorunlar iyi yönetişim ölçümlerini farklılaştırmaktadır.

Araştırmalara baktığımızda coğrafyanın yönetişimin kalitesinde belirleyici olduğunu ifade etmektir. Hall ve Jones iyi yönetişimin, ılıman iklimden kaçınan ve gittiği yere güçlü kurumlarını getirten batı etkisiyle oluştuğunu ifade etmektedir (Hall & Jones, 1999). Acemoğlu, Johnson ve Robinson ise sömürgeciliğin belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Sömürgeci toplumlar ölüm oranı yüksek bölgelerden, yüksek nüfus yoğunluğuna ve kentleşmeye sahip müreffeh coğrafi bölgelerden kaçındılar. Koloniden anakaraya kaynak aktarmak için ise kurumlar kurdular (Acemoglu et al., 2001).

Sokoloff ve Engerman Latin Amerikan'ın toprağı ölçek ekonomilerine izin veren köle ya da yerel, yerli emeği kullanan metalar için elverişliyken Güney Amerikan'ın ise büyük bir orta sınıfın büyümesini ve güç yapısı oluşturulduktan sonra geniş bir güç dağılımını teşvik eden aile çiftçiliğine elverişli olduğunu ifade etmektedir. Latin Amerika'daki seçkinler, oy haklarını, kamu arazilerini ve maden haklarını kısıtlayarak ve eğitime erişimi sınırlayarak hegemonyalarını koruyan kurumlar yaratırken, Kuzey Amerika, daha geniş oy hakları, kanun önünde eşit koruma, kamu arazilerinin ve maden haklarının daha geniş dağılımı, işletmelere daha düşük giriş engelleri ve devlet okulu içeren daha açık ve eşitlikçi kurumlar yaratan daha büyük bir orta sınıfa sahipti. Bu iki farklı coğrafi donanımlar yönetişim yapılarının birbirinden farklı gelişmesine neden olmaktadır (Kenneth L. Sokoloff, 2000).

Bürokratik yapı da yönetişimin kalitesini belirlemektedir (Evans & Rauch, 1999; Rauch & Evans, 2000). Liyakata dayalı işe alma, kamu hizmet prosedürlerine uygun olarak işten çıkarma ve terfilerle nitelenen Weberci profesyonel bürokrasi hükümetlerin etkililiğine katkı sağlayarak yönetişimin kalitesini arttırmaktadır. Profesyonel ve liyakatin hâkim olduğu bir bürokratik yapı iyi yönetişime katkı sağlamaktadır.

Bir başka unsur ise politik ekonomidir. Geleneksel iktisat teorisi kurumların verimli olduğunu onları değiştirmenin sosyal maliyetlerini aştığı sürece devam ettiği görüşünü benimsemektedir. Ancak verimsiz kurumlar varlıkları kontrol etmek ve kaynakları biriktirmek için hükümet politikalarını manipüle eden iktidardakiler tarafından şekillendirilmektedir. Fiili ve hukuki olmak üzere iki tür siyasi iktidar vardır. Siyasi kurumlardan, yani siyasi rejimin türünden ve politikacılara dayattığı kısıtlamalardan kaynaklanan de jure; bürokrasi, etnik gruplar, dinler tarafından kullanılabilen de facto güç. Bu ikisi birbirinden farklı gerçekleşmektedir. Siyasi gücün fiili ve hukuki olarak dağılımı bir

toplumda var olan siyasi dengeyi belirlemektedir. Bu da sırasıyla kurumların doğasını ve yönetişimin kalitesini belirler.

Bu bölümde iyi yönetişim göstergelerini değerlendirirken faydalı olacak kavramların literatür incelemesi yapılmaktadır. Her şeyden önce yönetimden farklı bir anlayışı vurgu yapan yönetişimin çok aktörlü, heterarşik ağlara vurgu yapan, daha müzakereci nitelikleri bulunmaktadır. Genellikle gelişmekte olan ülkelere atıfta kullanılan iyi yönetişim anlayışı ise normatif vurguları bulunan bir modeldir. Etkinlik, hukukun üstünlüğü, verimlilik, katılımcılık gibi çeşitli ilkeleri bulunan iyi yönetişim modeli farklı kurumlarca ölçülmektedir. Bu gibi farklı ilkelere atıfla veya tek bir boyutuna odaklanarak yapılan ölçümler bir ülkenin yönetişimin kalitesi hakkında bilgi vermektedir. İyi yönetişim göstergelerini değerlendirme noktasında farklı çerçeveler bu bölümde açıklanmaktadır. Son olarak ise iyi yönetişimi ölçmede o ülkenin sahip olduğu coğrafya, tarih, hukuki yapısı, sosyal sermayesi, kurumlarının sahip olduğu bürokratik yapı gibi unsurlar dikkate alınması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu gibi unsunlar yönetişim ölçümlerinin kalitesinin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

2. İYİ YÖNETİŞİM GÖSTERGELERİ

Bu bölümde bir önceki bölümde incelenen sınıflandırma çerçeveleri doğrultusunda endeksler değerlendirilecektir. Göstergeler her sınıflandırma çerçevesinde değerlendirilmeyecektir. Bazı değerlendirme kriterleri ek çalışma gerekmektedir. Örneğin medya görünürlüğü kriteri farklı çalışma yöntemleri ve modellemeleri ile değerlendirilmektedir. Bu nedenle bazı kriterler bu çalışmanın kapsamında değildir. Web sitesi ve raporlardan elde edilecek verilerle cevaplanacak değerlendirme kriterleri ele alınacaktır. Üretici kuruluşun türü, göstergeleri üretme amaçları, veri toplama yöntemleri, verileri sunma şekilleri, hangi boyutlarda gösterge ürettiği, zamanlar arası karşılaştırabilirlik, iyi yönetişimin hangi ilkesine odaklanarak ölçüt geliştirdiği gibi kriterler çerçevesinde, iyi yönetişimin nasıl ölçüldüğü sorusuna cevap aranacaktır. Çalışmada en yaygın bilinen endeksler ve üretimine yakın tarihte başlanan (2006,2009,2014,2018) endeksler seçilmiştir. Bunlar Dünya Yönetişim Göstergeleri, Yolsuzluk Algılama Endeksi, Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri, Dünya Adalet Projesi, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi, Özgürlük Endeksi, Sosyal İlerleme Endeksi, Açık Bütçe Araştırması, Demokrasi Çeşitleri ve Ülke Politikası ve Kurumsal Değerlendirmesinden oluşmaktadır.

2.1. Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri

Üretimine 2009 yılında başlanan ve uluslararası karşılaştırmalı bir anket olan sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri kısaca SGI, hükümetlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini Politika Performansı, Demokrasi ve Yönetişim temelinde araştıran bir çalışmadır. Günümüz itibariyle 41 ülkeyi kapsayan araştırma, operasyonel bir düşünce kuruluşu olan Bertelsmann Vakfı tarafından gerçekleştirilmektedir. SGI, artan kamu borcu, bireylerin siyasi süreçlere katılımda yaşadığı eşitsizlikler ve doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı gibi toplumların yaşamakta olduğu sorunları azaltmak için sürdürülebilir politika tavsiyelerinde bulunan bir göstergedir (Schraad-tischler et al., 2015:2). Çalışma, sürdürülebilir bir kalkınmanın iyi yönetişimle gerçekleşeceği görüşündedir**.** SGI, politika belirleme sürecinde kamu, özel ve üçüncü sektör için iyi uygulamaları ortaya koyma ve bunları yerele uyarlamada fayda sağlamak ve her kesimden aktörleri sürece dâhil ederek, sosyal sorunları ve zorlukları erken bir aşamada belirlemeyi ve bunların daha büyü etkileri olan sorunlara dönüşmeden çözebilmeyi hedeflemektedir (SGI, 2022). SGI, farklı kategorilerde ülkeleri değerlendirirken hükümetlerin reform kapasitesine odaklanmakta ve reform ihtiyacını sadece ekonomik sonuçlar açısından değil, sosyal ve çevresel politikalara odaklanarak da değerlendirmektedir (SGI, 2022).

Aşağıdaki tabloda SGI'nın geliştirmiş olduğu iyi yönetişim göstergeleri yer almaktadır.

TABLO 1

Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri İyi Yönetişim Kriterleri

Yönetici Kapasitesi	***Yönetici sorumluluğu***
Stratejik Kapasite	Vatandaşların katılım yetkinliği
Stratejik Planlama	Siyasi Bilgi
Uzman tavsiyesi	Açık Hükümet
	Katılım Eşitliği (Cinsiyet, Yaş)
	Seçmen Katılımı

Bakanlıklar arası koordinasyon Devlet Dairesi Uzmanlığı Hat Bakanlıkları Kabine Komiteleri Bakanlık bürokrasisi Gayri Resmi Koordinasyon Bakanlıklar arası Dijitalleştirme	Yasama aktörlerinin kaynakları Parlamento Kaynakları Belgelerin Alınması Bakanları Çağırmak Uzmanları Çağırma Görev Alanı Uyumu
Kanıta dayalı araçlar DED Başvurusu (DED: düzenleyici etki değerlendirmeleri) DED Sürecinin Kalitesi Sürdürülebilirlik Kontrolü Harcama Sonrası Değerlendirmenin Kalitesi	Medya Medya Haberciliği Gazete Dolaşımı Kaliteli Gazeteler
Toplumsal dayanışma Halk Danışması	Partiler ve çıkar dernekleri Parti içi karar alma İlişkilendirme yeterliliği Dernek yeterliliği
Politika iletişimi Tutarlı İletişim	Bağımsız denetim organları Denetim Ofisi Ombudsman Ofisi Veri Koruma Yetkilisi
Uygulama Hükümet Etkinliği Bakanlık Uyum İzleme Bakanlıkları İzleme Ajansları| Bürokrasiler Görev Finansmanı Anayasal takdir Ulusal Standartlar Düzenleyici Uygulama	
Uyarlanabilirlik Yurtiçi Uyarlanabilirlik Uluslararası Koordinasyon	
Örgütsel reform Kendi kendini izleme Kurumsal Reform	

Kaynakça: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

SGI'nın genel iyi yönetişim skoru yönetici sorumluluğu ve yönetici kapasitesi puanının birleşiminden oluşmaktadır. Sonuç; *Kurumsal düzenlemeler kamu sektörünün hareket etme kapasitesini artırıyor mu? Vatandaşlar, STK'lar ve diğer kuruluşlar, eylemlerinden dolayı hükümeti sorumlu tutabilir mi?* (SGI, 2022) sorularının eşit ağırlıklandırılması ile oluşmuştur.

Çalışma hükümetlerin bağlamsal faktörlerini ve reform kapasitesini ön planda tutarak bir değerlendirme yapmaktadır. Örneğin Türkiye için yayınlanan yönetici kapasitesi ve ülke raporunda *yetersiz insan kaynakları kapasitesi, stratejik yönetim kapasitesi yetersizliği* gibi reform kapasitesine odaklanmaktadır. *Ek olarak aynı raporda 382 kamu kurumunda toplam 890 iç denetçi istihdam edilmesine rağmen, Türk kamu idaresi bir bütün olarak etkin bir iç denetim sistemi geliştirememiştir* (Gençkaya,Karadag,Schulz 2020:52) yorumu bulunmaktadır. Bu ayrım sonuçlara dayalı olarak bir değerlendirme yapmanın ötesindedir. Çünkü burada sorun, denetçilerin bulunmaması değildir. Uygulamada sorunların yaşanmasıdır. Sonuçlara dayalı olarak bir değerlendirme yapılsaydı denetim sistemlerinin kapasitesinin yetersiz olabileceği çıkarımı da yapılabilmektedir. SGI, hem üretilme amacını hem de her anket sorusunun neyi değerlendirmeyi amaçladığını ülke uzmanlarının konu hakkındaki doğru algılarına başvurmak için ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Bu algılarını kanıtlarla da desteklemeleri beklenmektedir. (Schraad-tischler et al., 2015). Örneğin; Türkiye'nin siyasi bilgi *kategorisindeki vatandaşlar kamu politikalarından ne ölçüde haberdar?*(SGI, 2022) Sorusunun Türkiye 2020 raporunu incelediğimizde puanın kanıtlara dayalı olarak verildiğini görmekteyiz. Bu konuyla ilgili olarak raporda şöyle ifadeler yer almaktadır:

Kamu kurumları tarafından hazırlanan yıllık faaliyet raporları sadece politika başarılarına ilişkin veri sağlamaktadır.

İstanbul belediyelerinde yönetişime ilişkin yakın tarihli bir rapor, belediyelerin karar alma süreçleri hakkında paydaşlara yeterli bilgi sağlamadığını göstermiştir.

Sosyal medyaya getirilen kısıtlamalar ve yasaklar ve sınırlı varlığı, onu politika bilgilerinin yayılmasında etkisiz hale getirmektedir (Gençkaya, Togan,Roy,Schulz 2020:76-77).

Bu gibi örnekler değerlendirmeye dâhil edilen her ülke için bulunmaktadır. 41 ülkenin her birinin aldığı puanların nedenlerini o yılki raporda bulabilmekteyiz. Ülkelerin aldığı herhangi düşük bir puanın nedeni, ilgili ülke raporuna bakarak anlayabilmekteyiz. Bu raporlarda yazan bilgiler sitede her sorunun yanında yayınlanmaktadır. Ülkelerin puan değerlendirmelerini etkileyecek yapı, kültür veya ilgili yıllar arasında yaşanan gelişmeler de ülkenin o yılki raporunda yer almaktadır. Bu yönü ile SGI araştırması kullanıcılar için faydalı olmaktadır. Örneğin; Türkiye'nin stratejik kapasitesi sonucuna baktığımızda iki kategoride değerlendirme yapıldığını görmekteyiz. Bunlar stratejik planlama ve uzman tavsiyesinden oluşmaktadır. Stratejik planlamada 2020 yılında 5.0 skor alan ülkemizin bu skoru alma

nedenleri ilgili yıl raporuna bakarak anlaşılabilmektedir. Bunun nedenleri ilgili raporda *stratejik planlar, performans programları, bütçeler ve faaliyet raporları arasındaki koordinasyon eksikliğine, etkin bir iç denetim sisteminin oluşturulamaması, kamu idari organlarındaki ilgili bilgilere erişimde sorunlar şeklinde çalışmada* (Genckaya, Togan,Schulz, 2020:) yer almaktadır.

SGI, veri biriktirme yöntemi, uzmanların içeriğe duyarlı nitel değerlendirmeleri ile (Schraad-tischler et al., 2015:12) resmi kaynaklardan alınan nicel verilerin kombinasyonuna dayanmaktadır. Bunun nedenini bazı kavramlar incelenirken ülkeye özgü nüansları yakalayabilmek için sübjektif değerlendirmelerin dikkate alınması gerekliliğidir. Bu niteliği ile diğer göstergelerden farklılaşmaktadır. SGI, hem *etkili politika oluşturmadaki başarıları belirlemek, teşvik etmek için yaklaşık gerçekliği yakamaya girişirken hem de algısal verilerle toplumun kurumlar* (SGI, 2022) yapılar veya belirli davranışlar hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmaktadır. Örneğin; Sağlık araştırmasında koruyucu sağlık harcamaları, bebek ölüm oranları gibi niceliksel verilerin yanında ülkenin sağlık politikalarını da dikkate almaktadır.

SGI, güçlü demokrasi, iyi yönetişim ve sürdürülebilir politikalar kategorisini araştırmak için belirlediği 71 nitel ve 86 nicel göstergeden oluşmaktadır. 71 nitel gösterge anket sorusuna dönüştürerek, uzmanlara yöneltilmektedir. Bu sorulara verilebilecek cevaplar dört kategoriden oluşmaktadır. Her bir gösterge için 1'den 10'a kadar derecelendirme yapabilmektedirler. 1 en kötü, 10 en iyi puandır. Ek olarak SGI verilerinin güvenirliğini ve geçerliliğini arttırmak için 7 aşamalı bir anket süreci gerçekleştirilmektedir. Elde edilen nihai puanlamalar ise, bilim adamları ve uygulayıcılardan oluşan danışma kuruluşu tarafından denetlenmekte ve onaylanmaktadır. İlk uzmanlarının verdiği puanlar ikinci aşamada hakemler tarafında değerlendirilmektedir. Ancak burada değerlendirmenin bağımsız olabilmesi için hakemler ilk uzmanların verdiği nihai puanları değil yalnızca değerlendirmelerini görebilmektedir. Nicel ve nitel göstergelerin dağılımına baktığımızda ise Sürdürülebilir Politikalar kategorisinde genel olarak nicel verilerden faydalanırken yönetişim kategorisinde ise 44 göstergenin sadece 4 nicel göstergeden oluşmaktadır. *Vatandaşların Katılım Yetkinliği* ve *Medya* göstergesi oluşturulurken her birinde 2 nicel veri yer almaktadır. Demokrasi bölümünde ise tüm göstergeler niteldir (SGI, 2022).

SGI zamanlar arası karşılaştırılabilirliğe önem vermektedir. Uzmanlardan ülkeleri değerlendirirken yalnızca konusu olan dönem içindeki gelişmeleri dikkate almalarını istemektedir. *Örneğin;'' SGI 2020 için incelenmekte olan dönem 7 Kasım 2018'den 8 Kasım 2019'a kadar uzanmaktadır.'* (*SGI Codebook*, 2020). Bu nedenle değerlendirmelere 8 Kasım 2019'dan sona yaşanan gelişmeler dâhil edilmemektedir. Ancak çalışma iyi yönetişimi değerlendirmelerine 2014 yılında dâhil etmiştir. İyi yönetişimin karşılaştırılabilir verileri 2014 ve 2020 yıllarını kapsamaktadır. 2014 öncesi veriler 2 yıllık olarak yer alırken, 2014 sonrasında çalışma yıllık olarak yapılmaya başlanmıştır.

SGI araştırması sonuçlarını ayrıştırılmış olarak sunmaktadır. Kullanıcılar çalışmaya dâhil edilmiş olan 41 ülkeden herhangi biri hakkında farklı kategorilerde değerlendirilen sonuçları görebilmektedir. Bir ülkenin iyi yönetişimle ilgili örgütsel reform, politika araçları gibi spesifik konuları hakkında bilgi alınabileceği gibi sürdürülebilir politikalar, güçlü demokrasi gibi daha genel skorlara da ulaşılabilmektedir. Ek olarak çalışma 41 ülkeyi aldıkları puan doğrultusunda bir sıralamaya da tabii tutmaktadır.

2.2. Dünya Adalet Projesi

Dünya Adalet Projesi, hukukun üstünlüğü ilkesini değerlendirmek için 2006 yılında hukukun üstünlüğü endeksini üretmeye başlamıştır. Çalışma, uluslararası bir sivil toplum kuruluşu tarafından, 139 ülkede hukukun üstünlüğünü derecelendirmektedir. Dünya adalet projesi çalışmaya dahil edilen ülkelerde hukukun üstünlüğünü güçlendirmek amacıyla üretilmektedir. Bu çalışma ile iyi politika ve uygulamaların teşvik edileceği öngörülmektedir (Gradišek et al., 2021). Çalışma hukukun üstünlüğünü ölçmek, ilgili ülkelerde 8 gösterge ile değerlendirme yapmaktadır. WJP, hem ülkeleri hukukun üstünlüğüne göre 0 ile 1 arasında puanlamakta hem de bu puanlara göre ülkeleri sıralamaktadır. 139 ülke içinden herhangi birinin Açık Hükümet göstergesinde kaçıncı sırada bulunduğunu ve bunun yıllar içindeki puan değişimlerini göstermektedir. Dünya adalet projesinin hukukun üstünlüğü endeksi, sonuçların sununu açısında ise toplu sıralamaları kullanmaktadır. Küresel, bölgesel ve ülkelerin gelirine (Düşük Gelir, Alt-Orta Gelir Üst-Orta Gelir Yüksek gelir) göre bir sıralama yayınlamaktadır. Verilerin her biri farklı anket sorusuna dayanan 8 gösterge ve 47 alt gösterge ve 1 endekse dâhil edilmeyen gösterge şeklinde sunmaktadır. Çalışma genel bir hukukun üstünlüğü puanına ek olarak 8 göstergenin de ayrı ayrı puanlarını sitesinde yayınlamaktadır (WJP, 2022). Hukukun Üstünlüğü İndeksi şu göstergelerden oluşmaktadır.

Tablo 2

Hukukun Üstünlüğü Endeksi Kriterleri

Devlet yetkilileri üzerindeki kısıtlamalar: Hükümetin yasama, yargı, bağımsız bir medyanın, sivil toplum kuruluşlarının, siyasi partilerin ve bireyler tarafından denetlenebilir oluşunu değerlendirir.
Yolsuzluk: Yasama, yürütme, yargı ve polis ve ordunun hükümetteki görevlerini özel kazançları için kullanmalarını değerlendirir.

Açık devlet: Bilgi edinme, sivil katılım, şikâyet mekanizmaları ile hükümetin bilgiyi vatandaşlarınla paylaştığını inceler.
Temel haklar: Birleşmiş Milletlerin İnsan hakları bildirgesinde kabul ettiği haklara odaklanmaktadır
Düzen ve güvenlik: Hukuk devleti olmanın en önemli göstergesi olarak güvenliği sağlamayı ön planda tutmaktadır
Düzenleyici uygulama: Düzenlemelerin ne ölçüde etkin ve yerinde olduğunu ölçer.
Sivil adalet: Medeni adalet sisteminin karşılanabilirliği, şikâyetlerin barışçıl yollarla çözülebilirliği, adalet sisteminin yolsuzluktan arındırılmış olması gibi konulara odaklanır
Ceza adaleti: Ceza adaletini sağlamaya ilişkin polis, savcı, hâkimlerin tarafsızlık ve yolsuzluktan arınmış olmalarını değerlendirir.

Kaynak: (*World Justice Project,* 2022)

Göstergeler incelendiğinde Dünya Adalet Projesi'nin iyi yönetişimin birçok boyutu hakkında değerlendirme yaptığı görülmektedir. Bunun nedeni hukukun üstünlüğü iyi yönetişimin en temel ilkelerinden biri olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü şeffaflık, hesapverebilirlik ve katılım hukukun üstünlüğünün garanti edildiği ortamlarda mümkündür. Göstergeler incelendiğinde, bu çalışmada iyi yönetişim vurgusunun hükümet kurumlarının kalitesi üzerinde olduğu görülmektedir. Değerlendirme; Kaliteli kurumların varlığını, şeffaflık, yolsuzluğun yokluğu, kurumların aldığı kararları ne derecede etkin bir şekilde uyguladığı üzerinden gerçekleşmektedir.

Her bir gösterge farklı sayılarda alt soru başlıklarına sahiptir. Örneğin; Yolsuzluğun yokluğu göstergesi 4 alt gösterge ile çalışmaktadır. Yürütme, yasama, yargı ve polis ve ordunun kamu görevlerini özel kazanç için kullanıp kullanmadığını araştırmaktadır. Endeks herhangi bir faktörde incelikli çıkarım yapmaya olanak sağlamaktadır. Çalışma yolsuzluğu farklı boyutlara ayırarak sorun alanlarının tespitine imkân sağlamaktadır.

Endeksin ayırt edici bir özelliği geniş bir kitleye başvurarak kamu yolsuzluğunu araştırmaktadır. Çalışma tüm bireyleri hukukun üstünlüğünün bir paydaşı olarak gördüğü için politika yapıcıların, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin hukukçuların yanı sıra vatandaşların da algılarına başvurmaktadırlar (Gradišek et al., 2021:181). En güncel verilerde 138.000 hane halkı anketi ve 4.200 uzman anketinden verilerini topladığı görülmektedir (*World Justice Project,* 2022). Dünya Adalet Projesi iki tür anket kullanılarak üretilmektedir. Vatandaşların algılarına başvurduğu genel nüfus anketi ve ülke uzmanlarına gönderilen nitelikli yanıtlayıcı anketleridir (Gradišek et al., 2021). Çalışma hukuk

uzmanları gibi konuya hâkim profesyonellerin yanı sıra marjinal kesimin de anketlere katılarak hukukun üstünlüğü göstergesinin toplumun gerçekliğini yansıtacağını ifade etmektedir. Her iki anket türünün de soruları internet sitesinde bulunmaktadır.

WJP, çalışmanın güvenirliğini arttırmak için Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi'nin Ekonometri ve Uygulamalı İstatistik Birimi tarafından Endeks ekibiyle iş birliği içinde bir duyarlılık analizi de gerçekleştirmektedir. Çalışma, verilerin daha iyi anlaşılması ve yorumlanması için ise ülke raporları, tablolar şeklinde de sunmaktadır. Ancak bu veriler 2015 ve 2021 yılları için karşılaştırılabilirdir. Daha önceki yılların verileri ülke sayısı arttığı ve göstergelerde revizeler gerçekleştirildiği için karşılaştırılabilir değildir.

Dünya Adalet Projesi adalet anlayışını, *insanların haklarını savunamadıklarında veya uygulayamadıklarında veya yargılanabilir sorunlarına adil bir çözüm bulamadıklarında ortaya çıkan üç tür karşılanmamış adalet ihtiyacına odaklanarak insanların adalet ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını* araştırmaktadır (*World Justice Project,* 2022). Çalışma 3 tür adalet boşluğuna değinmektedir. Medeni, idari veya cezai adalet sorunları nedeniyle adalet elde edemeyen, yasanın sağladığı imkânlardan dışlananlar ve aşırı adaletsizlik koşullarında yaşayanlardan oluşmaktadır. Bu çalışma ile insanların karşı karşıya olduğu çok yönlü ve örtüşen adaletsizlik biçimlerini daha iyi anlamak ve çözümler bulmak amaçlanmıştır.

Dünya Adale Projesi, ülkede yaşanan anlaşmazlıkları çözüme kavuşturma işlevi gören ve bunu resmi hükümetlerin politikasında farklı birtakım uygulamalarla ve kişilerin algılarına başvurarak çözen enformel adalet için de veriler toplamaktadır. Bu tür adalete başvurma yöntemi genel olarak Afrika, Latin Amerika, Kuzey Yemen, Afganistan ve Güney Asya'da görülen ve o toplumlarda yaşayanlar arasından seçilen güvenilir kişilerden oluşmaktadır. Bu yöntem yolsuzluğa kapalı olması, erişilebilirlik gibi avantajları nedeniyle kullanılmaktadır. Bu yöntemin uygulayıcıları; yaşlılar, saygın topluluk üyeleri ve önemli dini yetkililer arasından seçilebilmektedir (Röder, 2013:58-59). Çalışma bu yapıların bir adalet boşluğu yarattığını ifade etmektedir. Ancak bu ülkelerde, özellikle çatışma sonrası topluluklarda hukukun üstünlüğünü tesis etmek için enformel adalet sistemlerini devlet kurumlarıyla uyumlu işleyebilecek hale getirmenin önemini vurgulamaktadır. Ancak bu uygulamaların bazı olumsuz yönleri bulunmaktadır. Bunlar enformel adaletin heterojen yapıdaki toplumlarda sorunlar yaratabilmesi ve erkek egemen bir yapıda olması gibi olumsuz yönleri bulunmaktadır. En önemli sorunun ise insan hakları boyutunda yaşanmaktadır. Buna örnek olarak ise ‘*’swara’’* geleneği gösterilebilir. Bu geleneğe göre ölen kişinin ailesine ölümün tazminatı olarak bir kızın verilmesidir. Bu gelenek Afganistan ve Pakistan’da görülmektedir. Bu enformel adalet biçimi hem hukukun üstünlüğünün tesisi edilmesin de sorunlar yaratması hem de bazı bölgelerde işlevsel niteliği ile araştırmaya değer bir olaydır. Ancak enformel adalet toplumların farklı gelenek yapılarına ve değerlerine sahip olması, bu yapılardaki

aktörlerin siyasi güdülere sahip olacağı ihtimali ve çatışması sonrası toplumlarda oluşan silahlı ağalar, radikal ideolojik hareketlerden ayrı tutulması gerekmektedir (Röder, 2013:59). WJP, enformel adalet türünün bu bağlamsal farklılıklarından dolayı verilerini karşılaştırabilirliğe uygun hale getirememektedir. Bunun sonucu olarak da topladığı verileri puanlamaya dahil etmemektedir.

2.3. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi uluslararası bir vakıf olan Dünya Ekonomik Forumu tarafından üretilmektedir. İlk olarak vakıf tarafından 1979 yılında üretilmesine rağmen karşılaştırmaya olanak verecek şekliyle yıllık olarak 2005 yılında üretilmeye başlanmıştır. Endeks karar vericilerin refah ve kalkınmayı sağlamasında yaşadığı zorlukları minimize etme, kamu-özel iş birliğine dayalı daha iyi politikalar tasarlamak ve devam eden ekonomik ilerleme olanaklarına olan güveni yeniden tesis etmek için harekete geçirmeye amacıyla üretilmektedir. Kuruluş rekabet edebilirliği *bir ülkenin üretkenlik düzeyini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler dizisi olarak* (*Global Competitiveness Report*, 2022) tanımlamakta ve kısa vadeli büyümenin ötesini hedefleyerek uzun vadeli refahla ilgilenmektedir (*Global Competitiveness Report*, 2022).

Çalışma ülkelerin hangi yönlerinin güçlü ve zayıf olduğunu tespit ederek bir kıyaslama yapmakta ve (Delgado & Ketels, 2014) onları rekabet edebilirlik düzeylerine göre sıralamaktadır. Çalışma bir ülkenin verimlilik düzeyini belirleyen ve etkileyen politikalar, kurumlar olarak tanımlanan ulusal rekabet gücünün makroekonomik temellerini incelemektedir (Delgado & Ketels, 2014). Ek olarak 141 ülkeyi, dünya bankası gibi farklı veri kaynaklarından topladığı verilerle ve iş dünyası liderleriyle gerçekleştirdiği bir anket aracılığıyla toplanan nitel verileri birleştirerek (Anheier et al., 2018:18) bir sıralama gerçekleştirmektedir. Çalışmanın kullandığı objektif göstergelere örnek olarak ülkelerin enflasyon oranı, kamu borcu ve internet erişim oranı, nitel göstergeler olarak ise; yargı bağımsızlığı, yolsuzluğun varlığı gibi kurumsal faktörlere ilişkin bilgilerdir.

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi ülkeleri rekabet edebilirlik gücüne göre 12 kategoride değerlendirmektedir. Bunlar kurumlar, alt yapı, makroekonomik istikrar, iş gücü piyasası, ekonomik sistem, pazar hacmi, iş dinamikleri, inovasyon yeteneği, teknoloji, sağlık, yetenekler ve finansal sistemler olmak *üzere üretkenlik ve refah için önemli olan* (Anheier, Haber, 2018a) yönlerden oluşmaktadır. Çalışma, 141 ülkenin her birini 12 göstergede puanlamakta ve sıralamaktadır.

Yüksek kaliteli karayolları, demiryolları, limanlar ve hava taşımacılığı, kaliteli yüksek eğitim ve öğretim(*Global Competitiveness Report*, 2022) gibi hizmetler küresel rekabet edebilirlik göstergelerine dâhil edilmektedir.

Küresel rekabet edebilirlik endeksi sonuçların sunumu açısından toplu göstergeleri kullanmaktadır. Ülkeleri aldıkları puanlara göre lig tablosu şeklinde sıralamaktadır. Web sitesinde kullanıcılara faydalı olacak şekilde grafik ve haritalar da sunmaktadır. Çalışma yaşadığı revizyonlarla ve veri erişilebilirliği nedeniyle karşılaştırmada sorunlar yaşamaktadır. Örneğin 2014 ve 2015 yılları arasında daha önceleri çalışmaya dâhil olan Benin, Bosna-Hersek olmazken, ilk olarak Tacikistan dâhil olmaktadır. Bu gibi revizeler karşılaştırmayı zorlaştırmaktadır.

Aşağıda 12 ayrı göstergenin neyi değerlendirdiği ve neden değerlendirmeye dâhil edildiği tablo şeklinde sunulmaktadır.

Tablo 3

Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu İyi Yönetişim Kriterleri

	Neyi Ölçmektedir	Ölçüm Yapılan Konunun Önemi
Kurumlar	Güvenlik, mülkiyet hakları, sosyal sermaye, kontroller ve dengeler, şeffaflık ve etik	Kurumlar hem yasal hem de gayri resmi kısıtlamalar ile kendilerini ve ekonomik faaliyetlerini organize ettikleri bağlamı belirler.
Altyapı	Ulaştırma ve kamu hizmeti altyapısının kalitesi ve genişletilmesi üzerinedir	Altyapı hizmeti gelişmiş olması daha müreffeh bir toplum, bilginin malların kolay transferini sağlar
BİT	Bilgi ve iletişim teknolojilerinin durumunu değerlendiren ölçüttür	Bitlerin gelişmesi bilgi ve fikir alışverişini hızlandırır.
Makroekonomik istikrar	Enflasyon düzeyi ve maliye politikasının sürdürülebilirliği	Sermayenin ulus ötesi bir hal alması ile ülkelerin Ilımlı ve öngörülebilir enflasyon ve sürdürülebilir kamu bütçelerine sahip olması yatırım ve üretkenliği arttırır.
Sağlık	Sağlığa göre ayarlanmış yaşam beklentisi Yeni doğanın sağlıklı bir şekilde yaşamayı bekleyebileceği ortalama yıl sayısı.	Sağlıklı bireyler daha üretken bir toplum yaratır. Ek olarak uzun yaşam hükümetlerin eğitim ve sağlık politikalarını etkiler.
Beceriler	İşgücünün genel beceri düzeyi ve eğitimin niceliği ve kalitesi. Dijital okuryazarlık, kişilerarası beceriler ve eleştirel düşünme	Yüksel eğitimli becerili bir toplum daha üretkendir.
Ürün pazarı	Yabancı firmalara açıklık ve piyasa bozulmalarının derecesi	Rekabet şirketleri ürünlerini, hizmetlerini ve organizasyonunu güncellemek gibi yenilikler yapmaya teşvik eder
İşgücü piyasası	İnsan kaynaklarından ne ölçüde yararlanıldığını kapsar.	İyi iş gücü piyasası ülkelerin şoklara karşı daha dirençli olmasına ve üretimi yeni gelişen kesimlere yeniden tahsis etmesine olanak tanı

Finansal sistem	Kredi, öz sermaye, borç, sigorta ve diğer finansal ürünlerin mevcudiyeti ve istikrarı	Gelişmiş finans sektörü üretkenliği artırır.
Pazar büyüklüğü	Bir ülkenin firmalarının erişebildiği iç ve dış pazarların büyüklüğü. Tüketim, yatırım ve ihracat değerlerinin toplamı ile temsil edilir.	Büyük pazarlar yeniliği teşvik eder ve ölçek ekonomileri aracılığıyla üretkenliği artırır
İş dinamizmi	Özel sektörün değişimi, yeni iş modellerini ve firmaların piyasaya kolayca girip çıkmasına izin veren idari kuralları uygulaması	Çevik ve dinamik bir özel sektör, ticari riskler alarak, yeni fikirleri test ederek ve yenilikçi ürün ve hizmetler yaratarak verimliliği artırır.
Yenilik yeteneği	bir ülkenin ortamının işbirliğini, bağlanabilirliği, yaratıcılığı, çeşitliliği ve farklı vizyon ve açılarda yüzleşmeyi ne ölçüde teşvik ettiği	Yenilik yeteneği yenilikçi fikirler ve yeni iş modelleri oluşturma konusunda daha fazla kapasiteye sahip olma eğilimindedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.4. Demokrasi Çeşitleri

Demokrasi çeşitleri çalışması, oluşum itibariyle yönetişim endeksleri arasında yenidir. Çalışma 2014 yılında Profesör Staffan I. Lindberg tarafından kurulan ve bağımsız bir araştırma kuruluşu olan V-Dem Enstitüsü tarafından başlatılmıştır. Gösterge bu yıl itibariyle 202 ülkenin demokrasi durumunu değerlendirmektedir. Demokrasiyi kavramsallaştırarak dünya üzerinde demokrasinin durumunu ölçmektedir. Kuruluş demokrasiyi; seçime dayalı, liberal, çoğunlukçu, mutabakata dayalı, katılımcı, müzakereci ve eşitlikçi şeklinde ayırmaktadır. Sayılan ilkeler "halkın yönetimini" anlamanın daha geniş bir şekline işaret etmektedir. Kuruluş seçim kriterini demokrasi ölçütünün temeli olarak ele almaktadır. V- dem projesi 5 demokrasi çeşidinin, her biri için ayrı endeks üretmektedir (Marquardt et al., 2022). Bunlar şu şekildedir:

- *Seçime dayalı:* Demokrasinin seçime dayanması diğer demokrasi çeşitlerinin temel bileşenidir. Seçmenlerin onayının belli periyotlarla alındığı ve sürecin hiçbir şekilde lekelenmediği ve seçim sürecinin engellenmediği durumlara gönderme yapmaktadır. Demokrasinin seçime dayalı niteliği özgür medya, sivil toplum kuruluşlarının varlığını gerekli görmektedir.
- *Liberal Demokrasi:* Seçim demokrasinin bileşenlerinin de dâhil edildiği liberal demokrasi çeşidi devletin vatandaşlarının haklarını korunması gerekliliğini vurgulamaktadır. Liberal demokrasi çeşidi: Sivil özgürlükler, hukuk devleti, bağımsız yargı, yürütme gücünün sınırlandırılması gibi konuları içerir.

- *Katılımcı Demokrasi:* Seçim demokrasisi *ve* seçim dışı süreçlere katılımı da içeren katılımcı demokrasi çeşidi mümkün olan her yerde ve karar alım sürecinde vatandaşların katılımını önemsemektedir. STK, yerel seçilmiş organlara katılımı vurgulamaktadır.
- *Müzakereci Demokrasi:* Demokrasinin bu çeşidi kararların alındığı sürece vurgu yapmaktadır. Seçim ilkesinin de dâhil edildiği çeşit iknaya açık, bilgili ve yetkin katılımcılar arasında tercih oluşturmadan nihai karara kadar her düzeyde saygılı bir diyalog olması gerektiği üzerinde durur. Vurgu karar alım sürecinin niteliği üzerinde gerçekleşmektedir.
- *Eşitlikçi demokrasi: Yine* seçim demokrasisini temel alarak bireylerin yaşadığı eşitsizliklerin katılım yeteneğini engelliği fikri özerinde durur. Bu çeşit bireylerin sahip olduğu hakların tüm gruplara eşit dağıtılması ve eşit olarak korunması gerektiğini vurgulamaktadır (Marquardt et al., 2022:4).

Verileri sunma şekli ile V- dem endeksi demokrasinin 5 temelinde ayrıştırdığı verilerle en incelikli çalışmalardan biridir. Kullandığı 450'den fazla gösterge ile demokrasinin durumunu saptamaktadır. Her bir alt gösterge her bir ülkenin farklı demokrasi durumunda ne düzeyde seyir etmekte olduğunu araştırmaktadır. V- dem çalışması demokrasiyi oy kullanma, katılımın desteklenmesi, hakların eşit dağılımı gibi tek bir tanımdan ziyade farklı bileşenlere ayırması ile diğer endeksler arasında farklılaşmaktadır. Bu niteliği ile çalışma, demokrasiyi tek bir sonuç yerine bir dizi sonuçla ele almaktadır (*Varieties of Democracy*, 2022). Bu sayede farklı demokrasi durumundaki ülkeler ayrıntılı olarak değerlendirilebilmektedir.

Demokrasi çeşitleri endeksi, hem nesnel verileri hem de algı verilerinin kombinasyonundan oluşmaktadır (Coppedge et al., 2016). V-dem geniş bir uzman ağına sahiptir. Ek olarak kuruluş uzmanların seçilmesinde de titiz davranmaktadır. Bir akademisyen ya da birden fazla alanda uzman bilgisine sahip profesyonellerin seçilmesi için bazı kriterler bulunmaktadır Bunlar şu şekildedir:

Araştırma yapılan konu hakkında bilgi gerektiren *uzmanlık,* bilgi sağlanan ülkenin vatandaşı olma ile ilgili *Yerel, Derinlemesine Bilgi,* uzmanların çalışmaya zaman ayırmasını gerektiren *Amacın ciddiyeti,* anket sorularına tarafsız yaklaşmayla ilgili olarak *Tarafsızlık* ve son olarak ülke uzmanlarının konu hakkında profesyonel bir profile sahip olmasını amaçlayan *Çeşitliliktir*. Çalışma Beş Baş Araştırmacı, 19 Proje Yöneticisi, yaklaşık 33 Bölge Müdürü, 100'ün üzerinde Ülke Koordinatörü ve 3.500'den fazla Ülke Uzmanı ile gerçekleşmektedir (*Varieties of Democracy*, 2022).

V- dem karşılaştırabilirlik açısından oldukça kullanışlıdır. Yıllık raporlar ve etkileşimli harita ve grafikler yayınlamaktadır. Ülkeleri yıllık olarak seçilen herhangi bir göstergede karşılaştırmaya olanak sağlamaktadır. Kullanıcılara değişken radar grafiği, ülke radarı tablosu, değişken grafiği şeklinde araçlarla verileri sunmaktadır. Bunlar: Seçilen bir ülkenin zaman içinde birden fazla değişken ve/veya

endekste görüntülenmesini sağlayan ülke grafiği ya da seçili bir kategorideki göstergeler arasındaki ilişkileri sıralayarak karşılaştırma yapmaya olanak sağlayan Acil Durum Tabloları olmak üzere toplamda 13 araçtan oluşmaktadır.

2.5. Ülke Politikası ve Kurumsal Değerlendirmesi

Ülke Politikası ve Kurumsal Değerlendirmesi çalışması 1970'lerin sonunda Dünya Bankası tarafından üretilmeye başlanmış bir göstergedir. Ancak çalışmanın sonuçlarının kamuya açık hale getirilmesi 2006 yılında gerçekleşmiştir. Bu yıldan önceki verilerin karşılaştırmaya konu olması mümkün değildir. Gelişmekte olan ülkelere yardım tahsisinde kullanılmak amacıyla üretilen bir göstergedir. Endeks 2019 yılında Somali'nin eklenmesiyle 39 ülkeyi 16 kriter için ve her bölüme karşılık gelecek şekilde ortalama bir puan ile derecelendirmektedir. CPIA, bir ülkenin sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmesi için kalkınma kaynaklarını etkin bir şekilde kullanılması fikrini vurgulamaktadır. Bu açıdan gelişmekte olan ülkelerde kurumsal yapıların izlenmesi kalkınma kaynaklarının daha optimal dağılımını sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma, ülkelerin kontrolünde olan alanları incelemektedir. CPIA, verileri banka personelinin algılarına dayalı olarak oluşturulmaktadır. Banka personeli ilgili ülkenin o yıl içindeki filli performansına dayalı olarak bir değerlendirmek gerçekleştirmektedir. Burada banka personelinin algısını etkileyen pek çok gösterge olabilmektedir. İlgili ülkenin ekonomik raporları, kamu harcamaları gibi araçlara da başvurulmaktadır. Yıllar içindeki gelişmeye paralel olarak da Banka personelin yararlanması için hem iç hem de dış farklı veri kaynaklarını derlemiştir(CPIA, 2022). CPIA derecelendirmesi ülke yetkililerinin fikirlerine de başvurmaktadır. Bir önceki yılda belirlenen sorun alanlarında bir gelişme olup olmadığı araştırmasını yürütür. Ancak bu algıların personelin fikirlerini etkileyip etkilemediği bilinmemektedir.

CPIA kriterleri zaman içinde değişmiştir. Banka değişimin nedenini kalkınmaya olan bakış açılarının değişimi ile açıklamaktadır. Banka kalkınma anlayışını zaman içinde yönetişime kaydırmıştır. Banka olumlu büyümeyi sağlama ve yoksulluğu azaltmada kurumların kalitesine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle çalışmaya yönetişim ile ilgili olan D kümesi 1997 yılında eklenmiştir. Kümelerin ağırlıklandırması da zaman içinde değişmiştir. En radikal değişiklik 2004 yılında tüm kümelere eşit ağırlık verilmesi ile gerçekleşmiştir. CPIA ilgili ülkeyi 16 kriterde ve 4 genel puanda sıralamasına rağmen ülkelerin bu puanları elde etme nedenlerini açıklayacak bir rapor yayınlamamaktadır. Derecelendirmeler 1 (düşük / zayıf performans) ila 6 (yüksek / güçlü performans) arasında bir ölçekte atanır (CPIA, 2022). 2019 yılı ile Ruanda, Cabo Verde ve Senegal listenin ilk 3 sırasını oluşturmaktadır.

Bankanın İcra Kurulunun talebi üzerine, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerden uzmanlar, akademisyenler ve politika yapıcılardan oluşan harici bir panel, 2004 yılında CPIA metodolojisini ve sürecini gözden geçirdi. Bu çalışma ile CPIA bazı kriterlerinde benzerlik gözlemlenmiş ve ek olarak dış göstergelerin de değerlendirme sürecinde kaynak olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir.

CPIA 1997,2004, 2010,2011 yılında bazı revizeler yapılmıştır. 2011 yılında bazı bölümlerin başlığı, bölümlerin alt bileşenlerinin sayısının arttırılması ve bazı bileşenlerin kapsamı yeniden tanımlanmıştır. Örneğin 16. Gösterge kamu ihaleleri gibi mali yolsuzluk yönlerini de yakalayacak şekilde yeni bir boyut eklenerek revize edilmiştir (CPIA, 2022). 2001 yılında ise *yazılı kayıtları değerlendirme sürecine dahil etmek, karşılaştırma ölçütü olarak görev yapan ülke sayısını artırmak ve derecelendirme seviyelerini tanımlamak* gibi değişiklikler yapılmıştır.

Tablo 4

CPIA'nın 2022 İtibariyle Değerlendirmeye Dahil Ettiği Konular

ÜLKE POLİTİKASI KURUMSAL DEĞERLENDİRMESİ	
A. Ekonomik yönetim	
1. Para ve Kur Politikaları	
2. Maliye Politikası	
3.Borç Politikası ve Yönetimi	
B. Yapısal Politikalar	
4. Ticaret	
5. Finans Sektörü	
6. İş Düzenleme Ortamı	
C. Sosyal İçerme/Eşitlik Politikaları	
7. Cinsiyet Eşitliği	
8. Kamu Kaynak Kullanımında Hakkaniyet	
9. İnsan Kaynakları Oluşturma	
10. Sosyal Koruma ve Çalışma	
11. Çevresel Sürdürülebilirliğe Yönelik Politikalar ve Kurumlar	
D. Kamu Sektörü Yönetimi ve Kurumları	
12. Mülkiyet Hakları ve Kurala Dayalı Yönetim	

13. Bütçe ve Mali Yönetimin Kalitesi	
14. Gelir Seferberliğinin Etkinliği	
15. Kamu Yönetiminin Kalitesi	
16. Kamuda Şeffaflık, Hesap Verebilirlik ve Yolsuzluk	

Kaynak: CPIA,2022

CPIA sonuçların sunumu açısından ayrıştırılmış niteliktedir. Yönetişimin genel bir skorunun yanında ayrı kategorilerde veriler sunmaktadır. Ülkelerin kurumsal yapısını ilgilendiren alanlarda belirlenen 16 kriter çerçevesinde sonuçları yayınlamaktadır. CPIA'nın D kümesinin puanı Uluslararası Kalkınma Birliği (International Development Association-IDA) kaynaklarının tahsisine girdi sağlamaktadır. CPR (Ülke Performans Derecelendirmesi) ile IDA kaynakları ülkelerin aldıkları puanlara göre dağıtılmaktadır. CPR hesaplanması şu şekildedir:

Ülke Performans Derecesi (CPR) = $(0{,}24 * CPIA_{A\text{-}C} + 0{,}68 * CPIA_{D} + 0{,}08 * PPR)$

Kaynak: CPIA,2022

CPIA derecelendirmelerinin AC kümelerinin (yüzde 24 ağırlıklı), CPIA derecelendirmesinin D Kümesi (yüzde 68 ağırlıkla) ve portföy performans derecelendirmesinin (yüzde 8 ağırlıklı) doğrusal bir kombinasyonundan oluşmaktadır (CPIA, 2022).

Ölçme süreci bilgilendirilmiş mesleki yargılarına dayanan ülke ekibi önerileridir. Banka çalışanlarının ilgili ülke ile ilgili algıları her kategorideki, göstergeye veri sağlamaktadır. Puanların ülkeler ve Bölgeler arasında tutarlı olmasını sağlamak için ise ülke ekibi teklifleri, önce ilgili Baş Ekonomist tarafından her operasyonel Banka Bölgesi içinde ve daha sonra Bölge birimleri dışındaki sektör uzmanları ve merkezi departmanlardan personel tarafından gözden geçirildiği bir dizi kontrol ve dengeden geçer. Tüm puanlar kesinleşmeden önce Bölgesel Baş Ekonomistler tarafından incelenir ve incelenir.

2.6. Açık Bütçe Araştırması

İyi yönetişimin şeffaflık ve katılım ilkesinin vurgulandığı bir çalışma olan Açık Bütçe Araştırması 2006 yılında Uluslararası Bütçe Ortaklığı adlı sivil toplum kuruluşu tarafından üretilmeye başlanmıştır. Açık bütçe araştırması hem hükümetlerin bütçe bilgilerinin şeffaflık düzeyini hem de en dezavantajlı gruplar da dâhil olmak üzere vatandaşların bütçe sürecine katılım fırsatlarını

araştırmaktadır. Bu yönüyle çalışmada iyi yönetişimin şeffaflık ve katılım ilkeleri gözlemlenebilmektedir.

İlk üretildiğinde 59 merkezi hükümetin bütçesinin şeffaflık düzeyini inceleyen çalışma son yayınladığı 2019 yılındaki çalışmada ülke sayısını 117 ye çıkarmıştır (Open Budget Survey, 2022). Bu açıdan günümüz itibariyle çalışma küresel boyuttadır. Çalışma iki yılda bir sekiz bütçe belgesinin incelenmesi ve bu belgelerin 100 üzerinden değerlendirilmesine dayanmaktadır. *Sivil toplumun ortaklarının bütçe bilgilerine erişim eksikliği konusundaki endişeleri takiben,* (Seifert et al., 2013) Açık Bütçe Araştırması halkın bütçe bilgilerine erişimini sağlamak ve hükümetlerin hesap verebilir bütçe sistemlerinin benimsenmesini teşvik etmek amacıyla gösterge üretmektedir.

Veri toplama yöntemine baktığımızda hem nicel hem de nitel verilerin kullanıldığını görmekteyiz. Çalışma 228 soruluk anket sorularından oluşmaktadır. Bu soruların 145 tanesi katılımcı tarafından cevaplanmaktadır. Kalan 83 soru ise *temel bütçe belgeleri hakkında arka plan bilgisi toplayarak (Open Budget Survey 2019 Methodology*, 2019:1) ilgili ülkenin mali yapısı hakkında veri elde ederek cevaplanmaktadır. Anket sorularını cevaplayan kişiler bütçe konusunda bilgili ve çoğunlukla akademiden kişiler olmaktadır. ‘’*Ankette yer alan 145 puanlı soru, bütçe bilgilerinin kamuya açık olup olmadığını değerlendiren 109 soru, halkın bütçe sürecine katılma fırsatlarını değerlendiren ve yasama organının ve yüksek denetim kurumunun rolünü değerlendiren 18 sorudan oluşmaktadır* (*Open Budget Survey Methodology*, 2019).

Anket sorularının her biri ve çoktan seçmeli cevapları web sitesinde yer almaktadır. 61 ve üzeri puan bütçe sürecinin yeterli düzeyde şeffaf olduğunu göstermektedir. Çalışma verilerin güvenirliğini arttırmak için her ülkenin taslak anketini anonim bağımsız bir uzman tarafında kontrol edilmektedir. Ek olarak anket sorularına verilen cevaplar için de kanıtlar sunulmaktadır. Buna örnek olarak ülkelerin bütçe belgelerinden yapılan alıntılar, ülkenin yasaları, ülkenin bütçe süreci hakkında hükümet yetkilileri, yasa koyucular veya uzmanların algılarına başvurmak gösterilebilir

Çalışma ek olarak IMF, OECD gibi uluslararası kuruluşların daha önce yayınladığı mali şeffaflık ile ilgili çalışmaları ile de kontrol edilmektedir. Buna ek olarak araştırmada bulunan ülkelerin hükümetleri de değerlendirme sürecine dâhil edilmeye çalışılmaktadır. ‘’IBP, OBS 2019 yılında çalışmaya dâhil edilen 117 ülkenin hükümetlerini taslak sonuçları gözden geçirmeye davet etmesine rağmen yalnızca 94 hükümet taslaklar hakkındaki yorumunu gönderdi (*Open Budget Survey Methodology*, 2019).

Çalışma ilgili hükümetlerin 8 bütçe belgesinin şeffaflık düzeyini araştırmaktadır. Bunlar *Ön Bütçe Tablosu*, y*öneticinin Bütçe Teklifi*, Yürürlükteki *Bütçe*, *Vatandaş Bütçesi*, Yıl *İçi Raporlar*, *Yıl Ortası İncelemesi*, *Yıl Sonu Raporu* ve *Teftiş raporu* (*Open Budget Survey*, 2022) şeklindedir.

Örneğin Ön bütçe tablosunun kamuya açık, geç yayınlanması ya da yalnızca hükümet içi yayınlanması gibi kriterler belirleyerek sürecin hangi aşamasında sorun yaşandığı görülebilmektedir. Açık bütçe endeksi hükümetlere puanlarını arttıracak tavsiyeler de sunmaktadır. İlgili ülkenin düşük skorunu hangi alanlarda şeffaf olmadığını açıklayarak bunu arttıracak tavsiyelerde de bulunmaktadır.

OBS göstergelerini incelediğimizde *merkezi yönetim bütçelerinin şeffaflık düzeyini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.* Ancak çalışma *merkezi olmayan veya federal ülkelerde önemli kısıtlamalar oluşturabilecek yerel yönetim bütçelerinin şeffaflığını* çalışmasına dâhil etmez. *(Renzio & Masud, 2011:611).* Pilot uygulama olarak ise 2010 yılında Arjantin, Brezilya, Bolivya, Hırvatistan, Ekvator, Hindistan, Endonezya, Mali, Moğolistan ve Peru yerel yönetimlerin bütçe şeffaflığını değerlendirmiştir

Çalışma 3 alanda hükümetlerin bütçe belirleme sürecinin şeffaflığını incelemektedir. Bunlar şu şekildedir:

- ***Şeffaflık****: Merkezi hükümetten alınan kapsamlı bütçe bilgileri kamuya açık mı?*
- ***Katılım****: En dezavantajlı olanlar da dâhil olmak üzere halkın ulusal bütçe sürecine katılması için resmi ve önemli fırsatlar var mı?*
- ***Gözetim****: Gözetim kurumları – yasama organı, ulusal denetim ofisi, bağımsız mali kurum(lar) – yerinde mi ve düzgün bir şekilde işlemeleri sağlanıyor mu*?

(*Open Budget Survey*, 2022)

Açık Bütçe çalışması bazı alanlarda savunuculuk da gerçekleştirmektedir. OPS Hükümetlere Vatandaş Bütçesi uygulayıp uygulanmadığını sorarak, ölçüm yoluyla bazı bilgileri nesnelleştirmeye çalışmaktadır. Bu konuda ABD önemlidir. ABD vatandaşları bilgilendirmek amacıyla görece karmaşık ve detaylı bir belge yayınlamaktadır. Ancak OBS sonuçlarında ABD 2010 yılından beri hiç Vatandaş Bütçesi yayınlamadığı görülmektedir. Bu IBP'nin vatandaş Bütçe savunusundan farklıdır. Çünkü *Vatandaş Bütçesi, temel bütçe bilgilerini özetleyen, insanlara, anlayabilecekleri basit ve net bir dil kullanılarak erişilebilir bir formatta bu bilgileri sunan belgedir (*Bilge, 2015:10-12).

2.7. Sosyal İlerleme Endeksi

Yapımına 2013 yılında başlanan Sosyal İlerleme endeksi, Social Progress Imperative tarafından üretilmektedir. SPI, 2012 yılında kurulmuş bir düşünce kuruluşudur. Yıllık olarak derecelendirme yapan kuruluş ilk verilerini 2014 yılında yayınlanmıştır.

Çalışmanın amacı toplumları geleneksel yollardan derecelendiren GSYİH, vergi oranları, asgari ücret gibi ekonomik göstergelerden ziyade toplumdaki gerçek gelişimin aşamasını keşfetmek, 2030

Sosyal İlerleme Hedeflerine katkı sağlamak ve politikayı bilgilendirmek, yönlendirmek gibi hedefleri bulunmaktadır. Hükümetteki karar alıcılara, özel sektör girişimcilerine ve sivil toplumdaki liderlere kritik kararlarda fayda sağlayacak veriler üretmektedir. Çalışma toplumda yaşayan bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyini gerçek yaşam sonuçlarına odaklanarak ölçmektedir. Çünkü kurum, kişi başına düşen gelir, GSYİH gibi ölçütlerin, toplumların genel ilerlemesini yakalamakta yetersiz kaldığı görüşündedir (SPI, 2021).

SPI sosyal ilerleme ölçümlerini 3 kategoriye ayırarak gerçekleştirmektedir. Bunlar: Temel insan ihtiyaçları, Refahın temelleri ve Fırsattır.

Tablo 5

Sosyal İlerleme Endeksinin Değerlendirmeye Dâhil Ettiği Konular

Temel insan ihtiyaçları	***Refahın temelleri***	***Fırsat***
Beslenme ve Temel Tıbbi Bakım	Temel Bilgiye Erişim	Kişisel Haklar
Su ve Sanitasyon	Bilgi ve İletişime Erişim	Kişisel Özgürlük ve Seçim
Barınak	Sağlık ve sıhhat	Kapsayıcılık
Kişisel güvenlik	Çevre kalitesi	İleri Eğitime Erişim

Kaynak:(SPI, 2022)

Her kategoriyi dört bileşene ayırarak toplamda 53 alt göstergede toplumların sosyal ilerleme seviyelerini ölçmektedir. Örneğin Temel insan ihtiyaçları beslenme ve temel tıbbı bakım, su ve sanitasyon, barınak ve kişisel güvenlik şeklinde bileşenlere ayrılmaktadır (SPI, 2022). Çalışma bir ülkenin gelişme taahhütlerine odaklanmaz. Örneğin bir ülkenin sağlık bütçesine ya da eğitime sunacağı katkı taahhütlerini değerlendirmez. Okuryazarlık oranları, sağlık çıktılarına bakarak derecelendirme yapmaktadır. Bu açıdan endeks alına siyasi karar ve verilen taahhütlerden ziyade çıktılara, hedeflenen sonuçlara bakmaktadır. Sosyal İlerleme Endeksi V-dem, Gallup Dünya Anketi, Uluslararası Telekominasyon Birliği, Özgürlük Evi gibi kuruluşların verilerinden faydalanmaktadır. Bu kaynakların verilerinin türleri nitel ve nicel olarak değişmektedir.

SPI'nın endeksler arasındaki farklılığı, ülkeleri gelir seviyelerine göre 6 şekilde gruplayarak sosyal ilerlemeyi ölçmektedir. Benzer gelire sahip bir ülkenin hangi alanlarda başarılı olduğu ya da fonları nerelere aktarması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ek olarak ülkeleri puanları doğrultusunda sıralamaktadır. Norveç, Finlandiya, Danimarka gibi ülkeler ilk sırayı, Çad, Güney Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti son üç sırayı oluşturmaktadır. Çalışma herhangi bir ülkenin başarılı ve başarısız olduğu alanları sitede açıklamaktadır.

2014 -2022 yılı tüm verileri sitede karşılaştırmaya imkân verecek şekildedir. SPI yıllar içinde göstergelerde değişime gitmiştir. 2021 yılında iki gösterge derecelendirmeden kaldırılmıştır. Dolayısıyla bazı verilerin karşılaştırılabilirliği mümkün değildir. Ancak erişilebilir veriler ile ülkelerin farklı yıllardaki puanlarına, dünyanın hangi alanda ilerleme gösterdiğine ya da farklı ülkelerin herhangi bir kriter seçilerek karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır.

Çalışma günümüz itibariyle 149 ülkede sosyal ilerlemeyi değerlendirmektedir. 21 ülke için ise 12 bileşenden 9'u için derecelendirme yapmaktadır. Bu ülkelerin her bileşende değerlendirilememesinin nedeni ise ülke verilerine ulaşılamamasıdır. Çalışma kullandığı göstergelerle sosyal ilerleme hedeflerinin yerel düzeyde de uygulamaya geçirilmesine katkı sağlamaktadır.

SPI çalışma konusunu yıllara göre değiştirebilmektedir. Bunun nedeni ilgili yılda herhangi konuya odaklanarak ülkeleri bu konularda harekete geçirmesidir. Örneğin 2021 yılı SPI çalışması özelde Sürdürülebilirlik ve sosyal ilerleme üzerine gerçekleşmiştir.

Çalışma 2030 sosyal ilerleme hedeflerinin yıllık olarak ilerlemesini ölçmeye katkı sağlamaktadır. Bazı hükümetler sosyal ilerleme endeksinin 2030 hedeflerini gerçekleştirme çabasının bir parçası olarak görmektedir. Örneğin; Paraguay, yatırımları yönlendirmek ve gelişimini takip etmek için Sosyal İlerleme Endeksini 2030 Ulusal Kalkınma Planına dâhil etti (Sen & Fitoussi, 2020).

2.8. Yolsuzluk Algılama Endeksi

Yolsuzluk normatif, birçok boyutu olan ve anlamı zamanla değişkenlik gösteren bir kavramdır. (Boas & Gans-Morse, 2009: 139). Bir eylem bir toplumda normal bir uygulama olarak görülebilirken; farklı bir durumda veyahut ülkede yolsuzluk olarak kabul edilebilir (Melgar,Rossi,Smith 2010:121). Örneğin yolsuzluk bir bürokratın, yöneticinin özel kazanç için kurumunda ya da ülkesinde konulan bir kuralı çiğnemesi (Banerjee et al., 2012) şeklinde olabilirken hükümet yetkilileri tarafından kişisel kazanç için devlet mallarının satılması gibi (Shleifer, Vishny,1993:1) gibi farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Yolsuzluk ölçümlerinde önemli olan konu, ölçümde hangi tanımın kabul edilerek ölçüm yapıldığıdır. Yolsuzluk ölçümleri genellikle epifenomenal olaylar ile yapılmaktadır. Yani şeffaflık, hesap verebilirlik, açıklık gibi kavramlar seçilerek yolsuzluğun yokluğu saptanmaya çalışılır. Yani bir kurumda, yönetimde düşük şeffaflığın tespiti, ipso facto bir yolsuzluğun yokluğunun tespiti anlamına gelmektedir (De William, 2008, s.783).

Bu alanda en bilinen gösterge Uluslararası Şeffaflık Örgütünün üretmekte olduğu Yolsuzluk Algılama Endeksidir. (CPI) Uluslararası Şeffaflık Örgütü iyi yönetişimin yolsuzluk boyutunu değerlendiren bir sivil toplum kuruluşudur. IT, CPI ile endekse dâhil edilen 180 ülkenin yolsuzluk

seviyesini yıllık olarak ölçmektedir. Yolsuzluk indeksi elde ettiği verileri bir lig tablosu şeklinde sunmaktadır (Harrison, 2007). Çalışma sonuçlarının medyaya açık olması, bağışçı ülkelerde ve gelişmekte olan ve yardım talep eden ülkelerde politika oluşturma üzerinde etkisi olması nedeniyle(Baumann, 2020) yolsuzluk göstergeler arasında dikkat çekmektedir. CPI yolsuzluk ile ilgili hükümetleri ve yönetimleri etkileme amacıyla üretilmektedir. CPI, farklı kuruluşların üretme olduğu endeksleri kullanarak bileşik bir endeks oluşturmaktadır. Bunu yaparak farklı yolsuzluk bakış açılarını bir araya getirmektedir. Bu da bize birden fazla sosyal grubun yolsuzluk endişesini ölçmemize olanak sağlamaktadır.

Kuruluş yolsuzluğun ne olduğu, nelerin yolsuzluk göstergesine dâhil edilmediği ve yolsuzluğun etkilerini web sitesinde detaylı olarak açıklamaktadır. CPI yolsuzluğu:

- *Hizmet karşılığında para veya iyilik isteyen veya alan kamu görevlileri*
- *Kamu parasını kötüye kullanan veya sponsorlarına, arkadaşlarına ve ailelerine kamu işleri veya sözleşmeler veren politikacılar*
- *Kazançlı anlaşmalar elde etmek için yetkililere rüşvet veren şirketler*
- *Emanet edilen gücün özel kazanç için kötüye kullanılmasını*(*Corruption Perceptions Index,* 2022) kapsamaktadır. Ancak *yasadışı finansal kaynaklar, kara para aklama, özel sektör yolsuzluğu* CPI dâhil edilmemektedir.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere CPI özel olarak kamu yolsuzluğuna dikkat çekmektedir. Sıradan vatandaşların yaşadığı yolsuzluk biçimlerinden ziyade büyük şirketleri ilgilendiren yolsuzluk biçimlerine ağırlık (Baumann, 2020,s.3) vermektedir. Uluslararası şeffaflık örgütünün yolsuzluk araştırması yolsuzluğu, farklı kişiler tarafından, birçok boyutta oluşabileceğini ifade etmektedir. Ek olarak yolsuzluğun çevresel, ekonomik, sosyal ve siyasi maliyetleri de olduğunu belirtmektedir.

CPI, çalışmaya dahil edilen ülkelerin kamu sektörünün yozlaşma seviyelerini algılara başvurarak ölçmektedir. Bunun nedeni ise yolsuzluğun yalnızca skandallar ve soruşturmalarla ortaya çıkabilecek bir faaliyet olduğuna dayandırmaktadır (*Corruption Perceptions Index*, 2022) Bir kurumun yolsuzluk seviyesi nesnel bir gösterge ile değerlendirmek olanaksızdır. CPI, yolsuzluğu yalnızca uzman ve iş adamlarının algılarına dayalı olarak ölçmektedir. Vatandaşların yolsuzluk algılarını yansıtmamaktadır.[1] Ancak yolsuzluğun algıya dayalı ölçülmesi bazı sorunlar barındırmaktadır. Bunun nedeni algıya dayalı olarak yolsuzluğu ölçmek bir ülkede yaşanan gerçek yolsuzluktan ziyade ülkenin kurumlarının kalitesini yansıtabilir. Bu konuyla ilgili Macon yaptığı araştırmasında algılanan yolsuzluk ile gerçek yolsuzluk

[1]CPI bu derin ayırımı 2012 yılında açıklamıştır. Daha önceleri endeksin 'iş adamları, siyasi analistler ve genel halk arasında yedi uluslararası ankete dayandığını ve 52 ülkedeki yolsuzluk algılarını yansıttığını ifade ederken 2012 yılında iş adamları ve ülke uzmanlarının bakış açısıyla kamu sektöründeki yolsuzluğun boyutuna ilişkin algıları yakaladığını açıklamıştır.

arasındaki korelasyonun düşük olduğunu bularak açıklamaktadır. CPI, yolsuzluğu derecesine göre hem puanlamakta hem de ülkeleri aldıkları puan doğrultusunda sıralamaktadır. Sıralamalar yalnızca endekse dahil edilen ülke sayısı değişirse değişebilmektedir. Kuruluş bu nedenle ülkelerin sahip olduğu yolsuzluk sıralamasının puan kadar önemli olmadığını da vurgulamaktadır.

CPI yolsuzluk puan aralığını 2012 yılında 0-100 (0'a yaklaştıkça yolsuzluk artarken,100'e yaklaştıkça yolsuzluk azalmaktadır) arasında olacak şekilde değiştirmiştir. Bu nedenle 2012 yılı öncesi verileri bu değişiklik yapıldıktan sonra elde edilen verilerle karşılaştırılamamaktadır. Ek olarak ölçülen ülke sayısı zamanla artmaktadır. Ancak sonradan eklenen ülkelerin verileri mevcut olmadığı için karşılaştırma yapılamamaktadır. 2016 yılında CPI, 176 ülkenin yolsuzluğunu sıralamakta ve puanlamaktayken bu sayı günümüz itibariyle 180'dir.

Baumann 2020 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında CPI'nın veri kaynaklarının çoğunluğu küresel şirketleri ilgilendiren yolsuzluk tanımlarının baskınlığı nedeniyle eleştirmektedir. Rüşvet ödeme gibi ticari kaygılar baskın olduğu ve CPI veri kaynaklarının ödeme yapan müşterilere yönelik olduğunu ifade etmektedir (Baumann, 2020:1-15) CPI veri kaynakları yolsuzluğu tanımlaması bakımından farklılaşmaktadır. Örneğin kaynaklarından biri olan Dünya Bankasının CPIA' sı yolsuzluğu hükümetin şeffaf ve hesapverebilirliği üzerinden değerlendirirken, World Justice Project'in yolsuzluğun yokluğu göstergesi ise yürütme, yargı ve polis- ordunun görevlerini kendi kazançları için kullanması olarak değerlendirmektedir.

CPI, 13 kaynaktan aldığı verileri 0-100 arasında, geniş bir puan skalasında sunmaktadır. *'Kaynaklar arasındaki olası hataları en az üç ve potansiyel olarak 13'e kadar farklı kaynağın ortalamasını alarak* (*Corruption Perceptions Index*, 2022)*"*güvenirliğini arttırmaya çalışmaktadır. CPI verileri elde ettiği 13 kaynaktan farklı olarak ise yolsuzluğun farklı algılarını tek bir göstergede birleştirmeye çalışmaktadır. 180 ülke sayısı ile kapsam olarak geniştir. Endekse dâhil edilmeyen ülkeler ise 13 veri kaynağından en az 3'ü içinde bulunmayan ülkelerdir. Bu da veri eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Veri kaynaklarının taşıması gereken nitelikler şu şekildedir:

- Kamu sektöründeki yolsuzluk risklerini veya algılarını ölçme
- Güvenilir ve geçerli bir metodolojiye sahip olmak
- Güvenilir bir kuruluş tarafından üretilmeli
- Ülkeler arasında ayrım yapmak için yeterli puan çeşitliliğine izin vermeli
- Önemli sayıda ülke için sıralama gerçekleştirir.
- Yalnızca ülke uzmanlarının veya iş adamlarının değerlendirmelerini dikkate alır
- Belirli periyotlarla güncellenir (Transparency International, 2021).

CPI verileri toplu sıralamalar şeklinde sunulmaktadır. Tek bir iyi yönetişim boyutuyla farklı ülkeler puanlanmakta ve sıralanmaktadır. CPI yıllık olarak raporlar yayınlamaktadır. Bu raporlarda endekslerin etkileri yer almaktadır. Ancak bu etkiler raporda bölgesel olarak yer almaktadır. Örneğin 2021 raporunda Amerika, Orta Asya ve Doğu Avrupa'nın bazı bölgeleri hesap verebilirlik, sivil özgürlüklere yönelik kısıtlamalar, yoksuzluğun kontrolsüz kalmasına izin verirken, Sahra Altı Afrika'da, silahlı çatışmalar, artan terör tehditleri ile yolsuzlukla mücadele taahhütlerinin yetersiz uygulanması vatandaşları temel haklarından ve hizmetlerinden mahrum bıraktığını açıklamaktadır(Transparency International, 2021:11). Ancak CPI puanlarını ülke bazında değerlendiren bir çalışma bulunmamaktadır. Herhangi bir ülkenin CPI skorunda neden düşüşler yaşadığı belirsizdir. CPI hem 20'ler grubu gibi üst düzey politikacılarla küresel bazda yolsuzlukla mücadele etmekte hem de bölgesel ofisleri aracılığıyla ulusal düzeyde ve 60'dan fazla Savunuculuk ve Hukuk Merkezi ile de yerel düzeyde yolsuzluğun önlenmesi için çalışmaktadır.

2.9. Demokrasi Endeksi

Dünya özgürlük Evi'nin Demokrasi Endeksi ülkeleri küresel özgürlük, internet özgürlüğü ve demokrasi durumuna göre derecelendiren bir düşünce kuruluşudur. Şu an itibariyle 195 ülke ve 15 bölgeyi kapsamaktadır. Ancak demokrasi durumu ve internet özgürlüğü kriterlerinde bazı ülkeler için veri bulunmamaktadır. Demokrasi endeksi dünyada demokrasinin durumunu analiz etmek amacıyla yıllık olarak üretilen bir çalışmadır. Endeks araştırma, politika teşviki gibi amaçlarla üretilmektedir (*Fredoom House,* 2022).

Veri toplama yöntemi demokrasi ölçümü kavramın niteliği gereği genel olarak sübjektif verilerden oluşmaktadır. Seçime dayanan daha nicel verilere dayalı sorular bile içeri gereği sübjektiflik içermektedir. Demokrasi endeksi çalışması verileri pek çok kaynaktan faydalanarak yapılmaktadır. Taslak raporları ve puanları hazırlayan analistler, haber makaleleri, akademik analizler, sivil toplum kuruluşlarından gelen raporlar, bireysel profesyonel temaslar ve yerinde araştırma bu kaynakları oluşturmaktadır.

Dış analistlerin incelediği kaynaklar daha sonra uzman danışmanlar ve bölgesel uzmanlar tarafından incelenmektedir. Güvenirlik açısından çalışma analist, danışman ve özgürlük evinin fikir birliğini ortaya koymaktadır. Kaynaklardan elde edilen verileri analistlerin önerdiği puanlar ise bir dizi, gözden geçirme işlemi ile oluşmaktadır. Çalışma analist, uzman ve özgürlük evinin personelinin algılarına dayandığı için doğası gereği sübjektiftir. Ancak böyle bir kavramın ölçülmesinde bu

kaçınılmazdır. Yine de kaynak çeşitliliği, verileri değerlendiren uzman sayısı ve gözden geçirme aşamaları göz önüne alındığında tutarlılık ve güvenilirlik açısından önemli bir çalışmadır.

Freedom House özgürlük değerlendirmesi bireylerin gerçek dünyadaki hak ve özgürlükleri üzerine gerçekleşmektedir (*Fredoom House*, 2022). Hükümetlerin performansını ele alarak bir değerlendirme yapmamaktadır. Ek alarak Freedom House hakların yasal olarak güvence altında olmasını yeterli kabul etmemektedir. Puanların verilmesinde ve listelerin oluşturulmasında yasalara ek olarak fiili uygulamaları ele almaktadır (Freedom House, 2022). Bu açıdan kuruluş demokrasinin geniş bir tanımını kabul ederek değerlendirme gerçekleştirmektedir.

Çalışma ülkeleri hem puanlamakta hem de demokrasi durumuna bir atama gerçekleştirerek sınıflandırmaktadır. Bir ülke aldığı puana göre özgür, kısmen özgür ve özgür değil şeklinde sınıflandırmaktadır. İnternet özgürlüğü göstergesinde erişim engelleri, içerik sınırları ve kullanıcı hakları ihlalleri olarak 3 kriter puanlanmaktadır. Çalışmada analistler belli dönemi dikkate alarak değerlendirme gerçekleştirmektedir. Demokrasi endeksi geniş bir puan aralığına sahip olmasına rağmen ülkelere bu puanlara göre 3 farklı durum atayabilmektedir. Bu durumlar farklı bağlamlara sahip ülkeleri yeterince temsil etmemektedir. Örneğin Cezayir ve Mali 32 puanla özgür olmayan durumunu alırken Sudan bu sınıflandırmaya 10 Somali ise 7 puanla girmektedir. Bu ülkeler arasındaki seçim süreci, ifade ve inanç özgürlüğü ya da kişisel özerklik gibi farklar göz ardı edilmektedir. Aynı şekilde ülkemiz 100 üzerinden 32 puan alarak özgür değil durumuna sahip olurken Türkmenistan 2 puan ile bu duruma yerleşmiştir (*Fredoom House*, 2022).

Bu konuyla ilgili olarak Freedom House yayınladığı 2022 metodoloji raporunda şöyle bahsetmektedir.

‘’…Özgür olarak adlandırılması, bir ülkenin veya bölgenin tam bir özgürlüğe sahip olduğu veya ciddi sorunlardan yoksun olduğu anlamına gelmemektedir. Yalnızca ilgili ülkeler kısmen özgür veya özgür değil olarak derecelendirilenlere (ve bazı diğerleri Özgür olarak derecelendirilenlere) göre nispeten daha fazla özgürlüğe sahip olduğu anlamına geldiğini belirtmektedir (Freedom House, 2022:3).

Çalışma zamanlar arası karşılaştırabilirlik açısından da bizlere verilere sunmaktadır. Hem ülkelerin bir önceki yıla göre bir değerlendirmesini hem de 15 bölge arasında değerlendirme imkânı sağlamaktadır. Demokrasi puanı 1 ila 7 arasında bir skalaya sahiptir. Demokrasi yüzdesi, 0’ın en az demokratik 100 ise demokratik olduğunu göstermektedir (*Fredoom House*, 2022). Çalışma herhangi bir ülkenin aldığı skorun o yıl hangi gelişmeler nedeniyle elde edildiğini bize yönetici özeti kısmında vermektedir. Rapor dünyada özgürlüğün kapsamını oluşturan 7 konu hakkında ülke uzmanların değerlendirmesine yer vermektedir. Ancak bu değerlendirmeler genel niteliktedir. Örneğin; *Mevcut hükümet başkanı veya diğer baş ulusal otorite, özgür ve adil seçimlerle seçildiğinin sorgulandığı* kategoride uzmanlara 13 soru sorulmaktadır. Ancak ilgili raporda bu cevapların genel bir

değerlendirmesi yer almaktadır. Ülkenin aldığı skorun hangi alanlardaki gerileme ya da ilerleme ile gerçekleştiği ayrımı bulunmamaktadır.

2.10. Dünya Yönetişim Göstergeleri

Dünya Yönetişim Göstergeleri (WGI) uluslararası bir kalkınma kuruluşu olan Dünya Bankası tarafından üretilmektedir. Dünya bankası önceki bölümde açıklandığı üzere kavramın ortaya atılmasında ve geliştirilmesinde aktif olarak yer almaktadır. Bu niteliği ile WGI ölçüm konusunda en bilinen göstergelerden biridir. Uluslararası bir kuruluş olması onun etki düzeyini ve görünürlüğünü de etkilemektedir. Banka, yönetişimi derecelendirirken ayrıntılı bir tartışma gerçekleştirmez. WGI web sitesinde yönetişimin ne anlama geldiği hakkında kısa bir tanımlama bulunmaktadır. Bu tanım Yönetişimi*; bir ülkede otoritenin uygulandığı gelenekler ve kurumlar olarak tanımlamaktadır.* (Kaufmann et al., 2004).

WGI'nin üretilme amaçlarını farklı şekillerde inceleyebiliriz. Dünya yönetişim göstergeleri yönetişimin birçok boyutunu ölçmek için tasarlanmış bir göstergedir. Ekonomik, politik, kurumsal boyutlarını ölçmektedir.

WGI bir ülkedeki [kamu] otoritesinin uygulandığı gelenek ve kurumlar olarak tanımlanan yönetişimin durumu ve kalitesi hakkında bilgi üretmektir (Kaufmann et al., 2009:5). Çalışma iyi yönetişimin birçok ilkesine karşılık gelecek şekilde ölçüm gerçekleştirmektedir. *Ses ve hesapverebilirlik, Siyasi İstikrar ve Şiddet/Terörizmin Yokluğu, Hükümet Etkinliği, Düzenleyici Kalite, Hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun Kontrolü* (WGI, 2022) olarak altı farklı iyi yönetişim boyutuna sahiptir. Banka web sitesinde bu boyutları şu şekilde açılmaktadır:

Söz hakkı ve hesap verebilirlik: Bir ülkede yaşayan vatandaşlarının hükümetlerini seçmeye ne ölçüde katılabildiğini ifade etmektedir. Bunu gerçekleştirirken ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve özgür medya konularını da ele almaktadır.

Siyasi istikrar ve şiddetin olmaması: Siyasi şiddet ve terörizm de dâhil olmak üzere anayasaya aykırı veya şiddet içeren yollarla hükümetin istikrarsızlaştırılacağı veya devrileceği ihtimaline ilişkin algıları ele almaktadır.

Hükümet etkinliği: kamu hizmetlerinin kalitesi, kamu hizmetinin kalitesi ve siyasi baskılardan bağımsızlığının derecesi, politika oluşturma ve uygulamanın kalitesi ve hükümetin bu tür politikalara bağlılığının güvenilirliği

Düzenleyici kalite: Hükümetin özel sektör gelişimine izin veren ve teşvik eden sağlam politikalar ve düzenlemeler formüle etme ve uygulama yeteneği

Hukuk kuralı: temsilcilerin toplum kurallarına ne kadar güvendiği ve uyduğu ve özellikle sözleşmenin uygulanması, polis ve mahkemelerin kalitesi ve ayrıca suç ve şiddet olasılığı.

Yolsuzluk kontrolü: küçük ve büyük yolsuzluk biçimlerinin yanı sıra devletin seçkinler ve özel çıkarlar tarafından "ele geçirilmesi" de dâhil olmak üzere, kamu gücünün özel kazanç için ne ölçüde kullanıldığı.

Verileri toplama yöntemine baktığımızda algıya dayalı olarak yapıldığını görmekteyiz. Ancak her kategorinin veri kaynağı birbirinden farklı kurumlardan gelmektedir. Örneğin yolsuzluğun kontrolü göstergesi yolsuzluğu siyasi, idari olarak tanımlayan 34 farklı kaynaktan toplanmaktadır.

WGI sonuçları ayrıştırılmış verilerden oluşmaktadır. Farklı kaynaklardan elde edilen veriler iyi yönetişimin altı boyutuna denk gelecek şekilde ayrıştırılmaktadır. Veriler; anket enstitüleri, sivil toplum kuruluşları, özel firmalardan topladıkları bireysel kaynaklardan oluşmaktadır. Hane halkı ve firmalara yönelik anketlerin yanı sıra çeşitli kuruluşlar tarafından üretilen uzman değerlendirmelerinden veri toplamaktadır. Banka algıya dayalı verileri gerçekliği daha iyi yansıttığı için tercih ettiğini ifade etmektedir. Ancak WGI, bu metodolojiden dolayı bir önceki bölümde değindiğimiz güvenirlikten sorunundan mustariptir.

Banka 2021 itibariyle 34 kaynaktan veri toplamaktadır. Toplanan veriler gözlemlenmeyen bileşenler modeli (unobserved components model) ile yeniden ölçeklendirilerek yönetişimin farklı boyutları olarak üretilir.

WGI kaynakları dörde ayrılmaktadır.

- *Afrobarometre anketleri, Gallup World Anketi ve Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu anketi dâhil olmak üzere hane halkı ve firma anketleri,*
- *Ekonomist İstihbarat Birimi, IHS Markit, Politik Risk Hizmetleri dâhil olmak üzere ticari işletme bilgileri sağlayıcıları,*
- *Global Integrity, Freedom House, Sınır Tanımayan Gazeteciler ve*
- *Dünya Bankası ve bölgesel kalkınma bankalarının CPIA değerlendirmeleri dâhil olmak üzere kamu sektörü kuruluşları*(WGI, 2022). Her bir veri kaynağının incelediği ülke sayısı farklıdır. Örneğin bazıları Afrika ülkelerini, geçiş ekonomilerini ele alırken bazıları gelişmekte olan ülkeleri ele almaktadır. Bazıları uzman anketlerine bazıları ise uzman değerlendirmelerine dayanmaktadır. Fukuyama

Göstergelerin sorun alanlarından biri olan zamanlar arası karşılaştırılabilirlik konusunda banka bazı revizyonların ülke sıralamalarını değiştirdiğini açıklamaktadır. Banka endekslerin şeffaflığına önem vermektedir. Yaptığı değişiklikleri yıllık raporlar yayınlayarak açıklamaktadır. Bu raporda endekslere

eklenen yeni veri kaynakları, bırakılan kaynaklar ve verilerde yapılan revizyonlar yer almaktadır. Örneğin; Banka 2021 yılında yeni bir veri kaynağı olarak Avrupa Yönetişim Kalitesi Endeksi'nden (EQI) ve İnsan Hakları Ölçüm Girişimi'nden gelen verileri de endekslere entegre etmeye başladığını yayınladığı raporda açıklamaktadır. 2020 yılında ise ses ve hesap verebilirliğe dâhil ettiği Medya Sürdürülebilirlik Endeksini ise kaynaklarından çıkartmıştır.

WGI tarafından desteklenen iyi yönetişim anlayışında demokrasinin çok fazla vurgulanmadığını (Erkkilä & Piironen, 2014:350) görmekteyiz. WGI her bir kriteri incelendiğinde vurgunun genellikle hükümet kalitesi üzerinde olduğu görülmektedir.

WGI verilerini farklı görünümlerde sunmaktadır. Grafik, tablo, zaman serisi, zaman serisi karşılaştırma görünümü alternatiflerde yönetişimin boyutlarını karşılaştırma olanağı sağlamaktadır. Ek olarak seçilen bir ülkenin yönetişim puanın tüm veri kaynaklarını sunmaktadır. Çevrimiçi sisteminde ilgili yılı ve ülkeyi seçerek inceleme yapma imkânı sağlamaktadır. Ek olarak gelir ve bölge gruplarına göre de inceleme yapmaya olanak sağlamaktadır.

2.11. Belediye Yönetişim Karnesi

İyi yönetişim değerlendirmelerinin yerel düzeyde incelenmesi, sorun alanlarının tespitinde ve bu sorunlara üretilecek çözümlerin daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesinde önemlidir. Bu nedenle çalışmada ülkemizde yerel düzeyde gerçekleştirilmiş olan iyi yönetişim değerlendirmelerine de yer verilmektedir.

Bu amaçla ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalara baktığımızda Argüden Akademinin 2018 yılında gerçekleştirmiş olduğu çalışmaları görmekteyiz. Çalışma, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir gelecek için iyi kurumların varlığına vurgu yapmakta ve iyi yönetişim kültürünü toplumda ve kurumlarda yaymak için çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Çalışma kamu, özel sektör ve uluslararası kurumlara ayrı ayrı odaklanarak iyi yönetişim kültürünü yaygınlaştırmak için çalışmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda çalışan vakıf, şehirlerin ve toplulukların sürdürebilirliğine katkı sağlamak amacıyla belediyelere "Belediye Yönetişim Karnesi" ve seçilen ülkelerin liderlerine ''Sürdürülebilirlik Yönetişim Karnesi" çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Yerel boyutta yapılan çalışma İstanbul ilindeki 37 ilçe belediyesinde gerçekleşmiştir.

Çalışmada iyi yönetişim; kurumlara güven, kurumların sürdürülebilir nitelikte olması ve bu kurumların tüm süreçlerinde diğer paydaşları adil ve kapsayıcı bakış açısıyla değerlendirmesi, karar

almanın tüm süreçlerinin şeffaf ve hesap verebilir olması şeklinde tanımlanmaktadır. İlkelerini ise *tutarlılık, sorumluluk, hesap verebilirlik, adillik, şeffaflık, etkililik ve katılımcılık ş*eklinde açıklamaktadır (Argüden Akademi, 2022). Çalışma 2000'li yıllarda ülkemizde başlatılan yerel yönetimler reformunun durumunu araştırmaktadır. İyi yönetişim anlayışının ve ilkelerinin ne ölçüde uygulandığını değerlendirmek üzere gerçekleştirilmiştir (Argüden, 2014).

Araştırmanın temel amacı belirlenen iyi yönetişim ölçütleri çerçevesinde iyi yönetişimi yerel boyutta ölçülebilir hale getirmektedir. Çalışma yerel düzeyde iyi yönetişim anlayışının geliştirilmesinde ve belediyelerin iyi yönetişimin ilkelerine dayalı olarak hizmet görme de ne durumda olduğunu izlemek için önemli bir çalışmadır.

Hem objektif hem de sübjektif verilerden faydalanılmıştır. Çalışma İstanbul belediyelerinin web sitelerinde yayınladığı resmi belgeler (stratejik plan, mali performans programı, faaliyet raporu, vb.) üzerinden bilgi edinme hakkına dayalı olarak ilgili belediyelerden aldıkları objektif veriler ve mahalle muhtarlarıyla gerçekleştirdiği çalıştay ve anketler ile de algı verilerini toplamıştır. Ek olarak kent konseylerinin web sitelerinde bulunan belgeler de veri olarak kullanılmıştır.

Çalışma iyi yönetişimin birden fazla ilkesine vurgu yaparak değerlendirme gerçekleştirmektedir. Çalışma belediyeleri 3 başlık altında topladığı 14 kriter üzerinden değerlendirmektedir. Bunlar süreç yönetişimi, yönetişim ilkeleri ve öğrenme döngüsü şeklindedir. 14 başlık 227 alt kriterden oluşmaktadır. Her bir kriter çalışmanın sonuna eklenmiştir. Çalışmada her bir ilkenin içeriğini oluşturan maddeler açıklanmıştır. Örneğin bir belediyenin şeffaf ve hesap verebilir nitelikte olmasını sağlayan bileşenler çalışmada açıklanmıştır. Bu niteliklere kaç belediyenin sahip olduğu da çalışmada bulunmaktadır. Ancak bunların hangi belediyeler olduğu açıklanmamaktadır. Argüden akademi araştırmanın detaylarını yayınladığı bir çalışmayla web sitesinde paylaşmaktadır. Muhtarlara yöneltilen anket sorularını da çalışmada yayınlamaktadır. 14 başlık ise aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 6

BELEDİYE YÖNETİŞİM KARNESİ GÖSTERGELERİ

1. Yönetişim Süreçleri	*2. Yönetişim İlkeleri*	*3. Öğrenme Döngüsü*
Karar alma sürecinde yönetişim	Temsiliyet ve Katılım	Yapı

Hizmet sunumunda yönetişim	Adillik	Uygulama ve Entegrasyon
Kurumsal işleyiş	Sorumluluk ve Duyarlılık	Ölçme ve Öğrenme
Kaynak kullanma sürecinde yönetişim	Etkililik ve Verimlilik	
	Şeffaflık	
	Hesap Verebilirlik	
	Tutarlılık	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışma belediyeleri aldıkları puan doğrultusunda sıralamamaktadır. 0 ila 1000 arasında puanlamaktadır. Verileri sunma yöntemine baktığımızda ise ayrıştırtılmış olarak gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Çalışmaya dahil olan her belediye ayrı bir karneye sahiptir. Belediyeleri tanımlayıcı bilgilerden sonra veriler tablo şeklinde sunulmuştur. Tablo her belediyelerin aldığı puanı ve ilçelerin ortalama puanlarını göstermektedir. Karnenin devamında ise ilgili belediye hakkında genel değerlendirmek bulunmaktadır. Tablo şeklinde yayınlanan veriler genel değerlendirmede açıklanmaktadır. Devamında ise her belediyenin altında diğer belediyelere örnek oluşturacak bir uygulama yer almaktadır. Çalışma belediyelerin genel değerlendirmesini gerçekleştiği bölümde belediyelerin örnek uygulamalarını paylaşarak alınan puanlarla nedenleri arasında bağlantı kurulmasına olanak sağlamaktadır.

ATAŞEHİR

İLÇE PROFİLİ*

Nüfus
422.513

Ortalama Yaş
33,6

Nüfus Yoğunluğu
16.901 *kişi/km²*

Ortalama Eğitim Süresi
8,7 *yıl*

Hanehalkı Ortalama Büyüklüğü
3,3

Üniversite Mezunu Oranı
%21

Kişi Başına Yapılan Yıllık Harcama
850 *TL*

Kişi Başına Düşen Yeşil Alan
0,8 *m²*

*İlçe profili bilgilerinde, nüfus, nüfus yoğunluğu, ortalama yaş, ortalama eğitim süresi, üniversite mezunu oranı ve hanehalkı ortalama büyüklüğünde *Mahallem İstanbul* (2017) yayınında yer alan 2016 ilçe profillerinden, kişi başına düşen yeşil alan bilgisinde ise *İstanbul 93* projesi (2018) çıktılarından faydalanılmıştır.

Kaynak: Web sitesinden alınmıştır.

Çalışma sorun alanlarının tespitinde önemli veriler sunmaktadır. Araştırma sonucunda belediyelerin sorun alanları tespit edilmektedir. Bu sonuçlar ilgili raporda belediyelerin güçlü/ zayıf yönler olarak yer almaktadır. Zamanlar arası karşılaştırılabilirlik kriterinde ise çalışma sistematik bir şekilde gerçekleştirildiğinde belediyeleri, firmaların, sivil toplum kuruluşlarını sorun alanlarını tespitinde ve bunlara çözüm arayışında fayda sağlayabilmektedir.

3. KADIN ADAYLARI DESTEKLEME DERNEĞİ

Ülkemizde yerel düzeyde bir kurumun iyi yönetişim düzeyini değerlendirmek için Kadın Adayları Destekleme Derneği örnek olarak seçilmiştir. Kadın Adayları Destekleme Derneği'nin kısaca Ka. Der'in farklı iyi yönetişim ilkelerinde ne düzeyde olduğu araştırma ile saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın verileri Kader'in web sitesi ve yayınladığı raporlardan alınmıştır. Çalışma, Ka. Der üyelerinin algılarına başvurulması ile tamamlanacak bir anket çalışması ile bitirilmesi planlanmasına rağmen 2023 seçimleri dolayısıyla bu plan gerçekleştirilememiştir. Çalışmada Ka.der'in şeffaflık, katılımcılık, hesap verebilirlik ve etkinlik, verimlilik ilkeleri üzerinden belirlenen farklı kriterler ile iyi yönetişim düzeyi değerlendirilmektedir.

Ka. Der, kadın erkek eşitliğinin her alanda sağlanması amacıyla siyaset alanının toplumsal yaşam üzerinde tayin edici özelliğini de göz önüne alarak siyasette kadın erkek eşitliğini sağlamak, kadınların sesini ve fikirlerini meclislere taşımak, bu yolla kadınların ve ülkelerin kaderini değiştirmek (*Ka.Der*,2023) şeklinde ifade ettiği amaçları gerçekleştirmek için 4 Mart 1997 yılında içlerinde mimar, akademisyen, gazeteci gibi farklı meslek gruplarına sahip 19 kadın tarafından kurulmuştur. Kuruluşun genel merkezi İstanbul'dadır. Günümüz itibariyle 5 şubesi bulunmaktadır. Bunlar Mersin Adana, İstanbul, Kadıköy İzmir ve Ankara'dır. Ek olarak Balıkesir, Doğu Akdeniz ve Tuzla olmak üzere 3 temsilciliği de bulunmaktadır (*Ka.Der*,2023). Derneğin kurulduğu dönemdeki ilk hedefi önlerindeki ilk genel seçimde kadın milletvekili oranını %2,4'den %10 çıkarmaktır. Dernek daha sonra ilke olarak ayrımcılığın her haline karşı çıkmayı kendilerine amaç edinmişlerdir. Dernek siyasal partilerin her birine eşit mesafede durarak, kadınların siyasette rol almasını desteklemektedir. Kader'in çalışma programı sadece belli bir parti etrafında toplanmaz. Her partinin kadın adaylarını destekleyerek kadınların siyasette yer almasına katkı sağlamaya çalışmaktadır. Dernek kendini feminist bir dernek olarak da tanımlamamaktadır. Bunun nedeni farklı yazarlar tarafında derneğin farklı kesimleri de bünyesine dahil etmeye çalışma amacı olarak yorumlanmaktadır.

Ka. Der kurulma hedeflerini web sitesinde şu şekilde açıklamaktadır:

- Ayrımcılığın her türüne karşı olmak
- Tüm partilerin kadın kolları ve kadın milletvekilleriyle amacı doğrultusunda ve eşit mesafede birlikte çalışmak
- Tüm yasal partilere eşit mesafede yer almak
- Kadın bakış açısını tüm çalışanlarına yansıtmak ve yaygınlaştırmak
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm politika ve programlara yerleştirilmeye çalışmak (*Ka.Der*,2023).

Ka. Der yurt içi ve yurt dışında farklı platformlara üye olarak bu kuruluşlarla birlikte çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bunlar arasında Eşitlik İçin Kadın Platformu, Haklı Kadın Platformu, Sivil Düşün, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi gibi kuruluşlar bulunmaktadır (*Ka.Der*, 2023).

3.1. Ka. Der'in Katılımcılık ve İş Birliği İlkesi Açısından Değerlendirilmesi

İyi yönetişimin katılım ilkesi, bir grubun ya da bireyin kolektif karar alma sürecinin her aşamasına aktif katılımı anlamına gelmektedir. Bu katılım karar alma sürecinden önceden haberdar olma, sürecin içinde olma ve sonuçlardan haberdar olmak üzere tüm aşamaları kapsayabilmektedir.

OECD'ye göre bilgiye erişim, geri bildirim ve aktif katılım şeklinde 3 tür katılım türü vardır. Bu 3 yöntem üzerinden belirlenen aşağıdaki kriterler çerçevesinde Ka. Der'in katılım düzeyi incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma üyelerin karar mekanizmalarına aktif katılımını çalışma sınırlılığı nedeniyle inceleyememektedir. Bu konuda faaliyetlerden haberdar edilmeleri, faaliyetlerin bir parçası hâline gelmeleri, teşvik edilmeleri noktasında araştırma yapılmıştır.

Ka. Der üzerinden değerlendirirken şu kriterler dikkate alınmıştır.

- ✓ Dernek üyelerinin, Ka. Der toplantılarına, karar alımına ve derneğin herhangi bir aşamasına katılımını kolaylaştırıcı yollar var mı?
- ✓ Dernek üyeleri, karar verme sürecine katılma konusunda güncel tutuluyor mu?

Dernekle ile ilgili ilk kriteri incelediğimizde ka. Der, üyelerin toplantılara katılımı için farklı birçok yol kullanmaktadır. Twitter, Instagram, web sitesi gibi platformlar bulunmaktadır. Ancak dernek, dernek ile ilgili bilgilendirici mesajlarını üyelerine e posta atarak gerçekleştirmektedir. Derneğin üyelerle iletişim kurma yolu e posta aracılığıyladır. Gerçekleştirilecek toplantı, çalıştay ve atölyeler için herhangi bir bilgilendirme mesajı üyelerin cep telefonlarına gönderilmemektedir. Örneğin 2 Şubat 2023 tarihinde gerçekleştirilen atölyeye üye katılımı sağlamak amacıyla sadece üye olan kişilere kısa bir davet mesajı atılmıştır. Bir diğer 28 Nisan'da yapılmış olan panel ve film gösteriminin duyurusu yine aynı şekilde üyelere mail aracılığıyla gönderilmiştir. Mail yoluyla üyelerle iletişim kurmak çok faydalı bir araç değildir. Mailler gözden kaçabilmektedir. Daha farklı kanallar ile duyuruları iletme, katılımın arttırılmasına katkı sağlayacaktır. Dernek Twitter ve Instagram gibi sosyal platformları da aktif bir şekilde kullanmaktadır. Yapılacak etkinlik, çalıştay, atölyeler sosyal medyada da paylaşılmaktadır. Dernek farklı platformları kullanarak üyeleri katılım sürecinde güncel tutmaktadır.

STK'ların diğer STK ve platformlarla iş birliği içinde çalışması kurumların amaç ve hedeflerini geniş kitlelere ulaştırmasını sağlamaktadır. Bu iş birlikleri katılımı arttırıcı girişimlerdir. Kadın Adayları Destekleme Derneği'ne baktığımızda bu konuda epey başarılıdır. Örneğin yerel seçimlerle ilgili olarak Birleşmiş Milletler Türkiye ekibi ile Siyaset ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadınların Güçlenmesi Projesi çalışmasını yürütmektedir. Ancak dernek iş birliği yaptığı kuruluşlarla ilgili web sitesinde yeterli bilgi paylaşmamaktadır. Dernek çalışma halinde olduğu kuruluş ve platformları yalnızca ''Kimlerle Yapıyoruz ''butonu altında amblemlerini paylaşarak açıklamaktadır.

Ka. Der yeni üyeleri dernek bünyesine katmak için ise web sitesinde üye ol, gönüllü ol ve dernek ile ilgili bilgilendirme maili almak için haberdar ol şeklinde butonlar bulundurmaktadır. Bunlar arasındaki ayrım web sitesinde yer almamaktadır. Haberdar ol butonu kişiye dernekle ilgili hangi alanları açtığı tam olarak belli değildir. Ya da gönüllü ol, üye ol arasında derneğe katılım noktasında ne gibi farklar bulunduğu sitede yer almamaktadır.

Dernek katılımını teşvik edici bir diğer girişim ise derneğin yaptığı film atölyeleri ve çalıştaylardır. Bu gibi potansiyel üyelerle bir araya gelme etkinlikleri düzenlenmektedir. Etkinliklerde öncelikle dernek ve programı ile ilgili bilgiler verilmekte ve sonunda isteyen bireyleri Ka. Der'e üye yapmaktadır. Örneğin İyi Parti Şişli İlçe Örgütü Kadın Politikaları Ekibi ile yapılan görüşme sonrası Ka. Der derneğe yeni üye kazandırdıklarını Nisan ayı e- bülteninde belirtmiştir.

3.2. Ka. Der'in Şeffaflık İlkesi Açısından Değerlendirilmesi

Şeffaflık ilkesi alınan kararların karardan etkilenenlere açıkça iletilmesi için tüm karar ve bilgilerin vatandaşların erişebileceği platformlarda yayınlanması şeklinde ifade edilmektedir. Kararların, verilen hizmetlerin, kaynak kullanımına yönelik bilgilerin ve sonuçların açık bir şekilde kamuoyuyla paylaşılması (Argüden, 2019;18) olarak tanımlanabilmektedir.

Çalışmada Ka. Der'in şeffaflık ilkesini değerlendirmek için aşağıda belirtilen kriterler incelenmiştir.

- ✓ Kuruluş finansal bilgilerini gösteren herhangi bir belge paylaşıyor mu?
- ✓ Kadın adayları destekleme derneğinin arkasındaki mantık üyelerine açıkça iletiliyor mu?
- ✓ Faaliyet raporu bulunuyor mu? Bu rapordaki bilgiler yeterli düzeyde mi?
- ✓ Dernek tarafından yayınlanan bilgiler tatmin edici düzeyde mi?

Bir kurumun en önemli şeffaflık noktalarından biri mali şeffaflığıdır. Bu konu STK'larda daha kritik bir noktayı oluşturur. Çünkü STK'ların en önemli gelir kaynağı üyelerinin ödemekte olduğu aidatlardır. Bu nedenle devlet yönetiminde olduğu gibi STK'larda da mali konularda şeffaflık önem arz etmektedir.

Dernekler kanununa göre *Dernekler, yılsonu itibarıyla faaliyetlerini, gelir ve gider işlemlerinin sonuçlarını düzenleyecekleri beyanname ile her yıl Nisan ayı sonuna kadar mülkî idare amirliğine vermekle yükümlüdürler* (Dernekler kanunu,2004). Bu zorunlu belgelerini yani STK'lar aldıkları bağış ve aidatları web sitesinde yayınlayarak paylaşması bu kurumaların şeffaflığına katkı sağlamaktadır. Konuyla ilgili olarak Ka. Der'in gelir kaynaklarına baktığımızda üye aidatları, dernekçe yapılan yayınlar, düzenlenen konserler, yurt içinden ve yurt dışından yapılan bağışlar, dernekçe hazırlanan projelerden sağlanan gelirler ve iktisadi işletmelerden sağlanacak gelirleri görmekteyiz. Ancak Ka. Der'in web sitesinde bağış başlığı altında sadece bağış yapılacak ibanlar yer almakta finansal bilgileri, derneğe ait iktisadi İşletme hakkındaki bilgiler ile ilgili herhangi bir veri bulunmamaktadır. Ek olarak derneğin web sitesi ve ilgili yayınları incelendiğinde planlanan çalışmaların çıktılarını yansıtan herhangi bir rapor bulunmamaktadır. Belirli aralıklarla yayınlanan ve kadınların siyasi eşitliğine katkılar sunan çalışmalar bulunmakla birlikte bunlar güncel değildir. Dernek amaçları doğrultusunda hareket etmek de aktif olmasına rağmen faaliyetler ile yapılan bağışlar ve sağlanan gelirler arasında bir ilişki kurulamamaktadır. Bütçe kalemlerinin hangi faaliyetlere harcandığıyla ilgili herhangi bir rapor bulunmamaktadır.

STK'ların finansal tablolarını internet sitelerinde paylaşmaları kurumlarının şeffaflığı açısından önem arz etmektedir. Bu da şeffaflık kategorisinde Ka.der'in yetersiz kaldığını göstermektedir. Dernek çok fazla faaliyet gerçekleştirmesine rağmen çalışmaları düzenli bir şekilde raporlamamaktadır.

E-Bülten ile dernek faaliyetlerine ilişkin olarak eğitim, toplantı ve derneğin tüm bildirimleri kayıtlı tüm üyelerin e-posta adresine ulaştırılarak dernekle ilgili son gelişmelerin kamuoyuna iletilmesi sağlanmaktadır. Ancak burada sadece üye olunan kişilere karşı bir şeffaflık gerçekleşmektedir. Dışarıda dernekle ilgili bilgi almak isteyen bir kişi derneğin o yıl içinde veyahut ilgili yıl içinde gerçekleştirdiği faaliyetlerini toplu bir şekilde görememektedir.

Ek olarak bültende yer alan bilgiler yeterli düzeyde değildir. Örneğin 3 Nisan günü Türkiye gönüllülerinin Ka. Der'e yaptığı dernek ziyareti bir bilgilendirme mesajı şeklinde bültende yayınlanmıştır. Bu görüşmeye dair daha detaylı bilgiler ve görüşmede sağlanan çıktılar yeterli düzeyde değildir. Ek olarak çevrimiçi yapılan toplantı ve görüşmeler de üyeleri, katılımcıları konuya dahil edecek girişimler azdır. Genel olarak konuşmacıların sunumlarının yapılması şeklinde olmaktadır. Çevrimiçi yapılan toplantı, görüşme gibi etkinlilerin herhangi bir platformda kaydı bulunmamaktadır. Yapılan online toplantı ve görüşmelerinin kaydının da web sitesinde yer alması katılamayan üyelerin daha sonra konuyu takip etmelerine olanak sağlamaktadır.

STK'lar her faaliyet yılı sonunda, o yıl kurumun hedefleri doğrultusunda gerçekleştirdiği çalışmaları ve çalışma sonuçlarının yer aldığı bir faaliyet raporu hazırlamaktadır. Derneğin faaliyet raporunun olması hem kurumun daha sonraki süreler için hesap verebilir duruma gelmesine hem de bu raporların kamuoyu ile paylaşılması şeffaflığına katkı sağlamaktadır. Ka. Derin web sitesi ve yayınlarını incelediğimizde yıl içinde gerçekleştirdiği faaliyetlerini yayınladığı herhangi bir faaliyet raporu bulunmamaktadır.

Ülkemizde şeffaf bir dernek olma noktasında önemli olan bir diğer kriter ise açık açık platformuna üye olmaktır. Açık açık platformu bağışçıları, bağışçıların sahip olduğu hakları tanıyan STK'ları bir araya getiren bir platformdur. Açık açık üyesi STK'lar finansal bilgilerini yansıtan bilgi ve belgeleri bu platform aracılığıyla yayınlamaktadır. Ancak Kadın Adayları Destekleme Derneği'ni incelediğimizde açık açık üyesi olmadığını görmekteyiz.

Ka. Der sosyal platformları da kullanmaktadır. Ancak Ka. Der'in uygulamasına baktığımızda yine bir veri yetersizliği ile karşılaşmaktayız. Haberler, projeler, etkinlikler başlığı altında yayınlanmış herhangi bir veri bulunmamaktadır. Basın başlığı altında ise en son yayınlanan paylaşım 2019 yılına aittir. Bu açıdan Ka. Der'in web sitelerinde ve online platformlarda bilgilerini güncel tutma kriteri yetersizdir. Derneğin web sitesinde en güncel olacak şekilde 20 ilde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olarak gerçekleştirdiği çalıştay raporu bulunmaktadır. Hiç kadın milletvekili çıkarmamış 20 ili raporlamaktadır. Daha sonra ise 8 Mart karnesi olarak gerçekleştirdiği çalışmalara yer vermektedir. Bu çalışma da 2019, 20220,2021,2022 ve 2023 yılları şeklinde yapılmıştır.

Ek olarak kurumun kurumsal yapısı ile ilgili web sitesinde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Genel yönetim kurulu hakkında kişilerin hayatı ile ilgili kısa bilgilendirici yazı olmasına rağmen aynı bilgilendirme çalışanlar için bulunmamaktadır. Çalışanların kim olduğu, hangi departmanda çalıştıkları ve kendileri ile nasıl iletişim kurulacağına dair herhangi bir bilgi web sitesinde yer almamaktadır. Muhasebe, insan kaynakları, planlama sorumlusu vb. gibi kişilerle ile iletişim kurmak isteyen bir kişi web sitesinden bu konu ile ilgili kiminle muhatap olması gerektiğini öğrenememektedir.

.

3.3. Ka Der'in Etkinlik ve Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi

Bir kurumun etkin ve verimli bir şekilde hizmet görmesi, planlanan hedeflerin etkin ve zamanında sunulması, politikaların net bir şekilde ortaya konması, en az girdi ile optimal hizmetin sunulması şeklinde ifade edilmektedir (Okçu, 2007;304). Etkililik ise sonuçların amacın gerçekleştirilmesine olan katkısını ölçmektedir (UNDP, 1997). Derneğin mali raporlarına erişemediğimiz için bu kriter etkililik üzerinden değerlendirilecektir.

Etkinlik ve verimlilik ilkesini değerlendirirken şu kriterler iyi yönetişim göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

- ✓ Dernek yönetimi kadın adayları destekleme programını yürütecek uzmanlığa sahiptir.
- ✓ Dernek programı hedeflerine ulaşmaktadır.
- ✓ Dernek programı çok farklı kesimlere fayda sağlamaktadır.

İlk kriter olan dernek yönetiminin yeterli uzmanlığa sahip olup olmamasını incelediğimizde Genel Başkan Nuray Karaoğlu lisans eğitimi Uluslararası İlişkiler ve Yönetim Bilimi olan bir kişidir. Daha önce Türkiye Kadın Girişimcileri Derneği'nin bir üyesidir. Nuray Karaoğlu, Kadın girişimciliği, örgüt içi iletişim eğitimi, toplumsal cinsiyet ve kota eğitimi gibi konularda sertifika programlarına katılmıştır. Daha önceki başkanları da incelediğimizde aynı şekilde lisans eğitimi halkla ilişkiler ve tanıtım olan Sunay Karamık yine STK geçmişi olan bir kişidir. Daha önce KAGİDER genel sekreterlik ve aynı derneğin icra kurulunda görevlerde bulunmuştur. Sunay Karamık aynı şekilde derneğin amaç ve hedeflerine uygun olarak adalet ve kalkınma partisinin İstanbul teşkilatında halkla ilişkiler ve İl Yürütme Kurulu Üyeliği yapmıştır. Genel yönetim kurulunun uzmanlığını incelediğimizde ise Genel Sekreter Yeşim Ağırman lisans eğitimi kamu yönetimi olan ek olarak çevre, sivil toplum ve sürdürülebilir kalınma gibi eğitimler de almıştır. Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda çalışmalar yapmıştır (*Ka.Der,* 2023). Genel Sayman Yasemin Öz avukatlık mesleğine mensup bir kişidir. Kaos GL derneğinin kurucu üyesi, kadın dayanışma vakfının, cinsel şiddetle mücadele derneğinin üyeliği ve avukatlığı gibi pozisyonlarda yer almıştır. Sivil Toplum Geliştirme Merkezinde hukuk uzmanı olarak görev yapmıştır. Yine genel kurulun diğer üyeleri de akademisyen, avukatlık mesleklerine mensuptur. Her biri farkı birçok STK'da gönüllü olarak çalışmış ve farklı görevlerde bulunmuşlardır.

Bir diğer dernek programı hedeflerine ulaşıyor mu kriterini değerlendirdiğimizde derneğin hedeflerini yukarıda açıkladığımız şekilde gerçekleştirdiği faaliyetlere bakarak incelememiz gerekmektedir. Dernek kadınların siyasette eşit temsiline katkı sağlamak, kadınların her alanda erkekler ile eşit statüde bulunma hedefinin gerçekleştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Örneğin Ka. Der bu amaçları gerçekleştirmek için 2008 yılından beri Türkiye'de atama ve seçimle oluşan karar organlarındaki kadın oranının düşüklüğüne dikkat çekme, kadın temsil oranını arttırmak için kadın erkek eşitliği karnesi çıkarmaktadır (*Ka.Der,* 2023).

Bir diğer örnek 2022 yılında yapılan Belediyelerde Eşitliği İzleme Projesi'dir. Bu çalışma ile Ka. Der taahhütnameyi imzalayan belediyelerden kadın ihtiyaçlarına duyarlı olmak, programların kapsayıcı ve eşitlikçi olması için teşviklerde bulanmak, taahhütnameyi imzalayan belediyelerden kadın erkek eşitliğinin kurumsallaşmasına katkıda bulanmalarını beklemek ve bu belediyelerin kadınların politika, karar ve uygulama süreçlerindeki varlıklarını izleyerek belediyeleri bu yönde dönüşmeye tetiklemelerini teşvik etmeye çalışmaktadır. Dernek 2009,2014 ve 2019 yılı seçim dönemlerinde belediye başkanlarına imzalattığı Kadın Dostu Belediye Taahhütnamesi 'ile kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik belediyeleri harekete geçirmiştir (Korkmaz, 2022).

Ka. Der seçimlerde kadın aday sayısını arttırmak için her seçim döneminde farklı kampanyalar yürütmektedir. Örneğin;2007 yerel seçiminde ''Meclise Girmek İçin Erkek Olmak Şart Mı? ''Sloganıyla hedeflerine uygun olarak faaliyet yürütmüştür. 2009 yerel seçiminde ise ''Üçümüz De Aynı Fikirdeyiz ''sloganı ve 2015 genel seçimlerinde ise ''Biz Ne Diyoruz Siz Ne Anlıyorsunuz? ''Sloganlı

kampanyayı yürütmüştür. Bu kampanyalar ve çalışmalar Ka Der'in hedef ve amaçlarına uygun olarak çalışmalar gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Ek olarak dernek web sitesinde üyeleri ve dernek ile ilgilenen kişileri bilgilendirmek amacıyla farklı akademisyen ve STK, platformun çalışmalarına da yer vermektedir.

Ka. Der yayınladığı araştırma ve bunların raporları ile toplumsal cinsiyet, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik toplumu bilgilendirici bir görev üstlenmektedir. 2014 yılında gerçekleştirdiği yerel seçimlerde kadın adaylar için bir rehber çalışmasında toplumsal cinsiyet sözlüğü bölümünde konuyla ilgili olarak bilgilendirici çalışmalar yapmıştır.

2009 Yerel Seçiminin kadınlar açısından tablosu:

	ERKEK SAYISI	KADIN SAYISI	TOPLAM SAYI	KADIN ORANI (%)
Belediye Başkanı	2.924	26	2.950	%0,8
Belediye Meclis Üyesi	30.450	1.340	31.790	%4,2
İl Genel Meclis Üyesi	3.269	110	3.379	%3,2
Köy Muhtarı	34.210	65	34.275	%0,2
Köy İhtiyar Meclis Üyesi	137.848	329	138.177	%0,2
Mahalle Muhtarı	18.178	429	18.607	%2,3
Mahalle İhtiyar Heyeti Üyesi	71.174	1.409	72.583	%1,9
TOPLAM	298.053	3.708	301.761	%1,2

(*Kader Yerel Seçimlerde Aday Kadınlar İçin Bir Rehber*, 2014)

Dernek 2023 seçimlerinde de yürüttüğü faaliyetlerle siyasette kadın erkek eşitliğine dikkat çekmektedir. Bu seçimde mecliste kadın sayısını arttırmak için kadın adayları tanıtıcı broşürler ve videolar yayınlamıştır. Ek olarak Genel Başkan Nuray Karaoğlu bu dönemde katıldığı televizyon programları ile kadın milletvekili oranını arttırmaya yönelik çalışmalarını programlarda sunmuştur. Dernek,2023 seçimleri için amaçlarıyla uygun olacak şekilde çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Farklı kesimlere fayda sağlam kriterini değerlendirdiğimizde dernek kadın adayların görünürlüğünü arttırmak amacıyla kurulduğunu görmekteyiz. Belli bir kesim için savunuculuk gerçekleştirmektedir. Çalışmaları farklı birçok kesime fayda sağlayan bir dernek değildir. Dernek özel olarak kadın temsili ile ilgilenmektedir.

3.4. Ka. Der'in Hesap Verebilirlik İlkesi Açısından Değerlendirilmesi

Kurumda bulunan görevlilerin yetki ve sorumluluklarının kullanılmasında, hizmet alıcılara karşı cevap verebilir olmasını, eleştiri ve talepleri dikkate alarak hareket etmelerini, başarısızlık durumunda sorumluluk alma gerekliliği şeklinde tanımlanan hesap verebilirlik kavramı iyi yönetişimin bir diğer önemli ilkelerinden biridir. Başka bir tanıma göre ise hesap verebilirlik bir kişi ya da kurumun yürüttüğü faaliyetleri ve bunların sonuçlarını ilgi duyanlara ve yasal mercilere bildirme yükümlülüğü olarak tanımlanmaktadır (Yuesti et al., 2016).

Derneğin iyi yönetişim kriterini değerlendirirken hesap verebilir olmasını da dikkate almamız gerekmektedir. Hesap verebilirliğinin STK'lar için önemli olmasının bazı nedenleri vardır. Bunlardan bazıları şu şekildedir. STK'lar finansman ve bu finansmanın sonuçlarını toplumla paylaşmadığında bazı olumsuz haberler çıkmaktadır. Ülkemizde dönem dönem STK yolsuzluk iddiaları yaşanmaktadır (María del Mar Gálvez Rodríguez, 2012;663). Bu nedenle STK'lar için hesap verebilirlik kavramı değerlendirmeye dahil edilmiştir.

Çalışmada Ka. Der'in hesap verebilirlik düzeyini değerlendirmek için aşağıda belirtilen kriterler incelenmiştir.

- ✓ Bağımsız denetim raporu bulunuyor mu?
- ✓ Bağışçı hakları beyannamesi var mı?
- ✓ Tüzük, Misyon ve vizyonu web sitesinde yayınlanıyor mu?

STK'larda iç ve dış denetim olmak üzere iki denetim sistemi bulunmakta ve denetim sonuçları farklı mercilere raporlanmaktadır (Güner, 2019;43).Dernekler, dernekler kanunun 9. Maddesine göre iç denetim yaptırmak esastır. Ancak Genel kurul, yönetim kurulu veya bağımsız denetim kuruluşlarınca denetim yapılmış olması, denetim kurulunun yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz (*Dernekler Kanunu*, 2004).

Denetim kurulu; derneğin, tüzüğünde gösterilen amaç ve amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediğini, defter, hesap ve kayıtların mevzuata ve dernek tüzüğüne uygun olarak tutulup tutulmadığını, dernek tüzüğünde tespit edilen esas ve usullere göre ve bir yılı geçmeyen aralıklarla denetler ve denetim sonuçlarını bir rapor halinde yönetim kuruluna ve toplandığında genel kurula sunar (*Dernekler Kanunu*, 2004).

STK 'lar resmi olarak yaptırdıkları iç denetim raporunu web sitesinde yayınlayabileceği gibi resmi organlarca yapılan denetim dışında kuruluşlar dış denetim de yaptırabilmektedir. Bu kuruluşların hesap verebilir nitelikte olmasına katkı sağlamaktadır. Bir STK'nın bağımsız denetim yaptırması kuruluşun üyelerine ve dışarıdan kuruma dahil olmak isteyen bireylere karşı ne derecede hesap verebilir

olduğunun bir göstergesidir. Bağımsız denetimde kurumun raporları, banka bakiyeleri ve kuruluşların kayıtları, gelen bağışlar, kuruluşun yapmış olduğu harcamalar incelenir ve karşılaştırılır. Denetim sonunda alınan rapor web sitesinde paylaşılarak şeffaf bir kurum olma niteliği kazanılmasına katkı sağlayacaktır. Örnek kurumumuz olan Ka. Der'in web sitesi ve yayınları incelendiğinde derneğin yaptırdığı iç denetim raporunu paylaşmadığı görülmektedir. Ek olarak kurum herhangi bir bağımsız denetim de yaptırmamaktadır. Dernek bu ilke açısından yetersiz kalmaktadır.

İlgili kişilere karşı cevap verebilir durumu olarak değerlendirdiğimizde Ka. Der web sitesinde iletişim bilgileri ile birlikte iletişim formu butonu bulunmaktadır. Yine mail aracılığıyla dernekle ilgili kişilerin soru sormasına olanak sağlanmaktadır.

Ülkemizde STK'lar bağışçı haklarına önem vermelerinin önemli bir örneği olarak bağışçı hakları beyannamesi yayınlamaktadırlar. Bu beyannamelerde güncel finans durumunu paylaşacakları, bağışların gizlenmesi, verilen bağışın amacına uygun kullanılacağı konusunda garanti isteme gibi maddeler yer alabilmektedir. Ka. Der'e baktığımızda bağış yapan kişilerin haklarının yer aldığı herhangi bir bağışçı hakları beyannamesi düzenlemediği görülmektedir.

Ka. Der genel başkanları rotasyon ilkesi ile çalışmaktadır. *Buna göre bir yönetim kurulu üyesi, iki dönem görev yaptıktan sonra üçüncü dönem için aday olamamaktadır* (*Ka.Der,* 2023). Bu ilkeyle dernek, yönetimin uzun süreler aynı kişilerde toplanmasının yani yönetimde kadrolaşmanın önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

Derneğin tüzüğü web sitesinde yer almaktadır. PDF şeklinde indirme olanağı da bulunmaktadır. Ek olarak hedefleri ile uygun bir şekilde olan dernek misyon ve vizyonu yine web sitesinde bulunmaktadır.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İyi yönetişim kavramının kalitesi üzerine pek çok farklı gösterge üretilmiştir. Bunlardan bazıları küresel boyuttayken bazıları yerel niteliktedir. İncelemeye ilk olarak başladığımız SGI ülkelerin yaşadığı kaynak, katılım, borçlanma gibi sorunlara sürdürülebilir politika tavsiyeleri üretme amacıyla üretilmektedir. SGI, sadece sonuçlara dayalı olarak bir değerlendirme gerçekleştirmez. Belirtilen amaçları değerlendirmek için ülkelerin bağlamsal faktörlerini de dikkate alacak şekilde reform kapasitelerine odaklanarak ölçüt üretmektedir. Her yılın ilgili raporunda kapasite ve uygulamanın sonuçları araştırılmaktadır. SGI, iyi yönetişimi değerlendirmek için Yönetici Kapasitesi ve Yönetici sorumluluğu olarak iki kategoride toplamda 13 gösterge geliştirmiştir. SGI'nın iyi yönetişim kategorisini incelediğimizde iyi yönetişimi devlet ve toplum birlikteliği vurgusu üzerinden değerlendirmektedir. Ülkenin kurumsal düzenlemelerinin bunu ne derece mümkün kıldığına vurgu yapmaktadır. SGI şeffaf bir anlayışla web sitesinde anket sorularına, ilgili ülke raporlarına ve uzmanlara da erişim sağlamaktadır. 2009 yılında 30 ülke için veri üretirken günümüzde bu sayı 41 ülke sayısına ulaşmıştır. Verilerinin bazıları nicel iken çoğunluğunu nitel verilerden oluşturmaktadır. Verileri sunma açısından ayrıştırılmış yöntem kullanmaktadır. İyi yönetişimin karşılaştırmaya uygun verileri 2014 ve 2022 yıllarına aittir.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü**,** Yolsuzluk Algılama İndeksi ile iyi yönetişimin yolsuzluğun yokluğu ilkesine dayalı olarak hükümetlerin kurumlarının kalitesini değerlendirmektedir. Kuruluş savunuculuk ve devletleri kamu yolsuzluğu hakkında bilgilendirmek için veri üretmektedir. Verileri toplu sıralamalar şeklinde yayınlamaktadır. Bu açıdan hükümetleri utandırma yoluyla dolaylı olarak etkileyebilse de sorun alanlarının tespitinde yetersiz kalmaktadır. Ek olarak CPI, yalnızca kamu yolsuzluğunun derecesini değerlendirmektedir. Büyük şirketlerin, sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirmiş olabileceği yolsuzluğu araştırmamaktadır. CPI kamu yolsuzluğuna odaklanması diğer aktörlerin gerçekleştirebileceği yolsuzluk kusurlarını gizleyebilme tehlikesini barındırmaktadır (Löwenheim, 2008). CPI kullandığı kaynaklar dolayısıyla da eleştirilmektedir. Farklı kuruluşların yolsuzluk göstergeleriyle çalışmaktadır. Ancak bu kuruluşların bazıları kamu yolsuzluğunu araştırmamaktadır. Bazıları siyasi yolsuzluğa ya da yolsuzluğun epifonel yanlarını değerlendirmektedir. Yolsuzluğun klientalizm, nepotizm, patronaj, sistemik ayrımcılık gibi birçok çeşidi olabilir. Ancak CPI bunun ayrımını varsaymaz. Yolsuzluğu farklı şekilde algılayan çok çeşitli kaynakları kullanarak yolsuzluğun çok soyut bir biçimini sıralamaktadır. CPI, kaynakları incelendiğinde rüşvet verme riskinin ön planda olduğu görülmektedir. Ek olarak bu kaynaklarda baskın olan uzman değerlendirmeleri ve anketleridir.

Çalışma yalnızca uzmanların ve iş adamlarının algılarını değerlendirmeye katmaktadır. Sıradan vatandaşların yolsuzluk algılarına başvurmamaktadır. CPI karşılaştırabilirlik açısından incelendiğinde çalışmada önemli olan puanlardır. Çünkü CPI zaman içinde ülke sayısını arttırdıkça sıralamalar değişmektedir. Kuruluş da bu yüzden değerlendirme kriteri olarak puanlara işaret etmektedir. Kuruluş 2012 yılında puanlama ölçeğini değiştirdiği için 2012 öncesi veriler karşılaştırabilir değildir.

İyi yönetişimin hukukun üstünlüğüne odaklanarak değerlendiren hukukun üstünlüğü endeksi, uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan dünya adalet projesi tarafından üretilmektedir. Çalışma hukuk devleti olmanın en önemli koşulu olarak güvenliği göstermektedir. Bu Robert Rotberg 'in iyi yönetişim tanımıyla benzemektedir. Çalışma güvenlik, hükümetin hesap verebilir oluşu, yolsuzluk gibi kriterler kullanarak iyi yönetişimi hükümetin kurumlarının kalitesi olarak değerlendirmektedir. Endeks, ülkelerin bağlamsal özelliklerini dikkate alacak şekilde gayri remi adalet için de veriler toplamaktadır. Bu anlayış Grindle 'ın yeterince iyi yönetişim kavramına benzemektedir. Çalışma uzmanlara, vatandaşlara sorduğu anket sorularını da internet sitesinde yayınlamaktadır. Göstergelerin araştırdığı konu web sitesinde ve raporlarda kısaca açıklanır. Ancak o göstergeyi hangi soruların oluşturduğu açıklanmaz. Çalışma yalnızca objektif göstergelere dayalı olarak değerlendirme gerçekleştirmez. Ülkelerin yasal düzenlemelerini değerlendirmenin yanında vatandaşların, uzmanların bu yasalara uygun şekilde yaşayıp yaşamadığını araştırır. İndeks rüşvet verilmesi, kamu kaynaklarının özel çıkar için kullanılması ve kamu fonlarının kötüye kullanılması şeklinde yolsuzluğun yokluğu göstergesinde kamu yolsuzluğunu değerlendirmektedir. Veriler ülkelerin aldıkları puanlar doğrultusunda bir sıralamaya göre sunulur. Ancak bu sıralamalar ülke sayısı arttıkça da değişmektedir. Bu endekste de önemli olan ülkelerin aldığı puanlardır.

Demokrasi çeşitleri çalışması demokrasiyi farklı şekilde kavramsallaştırması ile endeksler arasında dikkat çekmektedir. Çalışma; *seçime dayalı, liberal, çoğunlukçu, mutabakata dayalı, katılımcı, müzakereci ve eşitlikçi* olacak şekilde kavramsallaştırdığı demokrasi anlayışında seçime dayalı demokrasiyi en önemli kriter olarak görmektedir. Her demokrasi koşulunun temel bileşeni olarak seçim demokrasisini saymaktadır. Çalışma demokrasinin çeşitlerini 450'den fazla değişken üzerinde değerlendirmeye imkân vermesi ile en kapsamlı çalışmalardan biridir. Verileri hem objektif hem de algılara dayanmaktadır. Verilerini sunma yöntemi ise ayrıştırılmış şekildedir. Her bir gösterge farklı demokrasi çeşitlerinde nasıl çalışmakta olduğunu görmemize imkân sağlamaktadır.

CPIA gelişmekte olan ülkelerde kalkınmayı gerçekleştirebilmek için kalkınma kaynaklarının doğru kullanımına vurgu yaparak bir değerlendirme yapmaktadır. Çalışma iyi yönetişimi kurumların kalitesine vurgu yaparak ele almaktadır. CPIA değerlendirmeleri dünya bankasının personelinin algılarından oluşmaktadır. Bu algılar neticesinde verilen puanlar IDA kaynaklarının tahsisinde girdi olarak kullanılmaktadır. En önemli yönü ise bu hesaplamada D kümesine yüzde 68 ağırlık verilmesidir.

Bu doğal olarak bizlere ülkelerin politikasının ve kurumlarının kalitesinde iyi yönetişim kriterlerinin önemli görüldüğü çıkarımını yaptırmaktadır. CPIA sık sık revize olmaktadır. Yönetişim ile ilgili konuları yansıtan D kümesi çalışmaya 1997 yılında eklenmiştir. Bu kümede ülkelerin hükümetlerinin açık, hesap verebilir ve şeffaflığını değerlendiren çalışma kendi verilerini şeffaf bir şekilde yayınlamaya ise 2005 yılında başlamıştır. Sonuçların sunumu açısından ayrıştırılmış yöntem kullanmaktadır. İyi yönetişimi şeffaflık, yolsuzluğun kontrolü, mülkiyet hakları şeklinde kategorilere ayırarak kamu sektörü yönetimini ve kurumlarını değerlendirmektedir.

Küresel Rekabet edebilirlik endeksi ülkeleri belirlediği 12 gösterge ile ülkelerin üretkenlik seviyelerini değerlendirmektedir. Çalışmanın amacı ülkeleri uzun vadeli politikalar üretmede etkilemektedir. GCR incelediğinde genel olarak ülkenin iş gücü ve sağlığı üzerine eğilmektedir. Bu da onu yatırımcılar için faydalı bir kılavuz haline getirmektedir. 141 ülke sayısı ile küresel nitelikte olan çalışma hem yaptığı anketlerle algıları ölçmekte hem de ulusal hükümetlerin objektif verilerini de çalışmaya dâhil etmektedir. Göstergeler incelendiğinde genellikle üretimi etkileyecek altyapı, pazar hacmi, eğitim ve güvenlik gibi alanlar ölçüt olarak kullanılmaktadır. Çalışma ülkelerin mal ve hizmet üretimindeki performansını değerlendirdiği için yine Rotberg 'in iyi yönetişim kavramıyla benzer olarak ölçüt gerçekleştirmektedir. Vatandaşların temel ihtiyaçları arasında bulunan sağlık, eğitim ve altyapı gibi göstergelerin yanında bir ülkenin barınma ihtiyacını karşılama düzeyi ve gıdaya erişim gibi kriterler de çalışmaya dâhil edilmesi gerekmektedir. Bunlar ülkelerin rekabet edebilirlik kapasitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Yetersiz barınma ve gıda konularında sorun yaşayan ülkelerin iş gücü piyasasındaki durumunu değerlendirmek sorunlu olmaktadır. Sonuçların sunumu açısından toplu sıralamaları kullanmaktadır. Her kategoride ayrıntılı değerlendirme sunmasına rağmen sıralamalar ülke sayısı arttıkça değişmektedir.

İyi yönetişimin şeffaflık ilkesinin bir ölçütü olan Açık Bütçe Araştırması bütçe süreçlerinin şeffaf olması ve bu sürece vatandaşların katılımını teşvik etmek amacıyla gerçekleştirilen bir çalışmadır. Çalışma yalnızca ülkelerin bütçe şeffaflığındaki durumunu değerlendirir. Ülkelerin bütçeleri belirlemesinde ve devamında sürecin takip edilmesini dâhil etmeye çalışmaktadır. Hükümetlerin bütçe verilerini şeffaf bir anlayışla açıklaması ve katılımcılığa vurgu yaparak vatandaşları da birer aktör olarak dâhil etmeye çalışmaktadır. Kapsam olarak 117 ülkeyle küresel nitelikte olan çalışma 8 bütçe belgesinin kamuya açık bir şekilde gerçekleşmesi durumunu değerlendirmektedir. Ülke uzmanlarına sorduğu algı anketleri ve ulusal hükümetlerin bütçe belgelerini inceleyerek değerlendirme yapar. Anketi cevaplayanlardan kanıta dayılı olarak puan vermesini beklemektedir. Çalışmanın en önemli eleştiri nokrası ise merkezi hükümetlerin bütçelerini değerlendirmesidir. Pilot uygulama olarak 2010 yılında bazı ülkelerin yerel yönetimlerinde anket çalışması yapılmıştır ancak bu karşılaştırmaya olanak verecek

yapıda değildir. IPS, savunuculuk faaliyeti de yürüten bir örgüttür. Hükümetleri vatandaş bütçeleri oluşturmaya teşvik etmeye çalışmaktadır.

Sosyal ilerleme Endeksi geleneksel ölçütlerin ötesinde ölçüm yapmak amacıyla, politika taahhütleri yerine çıktılara odaklanarak değerlendirme yapmaktadır. Bu niteliği ile çalışma ulusal hükümetlerin iyi yönetişimin ilkelerinin performansını değerlendirmektedir. Çalışma karar alıcıları toplumlarda doğru ilerlemeyi başlatmada teşvik etmek amacıyla üretilmektedir. Sosyal ilerleme endeksi iyi yönetişimin birçok boyutu hakkında ölçüt geliştirmiştir. Bunlar beslenme ve tıbbi bakım gibi temel haklardan, Gay ve lezbiyenlerin kabulü, akademik özgürlük şeklinde geniş bir skaladadır. Çalışma verilerini ayrıştırılmış olarak sunmaktadır. Kullanıcılar temel insan ihtiyaçları, fırsat ve refahın temelleri skalasındaki konulardan herhangi birini seçebilerek değerlendirme yapabilmektedirler. Ancak ülkeleri seviyelerine göre gruplayarak bir sıralamada gerçekleştirmektedir. Bu da benzer gelire sahip ülkelerin hangi alanlarda geri kaldığını görmemize olanak sağlamaktadır. Bir ülkenin hangi alanlarda güçlü politikalara sahip olduğu hangi alanlarda ise düzenleme yapması gerektiği açıklanmaktadır. 2014-2022 yıllarındaki veriler karşılaştırılabilir niteliktedir. Çalışma 149 ülke sayısıyla küresel niteliktedir.

Dünya Yönetişim Göstergeleri ülkeleri aldıkları puan doğrultusunda toplu olarak sıralamaz. Altı iyi yönetişim boyutunda ülkeleri puanlamaktadır. WGI en önemli eleştiriyi detaylı bir iyi yönetişim kavramsallaştırması yapmaması üzerinden alır. İnternet sitesinde iyi yönetişimin basit bir tanımı yapılmaktadır. Ek olarak iyi yönetişimin altı boyutunu da detaylı olarak açıklamaz. Bu çalışmanın en önemli avantajı ise iyi yönetişimin birden fazla boyutu hakkında değerlendirme yapmasıdır. Kullanıcılara belli bir konu seçerek araştırma yapma imkânı tanımaktadır.

Özgürlük evi değerlendirmesi ise ülkeleri genel bir demokrasi puanına göre sırlayan çalışmadır. Ülkeler aldıkları puanlar doğrultusunda özgür, kısmen özgür ve özgür değil durumlarını almaktadır. Çalışma ülkelerin demokrasi durumunu ilerletmede farkındalık oluşturmak üzere üretilmektedir. Çalışmanın en önemli eleştiri noktası ise çok dar bir demokrasi durumunu değerlendirmektir. Özgürlük evi demokrasinin bileşenlerini oluşturan seçim, katılım, hukukun üstünlüğü gibi birçok alanı değerlendirmeye dâhil eder ancak bunları genel bir özgürlük puanına indirger. Sonuçlarını ülkelerin aldıkları puanlar doğrultusunda toplu sıralamalar olarak sunmaktadır.

Yerel düzeyde bir çalışma olan belediye yönetişim karnesi özelde belirlediği 37 ilçe belediyesinin yönetişim kalitesine odaklanmaktadır. Çalışma iyi yönetişimi ve onun ilkelerini kurumlarda yaymak için yapılmıştır. Kurum olarak belediyeleri seçen araştırma seçtiği kriterler çerçevesinde iyi yönetişimi ölçülebilir hale getirmeye çalışmaktadır. Hem sübjektif hem de objektif verilerden oluşan çalışma sonuçlarını ayrıştırılmış olarak sunmaktadır. Ek olarak belediye yönetişim karnesi iyi yönetişimin birçok boyutunda değerlendirme gerçekleştirmektedir.

İyi yönetişim göstergeleri incelendiğinde genel olarak üst düzey yönetişim göstergelerini görmekteyiz. Yerel düzeye iyi yönetişimin kalitesi üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle çalışmada Ka. Der'in iyi yönetişim kalitesi değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Ka.der'in yönetişim kalitesini ilkeler üzerinden incelediğimizde etkinlik ve verimlilik kriterine baktığımızda dernek bu konuda oldukça başarılıdır. Kuruluş amaç ve hedeflerine uygun olarak çalışmalar gerçekleştirmektedir. Tüzüğünde, misyon ve vizyonun da belirttiği amaçlar için faaliyet göstermektedir. Kadınların siyaset dahil her alanda görünürlüğünü arttırmak için hem kurum içi çalışmalar hem de ulus ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde gerçekleştirdiği yayınlar ve kampanyalar yürütmektedir. Web sitesi, sosyal medya gibi mecralarda bu çalışmalarını paylaşarak etkiyi arttırmaktadır. Derneğin en güçlü olduğu kriter etkinlik ve verimliliktir. Yayınladıkları raporları sosyal medya, televizyon programı gibi farklı alanlarda sunarak etkinliklerini arttırmaktadır. Dernek kurulma amacına uygun şekilde toplumu ve yönetimi etkilemeye çalışmaktadır. Özellikle seçim döneminde yürüttükleri kampanyalar ve yayınladıkları 8 Mart Karneleri kurumun önemli çalışmalarındandır.

Derneği hesap verebilirlik ilkesi açısından değerlendirdiğimizde dernek STK'lar için önemli bir hesap verebilirlik göstergesi olan bağımsız denetim yaptırmamaktadır. Web sitesi ve raporlarda bu konuyla ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Bir diğer eleştiri noktası ise Bağışçı Hakları Beyannamesi yayınlamamasıdır. Dernekte yaşanan gelişmeler için ise üyelerine gönderdikleri aylık bültenler oldukça yararlıdır. Ancak bu bültenler üye olmayan kişilerin erişiminde değildir. E- bülten şeklinde üyelere aylık olarak gönderilen çalışmaların web sitesinde yayınlanması üye olmayan kişilerin de bu bilgilere erişmesini sağlayacaktır.

Katılımcılık ilkesi web sitesi ve raporlar göz önüne alınarak bir değerlendirme yapıldığı için bu noktada derneğin katılımı teşvik etme yöntemleri değerlendirmeye dahil edilmiştir. Dernek toplantı, ziyaret ve atölyelerde aktif bir şekilde yer aldığı için bu kriterde de dernek başarılıdır. Ancak genel kurul toplantıları ile ilgili bir paylaşım bulunmaması bize katılımcılık konusunda derneğin tam olarak bilgisini vermemektedir. Ancak bu toplantı bilgisi ve toplantı tutanakları ile ilgili bilginin olmaması şeffaflık ilkesi ile ilgili endişeleri göstermektedir.

Derneği şeffaflık kriterine göre incelediğimizde diğer kategorilere göre yetersiz olduğunu görmekteyiz. Ülkemizde STK'ların şeffaflık noktasında en önemli göstergeleri mali bilgilerini halka açık bir şekilde web sitelerinde yayınlamalarıdır. Ancak dernek finansal bilgilerini web sitesinde ya da faaliyet raporunda yayınlamamaktadır. Dernek yıl içinde herhangi bir beyannamesini de aynı şekilde paylaşmamaktadır. Bu gibi nedenler derneğin şeffaflık ilkesinde iyileştirmeler yapma gerekliliğini göstermektedir.

Ka. Der'in Internet sitesinde toplantı gündemleri, gündem maddeleri genel kurul toplantı tutanakları gibi bir bölümün de yer alması derneğin şeffaflık ilkesine katkı sağlayacaktır. Her faaliyet yılı sonunda o yıla ait çalışmaları ve sonuçlarını içeren bir faaliyet raporu hazırlanması hesap verebilirlik noktasında derneğe olumlu bir imaj verecektir. STK'lar belirli periyotlar ile faaliyet raporlarını elektronik ortamda üyeler, bağışçılar, yararlanıcılar ve kamuoyu ile paylaşmalıdır. E bülten şeklinde hazırlanan aylık çalışmalar yalnızca üyelerin bilgisine değil, web sitesi aracılığıyla tüm kişilerle paylaşılmalıdır. Dernek sesli yayınlar, podcast gibi yeni katılım yöntemlerini de dernek bünyesine entegre edebilir.

Bu çalışmada ülkemizde kadın erkek eşitliği alanında faaliyet gösteren Kadın Adayları Destekleme Derneği'nin yönetişim kalitesinin değerlendirmesini, derneğin web sitesi ve yayınladığı raporlar ile yapılmıştır. Çalışma ile STK'ların iyi yönetişim kalitesini iyileştirmek, bireylere sivil toplum kuruluşlarını değerlendirebilmek için bir araç sunmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile dernek üyeleri ya da derneklere üye olmak isteyen kişilerin, STK'ların iyi yönetişim kriterine göre değerlendirmelerine yardımcı bir ölçek olacağı düşünülmektedir.

Çalışma iyi yönetişim ilkelerinin her birine denk gelecek şekilde hazırlanacak anket çalışması ile hem dernek yöneticilerinin hem de üyelerin iyi yönetişim algılarına başvurarak ilerletilebilir. Yerel düzeyde STK'ların iyi yönetişim düzeyini derecelendirmek için bir ölçek geliştirmek sorun alanlarının tespiti, hizmet sunum kalitesi gibi noktalarda ülkemizde STK'ların ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Ek olarak sübjektif değerlendirme kriterleri objektif sonuç göstergelerini birleştirerek bir ölçek geliştirmek bu gibi kurumların kalitesini arttırmada fayda sağlayacaktır.

5. KAYNAKÇA

Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The colonial origins of comparative development: An empirical investigation: Reply. *American Economic Review*, *102*(6), 1369.

Yıldızcan, C. (2011). Küreselleşme Çağında Demokrasi Talebi: İyi Yönetişimin Kötü Çocukları. *Küreselleşme ve Demokrasi-Küreselleşmenin Farklı Yüzleri*, *1*, 290-333

Adcock, R., & Collier, D. (2001). Measurement validity: A shared standard for qualitative and quantitative research. *American Political Science Review*, *95*(3), 529–546.

Agere, S. (2000). *Promoting good governance: Principles, practices and perspectives*.

Akademi, A. (2022). *Belediye Yönetişim Karnesi*. https://argudenacademy.org/(22 mayıs 2022).

Aktan, Ç. C. (2010). Türkiye'de Üretim Ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası Coşkun Can Aktan Natıonal Competıtıveness Polıcy Of Turkey Towards Growth And Employment. *EkonoBilimleriDergisi*, *2*(2), 166–197.

Aline, B., & Frank, V. E. (2013). *Action for Good Governance in Sports*. www.aggis.eu/playthegame.org

Almquist, R., Grossi, G., van Helden, G. J., & Reichard, C. (2013). Public sector governance and accountability. *Critical Perspectives on Accounting*, *24*(7–8), 1–5.

American Heritage Dictionary. (2022).https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=governance

Andrei Shleifer, R. W. V. (1993). *Andrei shleifer and robert*., 599–617.

Andrews, M. (2010). Good government means different things in different countries. *Governance*, *23*(1), 7–35.

Annan, K. (1998). *The quiet revolution*.

Annex A . *Open Budget Survey 2019 Methodology*. (2019). 1–4.

Argüden. (2019). *Kapsayici belediye yönetişim karnesi*.

Argüden, Y. (2014). *İyi Yönetişim, Kaliteli Yaşam*.

Arndt, C. (2008). The politics of governance ratings. *International Public Management Journal*, *11*(3), 275–297.

Banerjee, A., Mullainathan, S., & Hanna, R. (2012). *Corruption. Working Paper*. 1–64. http://www.nber.org/papers/w17968%0ANATIONAL

Barnett, M. (2016). Accountability and global governance: The view from paternalism. *Regulation and Governance*, *10*(2), 134–148.

Baumann, H. (2020). The corruption perception index and the political economy of governing at a distance. *International Relations*, *34*(4), 504–523. https://doi.org/10.1177/0047117819897312

Bayramoğlu, S. (2002). *Küreselleşmenin yeni siyasal iktidar modeli: Yönetişim*. 85–116.

Bayramoğlu, S. (2012). *Yönetişim Zihniyeti*.*İstanbul: İletişim Yayınları*, 27-60.

Benz, A., & Papadopoulos, Y. (2006). *Governance and democracy*. London: Routledge.

Bersch, K., & Botero, S. (2014). Measuring governance: Implications of conceptual choices. *European Journal of Development Research*, *26*(1), 124–141.

Besançon, M. (2003). Good Governance Rankings: The Art of Measurement. *World Peace Foundation Reports*, *36*, 1–47. http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/wpf36governance.pdf

Bevir, M. (2009). The construction of governance. *International Journal of Organization Theory & Behavior*, *12*(1), 60–87. https://doi.org/10.1108/ijotb-12-01-2009-b004

Bevir, M. (2011). Collaborative governance. In *The SAGE Handbook of Governance*. https://doi.org/10.4135/9781446200964.n25

Bilge, S. (2015). A New Approach in Public Budgeting : Citizens ' Budget . *Journal of International Education and Leadership*, *5*(1), 1–17.

Bo Rothstein. (2012). *Good Governance*. 143–150.

Boas, T. C., & Gans-Morse, J. (2009). Neoliberalism: From new liberal philosophy to anti-liberal slogan. *Studies in Comparative International Development*, *44*(2), 137–161. https://doi.org/10.1007/s12116-009-9040-5

Boeninger, E. (1992). Governance and development: issues and constraints. *Proc. World Bank Annual Conference on Development Economics, 1991*, 267–302. https://doi.org/10.1093/wber/5.suppl_1.267

Bovaird, T., & Löffler, E. (2003). Evaluating the quality of public governance: Indicators, models and methodologies. *International Review of Administrative Sciences*, *69*(3), 313–328.

Bovens, M. (2004). Public Accountability. *Oxford: Oxford University Press*.

BOZKURT, Y. (2014). *Yerel Demokrasi Aracı Olarak Türkiye'de Kent Konseyleri: Yapı, İşleyiş Ve Sorunlar*. 139.

Capano, G., Howlett, M., & Ramesh, M. (2015). Varieties of Governance: Dynamics, Strategies, Capacities. In *Studies in the Political Economy of Public Policy*.

Chhotray, V., & Stoker, G. (2014). Governance theory and practice: The case of Europe. In *Human Rights and Ethics: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications* (Vol. 1). https://doi.org/10.4018/978-1-4666-6433-3.ch006

Christopher Hood, H. M. (2007). The tools of government in the digital age. In *Bloomsbury Publishing*.

Cope, S., Leishman, F., Starie, P., Cope, S., Leishman, F., & Starie, P. (1997). *Globalization , new public management and the Futures of police management*.

Coppedge, M., Lindberg, S., Skaaning, S. E., & Teorell, J. (2016). Measuring high level democratic principles using the V-Dem data. *International Political Science Review*, *37*(5), 580–593. https://doi.org/10.1177/0192512115622046

Corruption Perceptions Index. (2022). https://www.transparency.org/

Court, J., Hyden, G., & Mease, K. (2002). United Nations Assessıng Governance : Methodologıcal Challenges. *World*, *August*, 1–23.

CPIA. (2022). *Country Policy and Institutional Assessment.* https://www.worldbank.org/en/data/datatopics/cpia

Çukurçayır, M., Özer, M., & Turgut, K. (2021). *Yerel yönetimlerde yolsuzlukla mücadelede yönetişim ilke ve uygulamaları*. 1–25.

De William, M. (2008). Measurements and markets: Deconstructing the corruption perception index. *International Journal of Public Sector Management*, *21*(7), 777–797. https://doi.org/10.1108/09513550810904569

Delgado, M., & Ketels, C. H. M. (2014). *Moving to a New Global*. *June*.

Desrosières, A. (1998). The politics of large numbers: A history of statistical reasoning. *Harvard University Press*.

Doornbos, M. (2001). Good governance: The rise and decline of a policy metaphor? *Journal of Development Studies*, *37*(6), 93–108.

Doornbos, M. (2006). 'Good Governance': The Metamorphoses of a Policy Metaphor. *Global Forces and State Restructuring*, *Hout 2004*, 73–92.

Dunsire, A. (1993). Manipulating social tensions: Collibration as an alternative mode of government intervention. *Max-Planck-Institut Für Gesellschaftsforschung*, *93*, 1–49.

Erkkilä, T., Peters, B. G., & Piironen, O. (2016). Politics of Comparative Quantification: The Case of Governance Metrics. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, *18*(4), 320. https://doi.org/10.1080/13876988.2016.1145871

Erkkilä, T., & Piironen, O. (2014). *Innovation : The European Journal of Social Science Research (De) politicizing good governance : the World Bank Institute , the OECD and the politics of governance indicators*. *March 2015*, 37–41.

Evans, P., & Rauch, J. E. (1999). Bureaucracy and growth: A cross-national analysis of the effects of "weberian" state structures on economic growth. *American Sociological Review*, *64*(5), 748–765. https://doi.org/10.2307/2657374

Fredoom House. (2022). https://freedomhouse.org/(15 Nisan 2021)

Fukuyama, F. (2013). What is governance? *Governance*, *26*(3), 347–368. https://doi.org/10.1111/gove.12035

Fukuyama, F. (2016). Governance: What Do We Know, and How Do We Know It? *Annual Review of Political Science*, *19*(December 2015), 89–105. https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-042214-044240.

Gaudin, J. (1998). *Gaudin_Modern Gov*erment,Yesderday and Today:Some Clarifications to be gained from French government policies International Social Science Journal,50(155),47-56.

Gisselquist, R. M. (2014). Developing and evaluating governance indexes: 10 questions. *Policy Studies*, *35*(5), 513–531. https://doi.org/10.1080/01442872.2014.946484.

Global Competitiveness Report. (2022). https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020/(25 nisan 2022).

Gradišek, A., Arko, A., Prinčič, B., Bernik Bogataj, B., Ilić, B., Miklavčič, D., Baghrizabehi, D., Lukič, G., Strban, G., Kovačič, G., Pensa, I., Šalinovič, I., Sladič, J., Drnovšek, K., Tičar, L., Zorman, M., Avbelj, M., Repolusk, M., Weber, N., … World Justice Project. (2021). *Rule of Law Index 2021 (World Justice Project)*. https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf

Graham, J., Amos, B., & Plumptre, T. (2003). Principles for Good Governance in the 21 st Century - Policy Brief No. 15. *Policy Brief No.15*, *15*, 1–8.

Grindle, M. S. (2004). Good enough governance: Poverty reduction and reform in developing countries. *Governance*, *17*(4), 525–548. https://doi.org/10.1111/j.0952-1895.2004.00256.x

Grindle, M. S. (2011). Good Enough Governance Revisited. *Development Policy Review*, *29*(SUPPL. 1), s199–s221. https://doi.org/10.1111/j.1467-7679.2011.00526.x

Güler, B. A. (2003a). *Devlette Reform*. *77*.

Güler, B. A. (2003b). Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye. *Praksis Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*, 93–116.

Güner, M. F. (2019). Üçüncü sektörde finansal şeffaflık sorunu: Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının şeffaflık düzeylerinin incelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*.

Hall, R. E., & Jones, C. I. (1999). Why do Some Countries Produce so Much More. *Quarterly Journal*

of Economics, February, 83–116.

Hallerberg, M. M. K. (2013). Measuring governance. *Comparative Politics Newsletter*, 1–2.

Harrison, E. (2007). Corruption. *Development in Practice*, *17*(4–5), 672–678. https://doi.org/10.1080/09614520701469971

Hatun Korkmaz. (2020). *İYi Yönetişim Ve İnsani Kalkinma:Afrika Ülkeleri Örneği*.

Helmut K. Anheier, Matthias Haber, M. A. K. (2018a). *Governance Indicators : Approaches , Progress , Promise*.

Helmut K. Anheier, Matthias Haber, M. A. K. (2018b). *Governance Indicators: Approaches, Progress, Promise*. 103.

Henk Addink. (2019). *Good governance: Concept and context.* Oxford University Press.

Holmberg, S., & Rothstein, B. (2012). Good Government: The Relevance of Political Science. *Good Government: The Relevance of Political Science*, 1–354. https://doi.org/10.4337/9780857934932

House, F. (2022). *Freedom in the World 2022 Methodology*.

Howlett, M., & Ramesh, M. (2014). The two orders of governance failure: Design mismatches and policy capacity issues in modern governance. *Policy and Society*, *33*(4), 317–327.

Ivanov, K. (2009). Fighting corruption globally and locally. In Ethics and Integrity in Public Administration: Concepts and Cases. *Routledge.*, 158–166.

İzci, F., & SARITÜRK, M. (2020). Demokratik Toplumlarda Halkın Yönetime Katılımı: Yönetime Katılım ve Yönetişim İlişkisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, *2*(3), 498–517. https://doi.org/10.33712/mana.661125

Jeffrey Herbst. (1998). *Securing Peace in Africa: An Analysis of Peacekeeping and Peace Enforcement Potential*.

Jessop, B., & Jessop, B. (2019). *The rise of governance and the risks of failure : the case of economic development †*. https://doi.org/10.1111/issj.12186

Johnston, M. (2002). Good governance: rule of law, transparency, and accountability. *Colgate University*, *April*, 32. https://etico.iiep.unesco.org/en/resource/good-governance-rule-law-transparency-and-accountability

Ka.Der. https://ka-der.org.tr/(20 Nisan 2023)

Kader Yerel Seçimlerde Aday Kadınlar İçin Bir Rehber. (2014).

Kaufmann, D. (2005). Myths and Realities of Governance and Corruption. *SSRN Electronic Journal*, 81–98. https://doi.org/10.2139/ssrn.829244

Kaufmann, D., & Kraay, A. (2008). Governance indicators: Where are we, where should we be going? *World Bank Research Observer*, *23*(1), 1–30. https://doi.org/10.1093/wbro/lkm012

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2004). Governance matters III: Governance indicators for 1996, 1998, 2000, and 2002. *World Bank Economic Review*, *18*(2), 253–287. https://doi.org/10.1093/wber/lhh041

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2009). Governance matters VII: Aggregate and individual governance indicators 1996-2007. *Non-State Actors as Standard Setters*, *June*, 146–188. https://doi.org/10.1017/CBO9780511635519.007

Kenneth L. Sokoloff, S. L. E. (2000). Institutions, factor endowments, and paths of development in the new world. *Journal of Economic Perspectives*, 217–232.

Keping, Y. (2018). Governance and Good Governance: A New Framework for Political Analysis. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, *11*(1). https://doi.org/10.1007/s40647-

017-0197-4

Kluvers, R., & Tippett, J. (2010). Mechanisms of Accountability in Local Government: An Exploratory Study. *International Journal of Business and Management*, *5*(7), 46–53. https://doi.org/10.5539/ijbm.v5n7p46

Knack, S., Kugler, M., & Manning, N. (2003). Second-Generation Governance Indicators. *International Review of Administrative Sciences*, *69*(3), 345–364. https://doi.org/10.1177/00208523030693004

Landell-Mills, P., & Serageldin, I. (1992). Governance and the external factor. *Proc. World Bank Annual Conference on Development Economics, 1991*, 303–323. https://doi.org/10.1093/wber/5.suppl_1.303

Lemke, T. (2015). *Foucault, Yönetimsellik ve Devlet*, 60-72.

Levi-faur, D., & Levi-faur, D. (2011). *From Bıg Government To Bıg Governace ? From Big Government to Big Governance ? 35*.

Lockwood, M., Davidson, J., Curtis, A., Stratford, E., & Griffith, R. (2010). Governance principles for natural resource management. *Society and Natural Resources*, *23*(10), 986–1001. https://doi.org/10.1080/08941920802178214

Löwenheim, O. (2008). Examining the State: A Foucauldian perspective on international "governance indicators." *Third World Quarterly*, *29*(2), 255–274. https://doi.org/10.1080/01436590701806814

March, J. G., & Olsen, J. P. (1983). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *American Political Science Review*, *78*(3), 734–749. https://doi.org/10.2307/1961840

Marcus Kurtz, A. S. (2007). Growth and governance: Models, measures, and mechanisms. *The Journal of Politics*, 538–554.

Marquardt, K. L., Pemstein, D., Wang, Y., Altman, D., & Staton, J. (2022). *V-DEM* (Issue March).

Maurseth, P. B. (2008). *Department of International Economics Governance Indicators : A guided Tour*.

Mehmet Akif Özer, Deniz Koçak, H. T. (2020). *Yönetişim Göstergeleri Doğrultusunda Ülkelerin Performanslarının Değerlendirilmesi Assessment of Countries ' Performance through the Governance Indicators*. *1*, 25–53.

Merry Sally Engle, Davis Kevin E., and K. (2015). The Quiet Power of Indicators. In *The Quiet Power of Indicators*. https://doi.org/10.1017/cbo9781139871532

Mouffe, C. (2009). Democracy in a multipolar world. *Millennium: Journal of International Studies*, *37*(3), 549–561. https://doi.org/10.1177/0305829809103232

Mulgan, R. (2003). Holding power to account: accountability in modern democracies. *Springer*.

Nanda, V. P. (2006). The "good governance" concept revisited. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *603*, 269–283. https://doi.org/10.1177/0002716205282847

Natalia Melgar, Maximo Rossi, T. W. S. (2010). *The Perceptıon Of Corruptıon*.

Nations, U. (2000). *No. 30676. United Nations (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific) and India*. 69–70. https://doi.org/10.18356/d4072237-en-fr

New Webster Dictionary. (2022). https://www.merriam-webster.com/dictionary/governance

Norris, P. (2011). Measuring governance. *The Sage Handbook of Governance*, 179–200.

OECD. (1995). *Partcipatory Governance and Development*.

OECD. (2012). *"Evaluation of Governance, Rule of Law, Judiciary Reform and fight against Corruption and organised Crime in the Western Balkans." May*, 1–115.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:tdpQDMonuEEJ:www.oecd.org/derec/ec/14_2012_final_balkansCorruptionreport_lot_2.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=my&client=firefox-b-d

Okçu, M. (2007). YÖNETİŞİM TARTIŞMALARINA KATKI: AVRUPA BİRLİĞİ İÇİN YÖNETİŞİM NE ANLAMA GELİYOR? *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Y.2007*, 299–312.

Oliver, R. W. (2004). *What is Tansparency ?* http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ERS1207/ers1207.pdf

Oman, C. P., & Arndt, C. (2010). *Measuring Governance Organısatıon For Economıc Co-Operatıon And Development*. *39*. http://www.oecd.org/dev/46123827.pdf

Ömer Faruk Gençkaya, Roy Karadag, L. S. (2020). *Turkey Report*.

Ömer Genckaya, Subidey Togan, Ludwig Schulz, R. K. (2020). *Turkey Report*.

Open Budget Survey. (2022). https://internationalbudget.org/open-budget-survey/rankings

Oxford Learner's Dictionary. (2022). https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/governance?q=governance(23 nisan 2022).

Peker, A. T. (1996). Dünya Bankası: Kalkınmacılıktan İyi Yönetim Söylemine. *Toplum ve Bilim*, 6–62.

Peters, B. G., & Pierre, J. (2000). Citizens versus the new public manager: The problem of mutual empowerment. *Administration and Society*, *32*(1), 9–28. https://doi.org/10.1177/00953990022019335

Plumptre, T., & Graham, J. (1999). Governance and Good Governance : International and Aboriginal Perspectives. *Governance An International Journal Of Policy And Administration*, 1–27.

Pomeranz, E. F., & Stedman, R. C. (2020). Measuring good governance: piloting an instrument for evaluating good governance principles. *Journal of Environmental Policy and Planning*, *22*(3), 428–440. https://doi.org/10.1080/1523908X.2020.1753181

Praia City Group. (2020). *Handbook on Governance Statistics*.

Programme, D. (2002). *Development Report 2002*.

Quibria, M. G. (2015). Governance and Developing Asia: Concepts, Measurements, Determinants, and Paradoxes. *SSRN Electronic Journal*, *388*. https://doi.org/10.2139/ssrn.2479216

Rauch, J. E., & Evans, P. B. (2000). Bureaucratic structure and bureaucratic performance in. *Journal of Public Economics*, *75*(1), 49–71.

Renzio, P. De, & Masud, H. (2011). *Measuring and promoting budget transparency*. *24*(3), 607–616.

Rhodes, R. A. W. (1996). The New Governance: Governing without Government. *Journal of the American Society on Aging*, 40. http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=6fe4bf62-4786-4cd7-91a7-8eab63719860%40sessionmgr104

Rhodes, R. A. W. (2012). Waves Of Governance. *The Oxford Handbook of Governance, August 2018*, 1–21. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199560530.013.0003

Robert Johnston, P. P. (2008). Managing the tension between performance measurement and strategy: coping strategies. *International Journal of Operations & Production Management.*

Röder, T. J. (2013). Informal Justice Systems : Challenges and Perspectives. *Innovations in Rule of Law*, *58*, 58–61. https://worldjusticeproject.org/news/informal-justice-systems-challenges-and-perspectives

Rosenau, J. N. (2009). *Governance in the Twenty-First Century*.

Rotberg, R. I. (2014a). Good Governance Means Performance and Results. *Governance*, *27*(3), 511–518. https://doi.org/10.1111/gove.12084

Rotberg, R. I. (2014b). Overcoming Difficult Challenges: Bolstering Good Governance. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *652*(1), 8–19. https://doi.org/10.1177/0002716213513542

Rotberg, R. I., & West, D. L. (2004). The good governance problem: Doing something about it. *WPF Report*, *39*, 1–92.

Rothstein, B. O., & Teorell, J. A. N. (2008). *What Is Quality of Government ? A Theory of Impartial Government Institutions*. *21*(2), 165–190.

Sandra Nutley, A. B. (2003). Evidence-based policy and practice. *Routledge*, 225–236.

Schneider, V. (2004). *Organizational Governance—Governance in Organisationen." Governance—Regieren in komplexen Regelsystemen*.

Schneider, V. (2015). Governance and Complexity. *The Oxford Handbook of Governance*, *July 2018*, 1–17. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199560530.013.0009

Schraad-tischler, D., Seelkopf, L., Schraad-tischler, D., & Seelkopf, L. (2015). Governance Indicators. *Six Sizzling Markets*, 287–290. https://doi.org/10.1002/9780470334324.app3

Seifert, J., Carlitz, R., & Mondo, E. (2013). The Open Budget Index (OBI) as a Comparative Statistical Tool. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, *15*(1), 87–101. https://doi.org/10.1080/13876988.2012.748586

Sen, A., & Fitoussi, J. (2020). *The contribution of the Social Progress Index to the 2030 Agenda* .

SGI. (2022). *Sustaniable Governance Indicators*. https://www.sgi-network.org/2019/Time_Series/Executive_Capacity

SGI Codebook. (2020). *January*.(17 haziran 2022).

Social Progress Index. (2021). 0–20.(19 haziran 2022).

SPI. (2022). *Social Progress Index*. https://www.socialprogress.org/(19 haziran 2022).

Thomas, M. A. (2010). What do the worldwide governance indicators measure. *European Journal of Development Research*, *22*(1), 31–54. https://doi.org/10.1057/ejdr.2009.32

Transparency International. (2021). *Corruption perceptions*. 16. http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/(28 haziran 2022).

UNDP. (1997). *Human Development Report 1997: Human Development to Eradicate Poverty*.

UNDP. (2000). *Human Development Report 2000: Human Rights and Human Development.*

V-Dem. (2022). *Varieties of Democracy (V-Dem)*. https://v-dem.net/(3 mayıs 2022).

van de Walle, S. (2006). The state of the world's bureaucracies. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, *8*(4), 437–448. https://doi.org/10.1080/13876980600971409

Van Doeveren, V. (2011). Rethinking Good Governance: Identifying Common Principles. *Public Integrity*, *13*(4), 301–318. https://doi.org/10.2753/PIN1099-9922130401

WGI. (2022). *Worldwide Governance Indicators*. https://info.worldbank.org/governance/wgi/

World Bank. (1989). *Sub-Saharan Afrita.K From Crisis to Sustainable Growth*.

World Bank. (1992). *Governance and Development*.

World Bank. (1994). Governance: The World Bank's experience. In *World Bank*.

World Justice Project. (2022). https://worldjusticeproject.org/

Yuesti, A., Novitasari, L. G., & Rustiarini, N. W. (2016). Accountability of Non-Government Organization from the Perspective of Stakeholder Theory. *International Journal of Accounting and Taxation*, *4*(2), 98–119. https://doi.org/10.15640/ijat.v4n2a7

Zafarullah, H., & Huque, A. S. (2001). Public management for good governance: Reforms, regimes, and reality in bangladesh. *International Journal of Public Administration*, *24*(12), 1379–1403. https://doi.org/10.1081/PAD-100105944

Zapçı, F. Ç. (2002). *Dünya Bankasının Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi : Yönetişim.ankara üniversitesi SBF Dergisi,57(3),151-179.*